

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет грецької філології та перекладу
Кафедра слов'янської філології та перекладу

Н. А. Гайдук

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
З РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ**

для студентів ОС «Магістр»
спеціальності 035. 03 Філологія.
Слов'янські мови та літератури (переклад включно)

Маріуполь – 2020

УДК (811. 161.2+811.161.1)'373

ББК 32.973.26-018.2

Навчально-методичний посібник з російсько-українського перекладу для студентів ОС «Магістр» спеціальності 035.03 Філологія. Слов'янські мови та літератури (переклад включно) / укл.: доцент кафедри слов'янської філології та перекладу, Н. А. Гайдук. – Маріуполь: МДУ, 2020. – 175 с.

Даний практичний курс є одним з основних в процесі заключної професійної підготовки висококваліфікованих філологів-перекладачів. Він закріплює у студентів навички письмового та усного двостороннього перекладу, в тому числі, послідовного та синхронного. В кожному з розділів цього навчально-методичного посібника подано основні поняття, терміни та тези з дисципліни, що вивчається, а також окремі вправи для закріплення матеріалу та тренування перекладача-синхроніста.

Особлива увага приділяється перекладацькому скоропису та вправам з його тренування. На початку розділів подано питання, на які студент повинен звернути увагу, крім того, у посібнику містяться таблиці, що демонструють приклади універсального перекладацького скоропису. Таким чином, даний посібник повинен допомогти студентам у вивченні окремих теоретичних понять та напрацюванні навичок адекватного та еквівалентного перекладу. Даний курс є практичним, тому навчальна програма передбачає дві форми роботи студентів у процесі навчання: практичні завдання та самостійну роботу студентів. Матеріал посібника може бути також використаний для самостійної роботи студентів з подальшим контролем викладача.

Рецензенти:

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Донецького юридичного інституту МВС України О. Мамонова

доктор педагогічних наук, професор кафедри гуманітарних дисциплін
Донецького юридичного інституту МВС України Ю. Короткова

*Затверджено на засіданні Вченої ради
факультету грецької філології та перекладу МДУ
Протокол № 12 від 17 червня 2020 р.*

© Гайдук, 2020 рік

© МДУ, 2020 рік

ВСТУП

Даний навчально-методичний посібник з усного та письмового перекладу призначений для студентів ОС «Магістр» спеціальності 035.03 Філологія. Переклад (українська, російська, польська) і допомагає студентам напрацьовувати вміння та навички письмового та усного двостороннього перекладу, в тому числі, послідовного та синхронного.

Курс «Практика усного та письмового перекладу» є практичним, тому навчальна програма передбачає дві форми роботи студентів у процесі навчання: практичні заняття та самостійну роботу студентів. За допомогою даних методичних рекомендацій можна організувати як роботу студента на практичному занятті, так і самостійну роботу з контролем викладача.

Мета курсу: набуття здобквачами вищої освіти навичок перекладу з української мови на російську, у тому числі синхронного перекладу, ознайомлення з основними особливостями перекладу усних текстових жанрів, та таким видом перекладу, як переклад субтитрів.

Завдання курсу:

- ознайомитися з різноманітними усними текстовими жанрами, виділити основні особливості перекладу усних текстових жанрів;
- вивчити основні принципи синхронного перекладу;
- розглянути поняття універсального перекладацького скоропису (УПС), його основні принципи, а також виявити базові методи роботи перекладача-синхроніста;
- з'ясувати основні принципи кіноперекладу (перекладу субтитрів).

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- основні усні текстові жанри та їх особливості;
- провідні принципи, а також основні труднощі роботи перекладача-синхроніста;
- базові основи універсального перекладацького скоропису;
- головні відмінні риси перекладу субтитрів.

Студент повинен **вміти:**

- працювати з усними текстовими жанрами, виконувати синхронний та послідовний російсько-український переклад, працювати з двомовними словниками;
- долати основні труднощі роботи перекладача-синхроніста;
- вести записи на УПС;
- перекладати з української мови на російську і навпаки за допомогою скорочених записів, використовуючи УПС;
- виконувати вправи, спрямовані на розвитку базових навичок перекладача-синхроніста;
- виконувати синхронний переклад відеоряду (переклад худ. фільмів).

ЗМІСТ

Практичне заняття 1	
Види та способи перекладу.....	5
Практичне заняття 2	
Адекватний та еквівалентний переклад.....	23
Практичне заняття 3	
Художній переклад.....	37
Практичне заняття 4	
Синхронний переклад.....	65
Практичне заняття 5	
Проблема навчання синхронних перекладачів.....	81
Практичне заняття 6	
Основні вправи для навчання синхронних перекладачів.....	92
Практичне заняття 7	
Універсальний перекладацький скоропис (УПС).....	104
Практичне заняття 8	
Знаки та абрєвіатури у перекладацькому скорописі.....	137
Практичне заняття 9	
Переклад кінофільмів.....	148
Практичне заняття 10	
Переклад субтитрів.....	161
Рекомендації до практичних занять.....	171
ЛІТЕРАТУРА.....	173

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

ВИДИ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ

ПЛАН

- 1. Розкажіть про поняття перекладу, його появу та історію.*
- 2. Перерахуйте основні види та способи перекладу, розкажіть про подробиці та особливості кожного з них:*
 - повний та скорочений переклад, його різновиди;*
 - буквальный переклад;*
 - семантичний переклад;*
 - комунікативний переклад.*
- 3. Письмовий та усний переклад: функційні особливості.*
- 4. Види усного перекладу.*

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Переклад – це перетворення повідомлення на похідній мові у повідомлення на мові перекладу.

За визначенням І. С. Алексєєвої, «точний переклад неможливий за визначенням вже в силу того, що різні мови відрізняються як за граматичним устроєм, так і просто кількістю слів, не кажучи вже про різницю культур, що теж може мати вплив на способи і результати перекладу. Виконуючи переклад, перекладач, насамперед, визначає спосіб перекладу, тобто міру інформаційної упорядкованості для тексту перекладу» [1].

Перша щабель у виборі способу впорядкованості полягає у визначенні того, в якому вигляді повинен бути представлений похідний текст у культурі перекладу: повністю або частково. Залежно від комунікативного завдання на даному етапі вибирається або повний, або скорочений переклад (в деяких джерелах іменується реферативним). Розглянемо види перекладу, які виділяє перекладачка у своєму «Професійному тренінгу перекладача» (рос. мовою).

Скороченим перекладом теоретично можуть перекладатися «практично всі типи текстів: від простого ділового листа до роману. Результатом застосування скороченого перекладу є такі тексти, як тези, конспекти, реферати, анотації тощо; по суті, скорочений переклад виконується одним з двох фундаментальних способів перекладу: вибіркового або функціонального перекладу» [1].

Вибірковий переклад як спосіб скороченого перекладу полягає у виборі

ключових, з точки зору перекладача, одиниць похідного тексту і їх повному перекладі. Всі інші компоненти похідного тексту при такому способі відкидаються як другорядні з точки зору результату і не підлягають перекладу взагалі. Достовірність такого перекладу ґрунтується на точності вибору ключових одиниць, щоб в перекладі не пропала якась важлива частина вихідної інформації.

Функціональний переклад як спосіб скороченої передачі похідного тексту іншою мовою полягає в компоновці тексту перекладу з функціонально перетворених одиниць похідного тексту. «Функціональне перетворення ґрунтується на лексико-семантичних, граматичних і стилістичних трансформаціях похідного тексту, застосованих в цілях його загального скорочення або спрощення. Типовим прикладом такого способу перекладу є так званий літературний переказ, коли цілий великий твір переказується у спрощеному варіанті: наприклад, «Аліса в Країні Чудес» в перекладі-переказі Б. Заходера» [1].

«На відміну від скороченого перекладу, повний переклад спрямований на ретельне відтворення всіх компонентів інформаційної упорядкованості похідного тексту в одиницях мови перекладу. Повний переклад може здійснюватися різними способами, але найбільш поширеними можна вважати наступні: буквальний або послівний, семантичний та комунікативний способи» [1].

Буквальний переклад полягає в послівному відтворенні похідного тексту в одиницях мови перекладу, при можливості навіть із збереженням порядку елементів речення. По суті, буквальний переклад порівняно рідко застосовується для комунікативних цілей і зазвичай має виключно наукову область поширення.

Семантичний переклад «полягає в якнайбільш повній передачі контекстуального значення елементів похідного тексту в одиницях мови перекладу. Процес семантичного перекладу являє собою природну взаємодію двох стратегій: стратегії орієнтування на спосіб вираження, прийнятий в мові перекладу, і стратегії орієнтування на збереження особливостей похідної форми вираження.

Семантичний переклад, як правило, застосовується до текстів, що мають високий соціально-культурний статус: важливі історичні документи, твори високої літератури, унікальні зразки епосу тощо, а також затребуваний при передачі текстів типу технічних інструкцій, більшості наукових публікацій і, безумовно, юридичних документів» [1].

Комунікативний переклад полягає у виборі такого шляху передачі похідної інформації, який призводить до переказного тексту з адекватним

регулятивним впливом на одержувача тексту. Головним об'єктом при такому способі перекладу виявляється не стільки мовний склад похідного тексту, скільки його змістовне і емоційно-естетичне значення. Причому, на відміну від функціонального перекладу, комунікативний переклад не допускає ні скорочень, ні спрощень похідного матеріалу [1].

Вибираючи той або інший спосіб перекладу, перекладач, крім усіх інших обставин, керується ще й тим міркуванням, що в чистому вигляді один з означених вище способів у реальному перекладацькому процесі зустрічається вкрай рідко: як правило, більшість складних текстів перекладаються із застосуванням різних способів, однак, один з них є провідним і визначає характер відносин між похідним і текстом перекладу в цілому, диктуючи умови членування похідного тексту, а також визначення одиниць перекладу, і, крім того, також вибір перекладацьких прийомів, за допомогою яких похідний текст безпосередньо перетвориться у текст перекладу.

Так, І. С. Алексеева зазначає, що «переклад може здійснюватися як в письмовій, так і в усній формі:

Письмовий переклад – це вид перекладу, при якому оригінал і переклад виступають у процесі перекладу у вигляді фіксованих (головним чином письмових) текстів, до яких перекладач може неодноразово звертатися, поглиблюючи своє розуміння оригіналу і коригуючи обрані варіанти перекладу. Подібна ситуація дозволяє досягати більшої точності відтворення оригіналу, даючи можливість перекладачеві використовувати різні словники та довідники, звертатися за допомогою до фахівців, ретельно редагувати переклад.

При усному перекладі оригінал і переклад виступають у процесі перекладу в нефіксованим (усній) формі, що зумовлює однократність сприйняття перекладачем відрізків оригіналу і неможливість подальшого зіставлення або виправлення перекладу після його озвучення. Усний переклад може виконуватися послідовно – слідом за проголошенням оратором свого виступу або якоїсь його частини – або синхронно, тобто одночасно з промовою оратора. Особливим видом усного перекладу є переклад бесіди або двосторонній переклад. Існують також змішані види перекладу: усний переклад письмового тексту (переклад «з аркуша») і письмовий переклад магнітофонного запису усного виступу.

Вид усного перекладу, при якому мова перекладається послідовно, тобто коли перекладач сприймає певний відрізок мовлення і через максимально короткий час відтворює його в перекладі, називають послідовним перекладом. Він ведеться уривчасто, причому перекладач ніби змінює оратора, виступаючи за нього і опиняючись в центрі уваги аудиторії.

У послідовному перекладі сприйняття, аналіз, синтез і навіть частково

переклад відбуваються одночасно з записом, що викликає додаткові труднощі з оволодіння прийомами скоропису на початковому етапі, коли свідомість ніби роздвоюється в необхідності одночасно і слухати і записувати. Слід врахувати, що тексти, перекладені послідовно, – це інформація усного, миттєвого спілкування, що знаходить своє відображення на всіх рівнях мови: фонетичному, морфологічному, синтаксичному і, зрозуміло, стилістичному.

При перекладі діалогічного мовлення (бесіди, переговорів тощо), як правило, перекладаються невеликі за обсягом висловлювання, що вимагає від перекладача швидкої реакції і миттєвого перемикавання процесу аналізу і синтезу з однієї мови на іншу.

При послідовному перекладі монологічного мовлення (виступи, лекції, заяви тощо) довжина відрізків визначається, з одного боку, характером мовлення (логічною зв'язаністю, стилем) і, з іншого боку, необхідністю розуміння з боку слухачів» [1].

До того ж, перекладачка виділяє абзацно-фразовий переклад (АФП) (phrasal interpreting) – «перекладач працює на рівні короткої фрази або речення, і обсяг інформації, що вимагає запам'ятовування, порівняно невеликий, також як і навантаження на короткочасну (оперативну пам'ять). Як правило, АФП не передбачає застосування записів. Достатньо лише найкоротших нотаток тільки для прецизійної інформації.

АФП широко вживається при спілкуванні в побуті, на роботі, при відвідуванні підприємств, магазинів, на неофіційних зустрічах, прийомах і є, ймовірно, найбільш поширеним типом двостороннього перекладу. Саме з цим видом перекладу стикається перекладач-початківець.

АФП вимагає від перекладача гнучкої пам'яті, швидкості реакції й уміння добре орієнтуватися в обстановці, знання розмовних оборотів, мовного етикету, ситуаційних кліше, а також загальної ерудиції, тому що в розмові можуть несподівано виникнути незвичайні питання і найрізноманітніші теми.

Послідовний переклад (без запису) (consecutive translation) бесід, інтерв'ю, переговорів застосовується при обміні порівняно короткими висловлюваннями, що не вимагають застосування перекладацького скоропису, при опорі, в основному, на оперативну пам'ять.

Послідовний переклад (з записом) застосовується під час відповідальних переговорів, офіційних зустрічей з політичних, економіко-фінансових, правових та інших питань. В ході лекцій, виступів, промов, прес-конференцій, зустрічей з пресою, семінарів, «круглих столів» тощо.

Послідовний переклад дозволяє домогтися значної адекватності і точності, що вкрай важливо при докладному обговоренні особливо складних питань, що потребують ретельного опрацювання.

Використання перекладацького скоропису дозволяє зробити якісний і детальний запис бесіди, яку здійснює, як правило, сам перекладач.

Отже, двосторонній переклад з записом є більш складним видом усного перекладу. Він вимагає від перекладача ще більш високого професіоналізму, глибокого знання теми, відповідної психологічної підготовки, впевненості в собі і спокою. Зростає відповідно і рівень адекватності перекладу, адже необхідно передати не тільки зміст, але і форму.

Кіно та відео переклад (КВП) – цей вид усного перекладу ставить досить складні і цікаві професійні завдання, він відрізняється більшою можливістю для творчості, наближаючись у цьому сенсі до письмового перекладу, адже кіно – це мистецтво, і кращі зразки жанру є шедеврами світової культури ХХ століття.

Не знизити загальне художнє сприйняття, не спотворити задум автора, якість діалогів, мовні характеристики (при можливості), зберегти стиль, передати аромат епохи і індивідуальність – почесна, але нелегка місія. При непідготовленому усному перекладі фільму втрати неминучі, але треба намагатися звести їх до мінімуму.

Одна з труднощів КВП – це те, що персонажі фільмів, кінофільмів або телесеріалів, на відміну від учасників переговорів або ораторів на міжнародних конференціях, ніяк не враховують інтереси можливих перекладачів, не кажуть «під переклад» (тобто спеціально не враховують інтереси перекладача з метою підвищення адекватності комунікації).

Переклад кіно- та відеоматеріалів поєднує риси синхронного, послідовного та письмового перекладу в залежності від мети і характеру роботи (переклад на аудиторію, для дубляжу, при озвученні тощо).

Кіно- та відеопереклад без підготовки – вкрай складний процес, що вимагає великого досвіду і знань.

Основною проблемою залишається аудіювання (сприймання та розуміння), що вкрай утруднені в кіно і відео. У цьому випадку в справу вступають ерудиція, знання першооснови, логіка, інтуїція, і часто – просто здогад, уміння заповнити прогалини (коли перекладач не зрозумів сказане) загальними фразами, що не суперечать логіці розвитку сюжету.

Такий вид перекладу як синхронний (simultaneous translation) іноді називають вищим пілотажем перекладацької професії: в очах непрофесіоналів він є найбільш складним і оточений певним ореолом загадковості і навіть незбагненності. Це переклад, який здійснюється перекладачем одночасно з промовою доповідача.

Синхронний переклад – відповідальний і досить непростий напрямок в усному перекладі. Даний вид перекладу вимагає від перекладача наявності спеціальних і унікальних навичок і вмій, а також великого досвіду роботи.

Синхронний переклад передбачає надання текстових матеріалів. Для успіху синхронного перекладу потрібно заздалегідь як можна більш глибоко вивчити те, про що піде мова, необхідність імпровізації в цьому випадку повинна бути зведена до мінімуму, оскільки синхронний переклад не передбачає ні наявності часу у перекладача на обдумування фраз, ні можливості на уточнення почутого. Це і відрізняє синхронний переклад від послідовного перекладу.

З використанням технологій синхронного перекладу можуть бути організовані такі заходи, як, наприклад, конференції, семінари, форуми, презентації. За уявною простотою тут ховається довгий і складний процес підготовки, залучення кваліфікованих в різних областях науки і техніки фахівців, починаючи з інженерів і закінчуючи копірайтерами і сценаристами. Величезна кількість нюансів і багато інших обставин вимагають професійного підходу і великого досвіду проведення подібних заходів. Певного роду недбалість може негативно вплинути на досягнення поставлених завдань» [1].

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Виконайте письмовий переклад тексту науково-популярного стилю українською мовою.

КАК БАБОЧКИ ЗАЩИЩАЮТСЯ ОТ ХИЩНИКОВ

Бабочки кажутся нам настолько хрупкими и беззащитными, что непонятно, как они вообще выживают в этом жестоком мире. Однако у них есть что противопоставить хищникам. Не так давно мы рассказывали о сатурниях *Actias luna*, которые ухитряются обманывать летучих мышей с помощью длинных «хвостов» (вытянутых анальных углах задних крыльев) – хищники, вместо того, чтобы атаковать саму бабочку, бросаются на её «хвост».

Другая стратегия защиты – химическая маскировка. Так поступают, например, гусеницы голубянок из рода *Arhopala*, питающиеся листвой деревьев *Macaranga* из семейства молочайных. *Macaranga* «дружат» с муравьями, причём не с любыми, а только с определёнными видами. Муравьи защищают деревья от потенциальных вредителей, однако гусеницы *Arhopala* чувствуют себя на них вполне комфортно. В статье, которую зоологи из Университета Киото опубликовали в *PLoS ONE*, говорится, что тут всё дело в кутикулярных углеводородах, пропитывающих наружные покровы гусениц. Подобные соединения служат насекомым средством общения, так что можно было бы ожидать, что бабочки попробуют договориться с муравьями на общем химическом языке.

Однако здесь обнаружили свои особенности. Так, углеводороды гусениц *Arhopala dajagaka* совпадали с углеводородами муравьёв, которые предпочитали жить именно на растениях *Macaranga*. Сами муравьи при встрече с личинкой бабочки воспринимали её как своего товарища и пытались общаться с ней усиками-антеннами. Более того, точно так же поступали и посторонние муравьи, у которых никаких особых отношений с растением-хозяином не было. С другой стороны, «химический паспорт» *Arhopala amphimuta* не совпадал с муравьиным, и их муравьи атаковали сравнительно часто, но – только муравьи-чужаки. Наконец, *Arhopala zylda* вообще были лишены кутикулярных углеводородов – и их просто игнорировали. Очевидно, *A. zylda* решили не маскироваться под муравьёв, а просто прикинуться, что их тут вовсе нет.

Хотя в полученных результатах отчасти можно запутаться, и к некоторым данным относительно взаимоотношений муравьёв и гусениц *Arhopala* остаются вопросы, общая стратегия здесь ясна – использовать химический язык, чтобы обмануть хищника. Однако такой способ сработает в том случае, если хищник сам пользуется похожей системой сигналов. А как тогда быть с птицами, которые уж точно не вынюхивают насекомых по кутикулярным углеводородам? Здесь, наверно, многие сразу же вспомнят, что бабочки и гусеницы часто бывают покрыты причудливыми узорами, которые иногда похожи на чьи-то глаза. Считается, что узоры как раз предназначены, чтобы отпугивать птиц. Но как именно это происходит, почему птицы бояться таких псевдоглаз?

Год назад в журнале *Current Zoology* вышла статья, в которой утверждалось, что характерные цветные узоры на крыльях бабочек отпугивают хищников сами по себе, мешаниной линий и цветов, а вовсе не тем, что похожи на чьи-то глаза. Однако зоологи из финского Университета Ювяскюля полагают иначе. Они поставили следующий опыт: на пол в птичьей клетке помещали экран, на экран клали червячка, в клетку запускали синицу. Когда синица устремлялась к червячку, на экране возникала картинка. Картинки были такие: свиное «лицо» с открытыми глазами, свиное «лицо» с закрытыми глазами, обычные крылья бабочки с глазчатым узором, крылья с тем же узором, но в котором поменяли цвета, и, наконец, крылья бабочки с закрытыми «глазами».

Синицы бурно реагировали на сову с открытыми глазами и на бабочку с обычным глазоподобным узором, причём на бабочку даже сильнее, чем на сову. Прочие же картинки, в том числе и та, на которой сова спала, синиц волновали в гораздо меньшей степени. В статье, опубликованной в *Proceedings of the Royal Society B*, авторы работы делают вывод, что узор на крыльях

бабочек пугает птиц именно тем, что похож на глаза хищника, который саму эту птицу может съесть.

Но и узоры, и хвосты, и запахи не могут поспорить в надёжности с таким средством самозащиты, как обычная ядовитость. Обычно ядовитые бабочки не утруждают себя синтезом собственного яда, а просто пользуются токсинами, которые накопили в бытность гусеницами, питаясь на несъедобных растениях. Так поступает, например, *Pachliopta hector*, яркая окраска которой говорит сама за себя. Однако некоторые виды чешуекрылых научились сами делать тот же яд, что и растение, на котором они кормятся. Характерный пример – пестрянка *Zygaena filipendulae*. Любопытно, что её гусеницы производят цианиды по «растительной» биохимической схеме, хотя гены, отвечающие за процесс, у растений и насекомых всё-таки отличаются.

Автор: Кирилл Стасевич

Подробнее см.: <http://www.nkj.ru/news/26180/> (Наука и жизнь)

За материалами ресурсу: <http://www.nkj.ru/news/26180/>

2. Виконайте письмовий переклад наукового тексту українською мовою.

ОБРАЗ РАДИАЦИИ В РИСУНКАХ ШКОЛЬНИКОВ, ПРОЖИВАЮЩИХ НА ЗАГРЯЗНЕННЫХ ТЕРРИТОРИЯХ

Т. И. ПУХОВА

Радиационное заражение некоторых территорий после Чернобыльской аварии становится, к сожалению, фактором, влияющим на развитие личности. Ухудшение здоровья, безусловно, вызывает и личностные изменения, но даже если не обращаться к медицинским исследованиям состояния здоровья, можно предположить, что само знание о наличии загрязнения воздействует на психику как взрослой, так и детской части населения. Однако позиции по отношению к данной проблеме у взрослых и у детей различны. Взрослое население загрязненных территорий в какой-то мере имеет возможность решать для себя вопрос о необходимости и возможности переезда на чистые территории. Сопоставляя имеющуюся информацию и свои возможности по устройству на новом месте, взрослый человек принимает собственное решение. Дети при этом играют молчаливую и пассивную роль. Они ничего не решают, они вынуждены доверять взрослым, которые примут касающиеся детей решения.

Какое же представление о радиационном загрязнении имеют дети и подростки? Специалисты-психосемантики считают, что за каждым словом стоит совокупный общественный опыт, фиксированный и кристаллизованный в значении [4]. Значение — это некая обобщенная идеальная модель явления (в нашем случае это радиационное загрязнение), в которой должны быть зафиксированы его существенные свойства. Некие идеальные модели

действительности в сознании строятся путем абстракции признаков и группировки их в новые структуры [6]. Так как научное понятие радиации и строение атома дети изучают только в старших классах школы, то их представление о невидимой и никак не ощущаемой радиации первоначально складывается из противоречивых подчас высказываний прессы, учителей, родных, из своего небольшого опыта и фантазий. Эти представления, в которых много иррационального, оказывают влияние на эмоциональную сферу ребенка. К традиционным детским страхам, перечисление и объяснение которых можно найти в психоанализе, может добавиться страх радиации. Какое влияние окажет это состояние на дальнейшее развитие личности, прогнозировать сейчас трудно. Нам кажется, что детские представления могут сохраниться в подсознательной сфере и оказывать в будущем влияние на поведение, возможно, иногда порождая и невротические реакции. У детей, проживающих на загрязненных территориях, врачи отмечают общую слабость, быструю утомляемость, плохой сон, хроническую анемию, подтвержденность простудам, жалобы на головную боль, при этом невозможно четко разграничить, где кончается соматическое заболевание и начинается действие особых психических факторов.

Отношение взрослых к факту радиационного загрязнения весьма различно: от полного игнорирования этого факта до ощущения бессилия и отчаяния [3]. По-разному эта проблема обсуждается в семьях. Естественно, что и каждый конкретный ребенок обладает своей собственной информацией об этом: следует также учитывать, что каждый ребенок по-своему реагирует на непонятное: одни стараются не думать о нем, другие пристают с вопросами к взрослым, повышая тем самым свою информированность и, возможно, добиваясь от взрослых успокоительных слов, третьи ищут объяснение самостоятельно, посредством своей фантазии.

Известно, что дети часто затрудняются выразить словами непонятные и пугающие явления, возможно, некоторые не могут даже сформулировать вопрос, с которым можно обратиться ко взрослым. Графическая передача переживаний для детей более доступна, чем вербальная [1]. В возрасте 10 – 13 лет дети меньше рисуют, поэтому, предлагая рисуночное обследование, мы тем самым предоставляем ребенку возможность эмоционально отреагировать на свои переживания. Рисунок давно признан надежным диагностическим инструментом. Поэтому для выявления сложившегося в сознании образа радиации детям было предложено нарисовать радиационное заражение так, как они себе его представляют.

Сбор материала проходил в два этапа. Первый проводился с детьми, находившимися на обследовании в Центре радиационной диагностики при

Институте педиатрии и детской хирургии. Рисованию предшествовала небольшая беседа следующего содержания: “Ребята, вы слышали о том, что ваша местность считается радиационно загрязненной. Вспомните, что вы слышали об этом от взрослых или по телевидению, и нарисуйте радиацию так, как вы ее себе представляете. Подумайте, что вы будете рисовать, чтобы завтра, когда я приду к вам, вы, не теряя времени, могли приступить к работе”. Таким образом, у детей был временной промежуток, который они использовали для обдумывания содержания работы.

На следующий день детям давались одинаковые листы бумаги (размером в два альбомных листа), несколько кисточек, на тарелочку, как палитру, выкладывались гуашевые краски: зеленая, синяя, голубая, желтая, красная, коричневая. Такой выбор красок определялся отчасти и возможностями экспериментатора. Некоторые дети спрашивали черную краску, им предлагалось соединить для этого синюю и коричневую. Это необходимо иметь в виду, рассматривая очень живописные на некоторых рисунках коричнево-синие мазки. Дети имели возможность обсуждать предстоящую работу, но, скорее всего, они не договаривались о том, чтобы нарисовать одно и то же. В процессе работы дети демонстративно отгораживались друг от друга, не желая показывать свой рисунок. Группы детей состояли из 2 – 4 человек, в такой ситуации заимствование практически исключается.

Поэтому у нас вызвал изумление тот факт, что на всех без исключения рисунках радиация изображена в виде облаков. И большинство детей штрихами нарисовали идущий дождь. При этом облака – главный “персонаж” всех этих рисунков. В большинстве работ рисование начиналось с изображения облаков. На многих рисунках были изображены лужи с желтой каймой. В некоторых работах туча раскрашена в желтый цвет и дождь тоже желтого цвета. На одном рисунке дождь изображен единственной, но зато огромной зеленой каплей, размеры которой напоминают скорее бомбу. По окончании работы мы просили детей пояснить свой рисунок. Эти короткие комментарии мы записывали, были в них и такие: “Вот нарисовала, а объяснить ничего не могу”.

Мы предположили, что все дети представляют радиацию как тучу, проливающуюся радиоактивным дождем. Чтобы проверить это предположение, мы отправились в одно из самых загрязненных мест Российской Федерации – г. Новозыбков.

Жизнь наших детей организована школьным обучением. Поэтому большинство детских психологов проводят свои эксперименты в школе в рамках урока. Не избежали этого и мы. Структура школьной жизни внесла изменения в ход эксперимента. Нам хотелось наблюдать за процессом рисования, а потом спросить детей о содержании рисунков, а также хотелось

бы по возможности исключить заимствование, которое, конечно же, в какой-то степени неизбежно. Необходимо также учитывать интересы школьной администрации. Поэтому работа получила следующий вид.

В первых трех группах учащиеся VI классов по семь человек приглашались в отдельную классную комнату и там, выслушав инструкцию, приступали к рисованию. Так как продолжительность урока в Новозыбкове 40 мин, то непосредственно рисование продолжалась примерно 35 мин.

В следующих трех классах в начале первого урока была дана инструкция, а затем, после промежутка, а именно начиная с третьего урока, учащиеся по семь человек приглашались для рисования.

В следующих группах (V классы) инструкция была дана накануне, ребятам предлагалось дома подумать, что бы они хотели нарисовать. Работа выполнялась на следующий день группами по семь человек. Таким образом, в Новозыбкове мы получили рисунки девяти групп по семь человек. Материалы те же: бумага, две кисточки – толстая и тонкая, небольшие порции гуаши на тарелочках.

После выполнения рисунка ребенку предлагали назвать то, что он нарисовал, а если в его объяснении отсутствовало слово «радиация», то осторожно спрашивали, что же на рисунке означает радиацию.

Анализируя полученные в Новозыбкове рисунки по содержанию, по использованным символам, по тому, в виде чего изображается радиация, мы выделили пять групп.

1. Радиация в виде тучи и дождя.

Эта группа рисунков совпадает по содержанию с работами, выполненными детьми из Центра радиационной защиты. Согласно этим рисункам, радиация содержится в облаках и выпадает с дождем. Она оставляет желтые следы на лужах. Такие работы составляют почти половину всех работ. Цвет облака варьируется от голубого до черного. Рисунок может состоять только из одного облака, а могут присутствовать другие объекты: дома, деревья, цветы, люди, машины, речка. В эту же группу мы отнесли рисунки, содержавшие мрачное, темное небо. Эти рисунки сопровождалась следующими объяснениями:

«Прошел дождь, на лужах желтые пятна, с деревьев опадают листья».
«Идет дождь, на лужах пятна, трава желтая, девочка прячется под дерево от дождя».
«Больница, маме с ребенком сказали: мы вам помочь не можем. Трава засыхает, заколочен дом, темное небо, радиация».
«Идет дождь, началась буря, отлетают листья, радиация потому, что небо темное».
«Лучи солнца закрыты, знаки «нельзя ходить», дерево стало от радиации без листьев».
«Всю красоту съедает радиация, сжигает радиация, ничего не выращивается, все становится

черным». «Воздух загрязнен, радиоактивные тучи, становится темно». «Раньше были пляжи, цветы росли, идет черная туча и все пожирает». «Когда прошла радиация, лужи были цветные, идет радиация над городом, радиация сплошная».

2. Общее загрязнение из трубы.

Данная группа составляет примерно четвертую часть от всех работ. Эти рисунки были для нас очень неожиданны. На них изображаются трубы (с этого часто начинается процесс рисования), прямоугольники-заводы, т. е. воплощено общее загрязнение природы человеком (из труб домов, заводов, машин), рисуется также бытовой мусор. Из труб идет дым, постепенно превращающийся в тучи, общую мглу, которая иногда заполняет весь рисунок. Порядок рисования повторяет процесс распространения дыма.

В этой группе рисунков особенно много коричневой краски. Начав рисовать дым, выходящий из трубы, ребенок затем превращает его в облако, облако разрастается и, как мгла, опускается на землю, закрывая собой нарисованные ранее объекты.

Из объяснения детей видно, что у них складывается обобщенный образ экологического загрязнения. Может быть, для этой группы радиация представляет собой часть общего загрязнения человеком окружающей среды. А возможно, наоборот, радиация выступает как общее название, общее понятие для всех видов загрязнения. Подтверждение такой точки зрения мы находим в высказываниях детей. Это характерно для V – VI классов. В рисунках учащихся VII классов такой темы нет:

«Завод дымит, и это радиация». «Из котельной идет дым, в небе становится радиацией». «Вот деревья плохо растут, лучи после дождя желтые, завод дымит, сажа вылетает и везде оседает». «Из дома бытовых услуг вытекает загрязнение, радиация, как дымка, образуется и загрязняет».

3. Взрыв или пожар.

Эта группа рисунков изображает либо просто одиночный взрыв, либо ЧАЭС (это становится ясно из последующего комментария), которая в свою очередь тоже может быть в клубах дыма, т. е. рисунок содержит источник радиации, но он отдален в представлении ребенка от него самого. Можно объяснить такие рисунки попыткой поддержания чувства собственной неуязвимости, как бы своей недосыгаемости. Дети словно говорят себе: радиация там, где взрыв или где станция, а я далеко от этого, я в безопасности и, значит, могу быть спокоен.

Таких рисунков немного. Они характерны для младших классов: взрывы встречаются среди работ пятиклассников, а изображение ЧАЭС нам нарисовали в VI классе. На одном рисунке присутствует одновременно изображение и

взрыва, и дымящей заводской трубы. Ребенок дает следующий комментарий: «Завод, из которого выходит дым и загрязняет природу, взрыв, везде начинается радиация, и природа стала погибать, исчезли птицы, и никого не осталось».

К этой группе относится и рисунок, на котором нет изображения взрыва, и по содержанию он мог быть отнесен к первой группе (наличие темного неба), но в комментарии взрыв присутствует как объяснение источника радиации: «У меня тут природа, тут держали скот, тут живут люди, плохо жить, нет леса, облака стали очень синие, когда взорвалась атомная бомба».

Рисунки, изображающие АЭС, не выглядят мрачными, но комментарии к ним очень печальны: «Это Чернобыльская станция, в доме никто не живет, огород, пшеница, одинокая береза».

4. Аллегорическое изображение.

Безусловно, нарисовать радиацию непросто, если ребенок слышал, что она никак не видна. Чтобы изобразить события, являющиеся следствием радиации, нужно тоже иметь некоторый особый опыт, поэтому дети с развитым воображением, склонные к мечтательности, изображают радиацию в виде некоторого фантастического существа по типу сказочных героев. Это качество было свойственно человеческому обществу на ранних стадиях общественно-исторического развития. Такие работы составляют примерно десятую часть от всех рисунков. Авторы работ – ученики V – VII классов. Напомним еще раз, что именно эти дети имели некоторое время для обдумывания между инструкцией и непосредственным выполнением работы.

Радиация изображается, например, в виде маленького человечка, который, «как микроб», коричневого цвета с желтыми волосами и синими ушами; на другом рисунке это косматый зверь тоже коричневого цвета, возникший в месте взрыва, идущий по земле и заражающий все вокруг, или синяя фигура, простирающая руки над целым земным шаром. Есть рисунки, изображающие радиацию тоже в виде тучи, имеющей руки, которая захватывает и душит людей.

5. Наличие знака «радиация», запрещающих табличек, забора.

Объединение рисунков в эту группу не совсем корректно, ибо сюда попадают рисунки, уже вошедшие в другие группы. При нашей классификации не получается непересекающихся групп. Рисунки, вошедшие в эту группу, объединены восприятием радиации как запрета, радиации как наличия ограничений, связанных в основном с перемещениями субъекта: нельзя ходить в лес, нельзя купаться в речке, нельзя есть ягоды. В этих рисунках радиация предстает как некий ограничитель деятельности.

Такие запреты носят категоричный характер. Часто изображается забор, за который нельзя пройти. Тем самым ребенок тоже отдаляет себя от радиации. На вопрос: «А где находишься ты, по какую сторону забора – там, где радиация?» – ребенок отвечает: «Нет, там нельзя находиться». Таким образом, мы видим, что на рисунке ребенок не может поместить себя туда, где радиация. Это запрещено. На таких рисунках отсутствует изображение людей. Ребенок словно сознательно забывает нашу инструкцию, в которой речь идет о загрязнении той местности, в которой он живет.

Примерно пятая часть всех рисунков содержит такие запрещающие представления.

Мы предлагали также нарисовать радиоактивное заражение местности, на которой живешь, воспитанникам вспомогательной школы-интерната с. Ульянова. О том, что эта территория заражена, стало известно лишь спустя несколько лет после аварии. Мы считаем, что эти дети не могли помнить, какая была погода или какого цвета было небо в те трагические дни. Это умственно отсталые дети. В VII классе учащиеся сказали, что им это слово вообще неизвестно, а в VIII классе нам удалось получить несколько рисунков. Все они могут быть отнесены к описанной нами первой группе, где радиация изображена в виде облака. Средний возраст выполнивших эти рисунки детей – 14 лет. Примерно половина из них не смогли ни слова сказать о своем рисунке, другие давали следующий комментарий:

«Это туча, падает радиация из тучки, солнышко заразилось и тоже стало радиоактивным». «Это станция, это взрыв, и пошла от него одна туча на Ульяново, а другая на другую область». «Радиационный дождь идет, в Ульянове радиация очень высокая, если дождь идет, то человек лысеет».

Если рассмотреть все рисунки, полученные в Центре радиационной диагностики, в школе, в интернате, то их распределение (в %) по группам имеет следующий вид: 1 – 61 %, 2 – 11 %, 3 – 7 %, 4 – 1 %, 5 – 11 %.

Попробуем выявить, что общего у всех рисунков, выполненных в Центре диагностики, в школе, в интернате. Кроме содержания мы анализировали рисунки по использованию красок и изобразительным приемам.

Использование красок. Известно, что предпочтение тех или иных цветов говорит об эмоциональном состоянии ребенка. Но будем учитывать, что дети рисуют по заданию, поэтому здесь цвета означают скорее отношение к объекту рисования. И хотя очень хочется сделать заключение и об общем настроении, свойственном этим детям, но мы считаем это не совсем правомочным. Данная работа исследует только отношение детей к радиационному заражению местности.

Если радиация изображается как страшный мрак, то используются, как

правило, синяя и коричневая краски, и если была бы черная, то использовалась бы она. Так, одна девочка принесла рисунок, выполненный дома. Это лист бумаги, просто выкрашенный в черный цвет.

Распространяясь по рисунку, коричневые мазки часто закрашивают нарисованные ранее объекты. И в этой неаккуратности есть своя логика: радиация проникает повсюду, заражая ранее чистые районы.

Если рисунок не содержит общей темы, то радиация изображается желтой краской, это могут быть каемки луж, полосы среди травы, желтые точки, плывущие по реке, желтые точки, падающие с неба. Такое использование цвета имеет довольно простое, отнюдь не мистическое объяснение: жители этих районов могли наблюдать после дождя непродолжительное время следы радиоактивного йода, который вскоре распадался.

Только на одном рисунке для изображения радиации используется красная краска: там нарисована зараженная красная река, словно уходящая в небо, без объяснения трудно догадаться, что это речка. Этот рисунок единственный в своем роде, и нельзя утверждать, что использование красной краски символизирует загрязнение реки, река может быть красной и по каким-то иным причинам.

Изобразительные приемы. Как уже отмечалось, на рисунках почти отсутствуют люди. В объяснениях, которые дети давали после выполнения работы, нередко говорилось о том, что погибают деревья, животные, указывалось на заброшенные дома; создается впечатление, что дети избегают говорить о людях.

Осознавая в большей или меньшей мере, что радиация невидима, дети рисуют то, что считают признаком или следствием радиации: деревья без листьев (почти в шестой части рисунков), завядшие цветы (на рисунках они опускают головки), дома с заколоченными окнами, сараи, в которых обычно держат животных (потом поясняется: “Но сейчас там никого нет”).

Отбор детей для обследования проводился случайным образом, поэтому изобразительные приемы, используемые в работах, обычны не только для этого возраста, но и вообще для людей, не занимающихся изобразительной деятельностью. Можно надеяться, что на уроках рисования детям, скорее всего, рассказывали о перспективе, но эти знания не используются здесь. Всё же мы воздержимся от мнения о возможном регрессе, возникающем при обращении к данной теме, так как, по нашим наблюдениям, многие взрослые сохраняют такой же уровень рисования. Но чтобы быть объективными, мы должны отметить, что среди почти полутора сотен рисунков нам не попалось ни одного, в котором бы проявилась художественная одаренность ребенка, хотя некоторые дети сообщили, что они посещают художественную школу.

Изобразительные приемы в основном традиционны. Дерево изображается двумя способами: с ветками и часто без листьев или в виде шара на палочке. Дома и прочие строения изображены прямоугольником, т. е. плоские. Дождь изображается штрихами, редко – отдельными каплями.

Так как дети рисуют красками, то дым изображается не традиционными каракулями, а сплошными полосками.

Рисование облаков имеет три вида: первый – «лепешки», второй – полоска, отстоящая отдельно от полоски, которая изображает небо, и третий – когда верхняя часть рисунка просто закрашивается серым, «некрасивым», по словам ребенка, цветом.

Особо отметим, что тучи на рисунках, как правило, закрывают солнце. В обычной жизни дети рисуют солнце раньше, чем облака, здесь же порядок изменен с точностью до наоборот: сначала тучи, а потом подрисовывается наполовину закрытое солнце.

В историко-культурных структурах мгла, покрывшая небо, – это апокалипсический образ. Опасность, исходящая сверху, т. е. с небес, воспринимается как нечто неотвратимое и безысходное. Можно только выдвигать гипотезу, рожден ли этот образ знанием того, что радиация заносится в данную местность по воздуху с тучами и выпадает в виде дождя, или это обобщенный образ вселенской катастрофы. Первое объяснение кажется нам более достоверным, но необходимо учитывать наличие рисунков, в которых радиация имеет аллегорический образ, угрожающий всему земному шару. Однако агрессивное поведение такого аллегорического существа может быть выражением некоторых нереализованных потребностей самого ребенка; если мы обратимся к психоаналитической литературе, то найдем там утверждение о том, что в так называемом переносе у детей ведущую роль играет агрессия. В свете этого рисунок, в котором коричневое облако с руками хватает и душит девочку, может иметь двойное толкование. Хотелось бы знать, с кем ассоциирует себя автор рисунка, ибо ребенку более свойственно действие, чем пассивность. Не являясь специалистом по психоанализу, воздержусь от подобного толкования полученных работ.

Но всё же здесь было бы очень важно превратить бессознательные побуждения детей в словесные представления, это было бы прогрессом в их личностном развитии. А мы сталкивались с тем, что среди 10 – 13-летних детей находились такие, которые вообще отказывались говорить о содержании не очень понятного рисунка. Например, так: “Я забыл, что здесь нарисовал”. И только услышав объяснения других детей, этот ребенок подошел и сказал: “Я вспомнил...”

Как трудно вычлени́ть источники бессознательных побуждений психологу, видимо, так же трудно ребенку самому распутать скрытые структуры страхов, тревоги или гнетущих депрессивных состояний. Хорошо бы в психокоррекционной работе не только прояснять эмоциональное содержание конкретной ситуации, но и научить ребенка самого дифференцировать свои переживания, чтобы сегодняшнее поведение не являлось бы следствием вчерашнего настроения.

Рисунки детей – это своего рода свободные ассоциации. Они представляют собой материал для толкований, обладающий и значительным недостатком: наши интерпретации подвержены ненадежному и произвольному толкованию символов [7]. Следует учитывать, что на выбор содержания рисунка обследованных детей оказывает влияние потребность защититься от страха радиации и беспокойства. Вместе с тем нельзя забывать, что эти дети также включены в обычную жизнь; поэтому взаимоотношения с родителями и сверстниками, отношение к обучению, вопросам пола и пр. – этот общий фон тоже накладывает отпечаток на восприятие радиационной опасности. Однако одну особенность полученных нами рисунков можно вычлени́ть отчетливо: на них явно отражен страх радиации, хотя мы и не предлагали детям изобразить на бумаге свой страх, а просили нарисовать свое представление о радиации. Несмотря на то, что обследованным школьникам не давали систематизированных научных знаний о радиации, мы обнаружили, что в сознании разных детей этого возраста, не общающихся между собой, складываются сходные представления о радиационном загрязнении.

За матеріалами ресурсу:

http://www.elib.org.ua/psychology/ua_show_archives.php?subaction=showfull&id=1107175635&archive=01&start_from=&ucat=27&

3. Пояснить, які існують відмінності при перекладі текстів наукового та науково-популярного стилів, пригадайте комунікативне завдання даних типів текстів, хто є автором та реципієнтом, який обсяг, щільність та тип інформації в даних текстах.

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Алексеева И. С.** Профессиональный тренинг переводчика. / И. С. Алексеева. – М.: Наука, 2000. – 271 с.
- 2. Арнольд И. В.** Стилистика: Современный английский язык. / И. В. Арнольд. – М: Высшая школа, 2002. – 247 с.
- 3. Бархударов Л. С.** Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М.: Русский

язык, 1975. – 311 с.

4. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Прогресс, 1980. – 260с.

5. Виноградов В. В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М.: Русский язык, 1963. – 275 с.

6. Виссон Л. Синхронный перевод / Л. Виссон. – М.: Прогресс, 1998. – 276 с.

7. Казакова Т. А. Практические основы перевода / Т. А. Казакова. – Спб.: Союз, 2001. – 211 с.

8. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1974. – 278 с.

9. Комиссаров В. Н. Слово о переводе / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1973. – 256 с.

10. Комиссаров В. Н. Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1990. – 250 с.

11. Крупнов В. Н. В творческой лаборатории переводчика. / В. Н. Крупнов. – М.: ВШ., 1976. – 157 с.

12. Латышев Л. К. Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы её достижения / Л. К. Латышев. – М.: Прогресс, 1991. – 248 с.

13. Латышев Л. К. Технология перевода / Л. К. Латышев. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 452 с.

14. Ломакина Е. Н. Редактирование. Основные «хитрости» профессии переводчика / Е. Н. Ломакина. – М.: Просвещение, 1994. – 280 с.

15. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: Наука, 1980. – 176 с.

16. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М.: ВШ., 1974. – 157 с.

17. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. – М.: Высшая школа, 1983. – 197 с.

18. Чернов Г. В. Теория и практика синхронного перевода / Г. В. Чернов. – М.: Просвещение, 1987. – 137 с.

19. Чужакин А. П. Мир перевода / А. П. Чужакин, П. Н. Палажченко. – М.: Прогресс, 2000. – 138 с.

20. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. М.: ВШ., 1988. – 194 с.

21. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика / А. Д. Швейцер. – М.: ВШ., 1973. – 227 с.

22. Ширяев А. Ф. Синхронный перевод / А. Ф. Ширяев. – М.: ВШ, 1979. – 175 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

АДЕКВАТНИЙ ТА ЕКВІВАЛЕНТНИЙ ПЕРЕКЛАД

ПЛАН

1. *Розкажіть про поняття адекватності перекладу.*
2. *Що таке еквівалентний переклад?*
3. *Чи завжди еквівалентний переклад повинен бути адекватним, і чи завжди адекватний переклад є еквівалентним?*

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Поняття адекватності перекладу.

В науці переклад розглядається як спосіб спілкування між різномовними об'єктами комунікації за допомогою відтворення похідної інформації на іншій мові. Найчастіше, мовознавці визначали переклад як заміну тексту на одній мові текстом іншою мовою і лише так, потім вивчали вимоги, «яким повинен задовольняти створований текст, щоб служити повноцінною заміною оригіналу, і відносин, що виникають між текстами оригіналу та перекладу в цілому та між окремими частинами і одиницями відповідних текстів. Отже, лінгвістична теорія перекладу вивчає співвідношення одиниць двох мов не ізольовано, а в контексті певного типу (оригіналу та його перекладу), і всі дані, на яких ця теорія базується, отримані з порівняльного вивчення таких текстів» [8].

Зіставне вивчення текстів оригіналу і перекладу охоплює різні сторони їх формальної та змістовної структури. Але основне питання теорії перекладу міститься у всебічному описі змістовних відносин між цими текстами, розкритті понять еквівалентності та адекватності перекладу. В першу чергу метою перекладача є відтворення змісту оригіналу. Але що це означає? Питання відтворення оригінального змісту та критеріїв адекватності / еквівалентності перекладу вже багато років активно піднімаються в лінгвістиці такими вченими мовознавцями як Я. І. Рецкер, А. Д. Швейцер, В. Н. Комісаров, В. С. Виноградов та багато інших.

Ось, наприклад, В. Н. Комісаров вважає, що «еквівалентний переклад» і «адекватний переклад» це поняття неідентичні, хоча і тісно пов'язані один з одним. Еквівалентність, за його словами, – це сенсова спільність прирівнюваних один до одного одиниць мови і мовлення. Також Комісаров стверджує, що термін «адекватний переклад» має більш широкий зміст і

використовується як синонім «гарного» перекладу, тобто перекладу, «який забезпечує необхідну повноту міжмовної комунікації в конкретних умовах» [8].

А. Д. Швейцер також розрізняє поняття еквівалентності та адекватності перекладу. На його думку, еквівалентність означає відповідність тексту перекладу, а адекватність означає відповідність перекладу як процесу даним комунікативним умовам. Повна еквівалентність передбачає вичерпну передачу комунікативно-функціонального інваріанта, тобто мова йде про максимальне наближення тексту перекладу до оригіналу, про максимальні вимоги, що пред'являються перекладу. Вимога адекватності ж має оптимальний характер: переклад повинен оптимально відповідати певним комунікативним цілям і завданням [20].

«Поняття адекватності залишається однією з центральних завдань для обговорення в теорії та практиці перекладу і зараз, а також активно розроблялася в середині ХХ століття. У роботах 50-х – 60-х років, коли закладалися основи сучасної теорії перекладу, поняття адекватності ґрунтувалося на концепції перекладу як повного смислового аналога оригіналу. У рамках даної концепції адекватність перекладу зводилася до категорій семантичної (сислової) повноти і точності, яка доповнювалася стилістичною еквівалентністю, що включає, зокрема, принцип підпорядкування тексту перекладу функціонально-стилістичним нормам мови перекладу.

Слід зазначити, що в 50 – 60-ті роки перекладацька діяльність перейшла на новий етап в сфері інформаційної практики і теорії комунікації, тому це сприяло формуванню концепції функціонально-прагматичної адекватності перекладу. Від функціонально-адекватного перекладу вимагається не повна і точна передача всього смислового змісту та стилістичних особливостей оригіналу, узгоджених з функціонально-стилістичними нормами мови перекладу, але лише правильна передача основної комунікативної функції оригіналу, його функціональної «домінанти». Інші властивості перекладу для даного типу адекватності в принципі нерелевантні.

Тому, в даний час в перекладознавстві розмежовуються поняття «адекватність» і «еквівалентність» за принципом загального і приватного.

Так, дамо ще раз визначення адекватного перекладу. Адекватний переклад – це переклад, що передбачає відповідність тим очікуванням, які покладають на нього учасники комунікації, а також тим умовам, в яких він здійснюється» [20].

М. К. Гарбовський вважає, що категорія адекватності є, головним чином, характеристикою не ступеня відповідності тексту перекладу тексту оригіналу, а мірою його відповідності очікуванням учасників комунікації. В якості останніх можуть виступати обидва учасники комунікації, як автор вихідного тексту, так і

одержувач повідомлення в перекладі. Адекватність такого рівня можна спостерігати, зокрема, в усному перекладі, коли початковий текст спочатку створюється для перекладу, а умови перекладу та характер його протікання визначені заздалегідь. Обидва комуніканта вважають переклад адекватним, якщо комунікація виявляється успішною, тобто якщо завдання комунікації вирішені. При цьому ні той, ні інший комунікант не сумніваються в тому, що мовленнєвий твір, створений перекладачем, еквівалентний похідному. У цьому випадку спрацьовує так звана «презумція комунікативної рівноцінності», яка виникає у комунікантів кожен раз, коли текст створюється як переклад і використовується в якості перекладу [12, 13].

В теоретичних роботах по перекладознавству проводиться більш або менш чітко розділення двох сфер: сфери мовленнєвих творів і співвідношення між ними та сфери умов комунікації, мовленнєвої ситуації, комунікативного акту в цілому. Наприклад, у А. В. Федорова обидва аспекти представлені як два необхідні вимоги до повноцінного перекладу, у Ю. В. Ваннікова вони становлять певні рівні адекватності, а в А. Д. Швейцера, як було зазначено раніше, визначаються як адекватність та еквівалентність [20].

Адекватний переклад орієнтований на одержувача повідомлення, створеного перекладачем. У всіх випадках, коли перекладу підлягає текст, який створювався «для внутрішнього споживання», тобто як мовленнєвий твір, переклад якого спочатку не передбачався, адекватність виявляється цілком орієнтованою на одержувача продукції перекладу. Саме він визначає ступінь комунікативної рівнозначності оригіналу і перекладу, необхідну йому для розв'язання завдань комунікації. Тому деякі дослідники вважають за необхідне розмежувати різні рівні адекватності. Так, Ю. В. Ванніков виділяє семантико-стилістичну адекватність, яка визначається через оцінку семантичної і стилістичної еквівалентності мовних одиниць, складових тексту перекладу і тексту оригіналу, і функціональну (прагматичну, функціонально-прагматичну), яка виводиться з оцінки співвідношення тексту перекладу з комунікативною інтенцією відправника повідомлення, реалізованої в тексті оригіналу [12 – 13].

Враховуючи потреби інформаційної практики, в яку втягується і переклад, Ванніков бачить необхідність виділити особливий тип адекватності – «дезидеративну адекватність», яка виявляється цілком орієнтованою на запиті одержувача продукції перекладу.

З позиції семантико-стилістичної теорії адекватності такі види опрацювання тексту не повинні вважатися перекладами. Насправді ж, якщо вони правильно передають необхідний аспект інформації, укладений в тексті іноземною мовою, тобто реалізують комунікативну установку, ініційовану

одержувачем, їх слід визнати повноправними перекладами, відмінними від інших «власне перекладів» типом своєї адекватності.

До цього типу адекватності дослідник відносить такі види інформаційної обробки тексту, як вибірковий переклад, реферування, анотування, оглядове читання, які зближуються з перекладом тим, що оперують похідними текстами на одній мові і виробляють тексти на іншому, тобто мають той же механізм, що і переклад.

Нарешті, останнім різновидом адекватності виявляється так звана «волюнтативна» адекватність, яку дослідник вбачає в перекладах. Вона визначена як волюнтативна в силу того, що в цьому випадку активно проявляється власна комунікативна установка перекладача. Ванніков вважає, що всі ці різні види перекладу передбачають різний рівень близькості тексту перекладу тексту оригіналу, об'єднані між собою тим, що є фактами двомовної комунікації при посередництві перекладача.

Поняття «адекватний переклад» не слід змішувати з поняттям «еквівалентний переклад». А. Д. Швейцер вважав, що адекватність пов'язана з умовами перебігу міжмовного комунікативного акту, тобто визначає, чи відповідає переклад як процес даним комунікативним умовам. Далі, адекватність являє собою певний компроміс, на який йде перекладач, жертвуючи еквівалентністю для рішення головного завдання. Такий головним завданням вважається збереження в перекладі функціональних доміант вихідного тексту. Інакше кажучи, адекватність має не максимальний, а оптимальний характер: переклад повинен оптимально відповідати певним (часом не цілком сумісними один з одним) умовам і завданням.

Категорія адекватності виводиться безпосередньо з перекладацької практики, так як і в реальному житті перекладач не завжди має можливість максимально повно передати всю систему смислів, укладену в початковому мовному творі [20].

Типи еквівалентності перекладу.

Специфіка перекладу, що відрізняє його від всіх інших видів мовного посередництва, полягає в тому, що він призначений для повноправної заміни оригіналу, і що одержувачі перекладу вважають його повністю тотожним початковому тексту. Трохи вище ми визначили поняття адекватності перекладу і співвіднесення даного терміну з терміном «еквівалентність». Однак нам слід також розібратися з визначенням перекладацької еквівалентності. Можлива повна еквівалентність? Очевидним вважаємо те, що абсолютна тотожність перекладу з оригіналом недосяжна, і що це аж ніяк не перешкоджає здійсненню міжмовної комунікації.

Внаслідок відсутності повної тотожності відносин між змістом оригіналу і перекладу був введений термін «еквівалентність», що позначає спільність змісту, тобто смислову близькість оригіналу й перекладу. Оскільки важливість максимального збігу між цими текстами видається очевидною, еквівалентність зазвичай розглядається як основна ознака і умова існування будь-якого перекладу взагалі.

З цього випливає три слідства. По-перше, умова еквівалентності повинна включатися в саме визначення перекладу. По-друге, поняття «еквівалентність» набуває оцінного характеру: «гарним», або «правильним», перекладом визнається тільки еквівалентний переклад. По-третє, оскільки еквівалентність є невід'ємною умовою перекладу, завдання полягає в тому, щоб визначити цю умову, вказавши, в чому полягає перекладацька еквівалентність, що повинна бути обов'язково збережена при перекладі.

У пошуку відповіді на останнє питання в сучасному перекладознавстві можна знайти три основних підходи до визначення поняття «еквівалент». До останнього часу в перекладознавстві провідне місце належало лінгвістичним теоріям перекладу, в яких домінує традиційне уявлення про те, що головну роль в перекладі відіграють мови. При такому підході завдання перекладача можуть бути зведені до максимально точної передачі тексту оригіналу мовою перекладу в його повному обсязі. Деякі визначення перекладу фактично підміняють еквівалентність тотожністю, стверджуючи, що переклад повинен повністю зберігати зміст оригіналу. А. В. Федоров, наприклад, використовуючи замість еквівалентності термін «повноцінність», говорить, що ця повноцінність включає «вичерпну передачу смислового змісту оригіналу». Однак ця теза не знаходить підтвердження у спостережуваних фактах, і її прихильники змушені вдаватися до численних застережень, які фактично суперечать похідним визначенням [17].

Так, Л. С. Бархударов визначає, що про незмінність можна говорити лише у відносному сенсі, при перекладі неминучі втрати, тобто має місце неповна передача значень, що виражаються текстом оригіналу. Звідси Бархударов робить закономірний висновок, що текст перекладу ніколи не може бути повним та абсолютним еквівалентом тексту оригіналу [3].

Такий підхід до перекладу дав підстави для появи так званої теорії неперекладності, згідно з якою переклад взагалі неможливий. Безумовно, унікальність словникового складу і граматичної будови кожної мови, не кажучи вже про різницю культур, дозволяє стверджувати, що повна тотожність текстів оригіналу і перекладу в принципі неможлива. Однак, твердження про те, що неможливий і сам переклад, дуже суперечливе.

Другий підхід до вирішення проблеми перекладацької еквівалентності полягає в спробі виявити в змісті оригіналу якусь інваріантну частину, збереження якої необхідне і достатнє для досягнення еквівалентності перекладу. Найчастіше на роль такого інваріанта пропонується або функція тексту оригіналу, або описувана в цьому тексті ситуація. Іншими словами, якщо переклад може виконати ту ж функцію, чи описує ту ж саму реальність, то він еквівалентний. Проте, яка б частина змісту оригіналу ні обиралася в якості основи для досягнення еквівалентності, завжди виявляється безліч реально виконаних перекладів, що забезпечують міжмовну комунікацію, в яких дана частина похідної інформації не збережена. І, навпаки, існують переклади, де вона зберігається, однак, вони не здатні виконувати свою функцію як еквівалентних оригіналу. В таких випадках ми опиняємося перед неприємним вибором: або відмовити таким перекладам у праві бути перекладами, або визнати, що інваріантність даної частини змісту не є обов'язковою ознакою перекладу.

Третій підхід до визначення перекладацької еквівалентності можна назвати емпіричним, він представлений в роботах В. Н. Комісарова. Суть його полягає в тому, щоб не намагатися вирішувати, у чому повинна складатися спільність перекладу й оригіналу, а зіставити велике число реально виконаних перекладів з їх оригіналами і з'ясувати, на чому ґрунтується їхня еквівалентність. Зробивши такий експеримент, Комісаров зробив висновок про те, що ступінь смислової близькості до оригіналу у різних перекладів неоднакова, та їх еквівалентність ґрунтується на збереженні різних частин змісту оригіналу. У своїй книзі «Теорія перекладу (лінгвістичні аспекти)» В. Н. Комісаров сформулював теорію рівнів еквівалентності, згідно з якою в процесі перекладу встановлюються відносини еквівалентності між відповідними рівнями оригіналу і перекладу. Комісаров виділив в плані змісту оригіналу і перекладу п'ять змістовних рівнів: 1. Рівень мети комунікації. 2. Рівень опису ситуації. 3. Рівень висловлювання. 4. Рівень повідомлення. 5. Рівень мовних знаків.

Таким чином, згідно теорії В. Н. Комісарова, еквівалентність перекладу полягає в максимальній ідентичності всіх рівнів змісту текстів оригіналу і перекладу. Одиниці оригіналу і перекладу можуть бути еквівалентні один одному на всіх п'яти рівнях або тільки на деяких. Повністю або частково еквівалентні одиниці і потенційно рівноцінні висловлювання об'єктивно існують у похідній мові і в мові перекладу, але їх правильна оцінка, відбір і використання залежать від знань, умінь і здібностей перекладача, від його вміння враховувати і зіставляти всю сукупність мовних та екстралінгвістичних факторів. У процесі перекладу перекладач вирішує складну задачу знаходження

і правильного використання необхідних елементів системи еквівалентних одиниць, на основі якої створюються комунікативно рівноцінні висловлювання у двох мовах.

В. Н. Комісаров також пропонує розрізнити потенційно досяжну еквівалентність, під якою розуміється максимальна спільність змісту двох різномовних текстів, що допускається відмінностями мов, на яких створені ці тексти, і перекладацьку еквівалентність – реальну змістову близькість текстів оригіналу і перекладу, що досягається перекладачем у процесі перекладу. Граничною можливістю перекладацької еквівалентності є максимально можлива (лінгвістична) ступінь збереження змісту оригіналу при перекладі, але в кожному окремому перекладі змістова близькість до оригіналу в різному ступені і різними способами наближається до максимальної. В залежності від того, яка частина змісту передається в перекладі для забезпечення його еквівалентності, розрізняються різні рівні (типи) еквівалентності. Але головним залишається те, що на будь-якому рівні еквівалентності переклад може повністю забезпечувати міжмовну комунікацію [8].

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Виконайте письмовий переклад текстів публіцистичного стилю:

1. В Норвегии от удара молнии погибло более 300 оленей

В Норвегии от удара молнии погибло более 300 оленей, сообщает государственная природоохранная организация страны.

Сообщение о мертвом стаде поступило в пятницу, 26 августа, с аппарата полевого наблюдения. В тот день в этом районе была плохая погода, а наблюдение велось в связи с открытием сезона охоты на оленей.

Аппаратура обнаружила мертвое стадо из 323 голов обеих полов, среди которых 70 телят, позже сотрудники организации добились 5 тяжелораненых животных.

Сегодня к месту гибели оленей добрались сотрудники организации, они взяли на анализ материал тел животных. Примерное поголовье оленей в этом районе около 2 тыс. особей.

Напомним, в феврале в Винницкой обл. в результате действий браконьеров под лед провалилось 17 зубров, все животные погибли. По информации зоозащитников – животные могли составлять примерно 20% популяции ареала.

2. В Винницкой обл. потеря 17 зубров может составить более 20% местной популяции, – экозащитники

В Винницкой области потеря зубров может составить более 20% местной

популяции. Об этом говорится в расследовании, обнародованном на сайте украинского филиала Всемирного фонда природы (WWF).

В Винницкой области полиция возбудила уголовное дело по факту уничтожения 17 диких зубров, занесенных в Красную книгу Украины. Браконьерам, убившим животных, грозит по 5 лет тюрьмы и свыше 2 млн грн штрафа.

Экозащитники установили, что трагедия произошла 31 января в Винницкой области на территории Хмельницкого гослесхоза. Стадо зубров вышло из леса в поисках пищи на поле, расположенное вблизи населенного пункта. Местные жители увидели зубров и, находясь в нетрезвом состоянии, взяв собак, начали гнать стаю (около 60-80 особей) на лед. Лед не выдержал веса диких быков, и они провалилась в воду.

Работники Главного управления полиции Винницкой области сообщает, что сейчас идет процесс собрание доказательств, и пока они не могут сказать точно, что именно эти люди виноваты в гибели 17 зубров.

Новости по теме: В Житомирской обл. зарегистрирован случай заболевания домашних животных бешенством

Экозащитники сообщают, что у двух местных жителей позже были найдены остатки туши убитых зубров. По их словам, они подобрали утопленных зубров, чтобы мясо не пропадало. Вместе с тем, в полиции не могут утверждать, что именно эти местные жители виноваты в убийстве 17 зубров.

В то же время Виталий Смаголь, зоолог, кандидат биологических наук и эксперт по зубрам, который непосредственно был на месте трагедии и общался с очевидцами, предполагает, что весной, после схода льда, могут всплыть еще с несколько трупов.

Полиция возбудила дело по ст. 248 (незаконное занятие рыбным, звериным или другим водным добывающим промыслом) УК Украины. Максимальное наказание, которое грозит браконьерам - лишение свободы сроком на 5 лет. Штраф за 1 убитого зубра - 130 тыс грн. Если умножить эту сумму на количество убитых зубров, выходит, что браконьеры, в случае признания их вины, должны будут заплатить государству 2 млн 210 тыс грн.

Новости по теме: В Киеве на «птичьем рынке» продавцов уличили в жестоком обращении с животными.

Отмечается, что расследование убийства диких животных ведется неудовлетворительными темпами и затягивается.

Отмечается, что всего в мире насчитывается около 5046 зубров, из них 3403 – в дикой природе в свободных или полувольных стадах (по состоянию на

январь 2014). По состоянию на декабрь-январь 2015/16 года, в Украине насчитывалось 272 особи, включая нескольких зубров в вольерах.

По состоянию на сегодня, самой большой популяцией зубров в Украине находится в Виннице, что согласно последним учетов насчитывала 101 особь. Зубры занесены в Красную книгу Украины. Сейчас поголовье зубров в стране составляет менее 200 животных.

В Житомирской обл. зарегистрирован случай заболевания домашних животных бешенством

В Новоград-Волынском районе Житомирской обл. зарегистрирован случай заболевания домашних животных бешенством. Об этом сообщает пресс-служба ГосЧС Житомирской обл.

5 марта в Управление ГосЧС Житомирской обл. поступило сообщение о том, что накануне на территории частного домохозяйства в с. Вырубы Новоград-Волынского района зарегистрирован случай заболевания домашних животных бешенством. По экспертным заключениям Житомирской областной государственной лаборатории ветеринарной медицины, домашние собаки контактировали с больной бешенством лисой.

В результате происшествия всем хозяйственным и домашним животным сделаны профилактические прививки. Больная бешенством лиса найдена и уничтожена. Сейчас комиссией районной больницы ветеринарной медицины проводятся профилактические мероприятия.

Влияние заболевания на других домашних животных и жителей села не обнаружено.

В Киеве на «птичьем рынке» продавцов уличили в жестоком обращении с животными

В дежурную часть управления полиции в Оболонском районе столицы поступило сообщение, что на Куреневском рынке продавцы жестоко обращаются с животными. Об этом сообщается на сайте МВД.

«На место происшествия прибыл полицейский патруль и следственно-оперативная группа райуправления. Правоохранители приняли заявление от защитников животных и взяли объяснения у продавцов рынка», – сказано в сообщении. Кроме этого, следственно-оперативная группа изъяла емкость с неизвестной жидкостью, которой, по словам активистов, продавцы сбрызгивают животных. Что это за вещество и является ли оно вредным, определит экспертиза.

Информация должным образом зарегистрирована в Журнале единого учета заявлений и сообщений граждан. По данному факту проводится проверка.

Напомним, летом Верховная Рада разрешила юридическим и физическим лицам осуществлять регистрацию животных за свой счет.

3. Мощнейшие вспышки на солнце – статистика XX века

Без Солнца жизнь на Земле попросту была бы невозможна, но оно также знаменито своим буйным нравом.

Каждые 11 лет наша звезда достигает максимума активности и высвобождает чудовищное количество энергии – солнечные вспышки и корональные выбросы массы. И хотя магнитное поле Земли успешно отражает последствия подобных вспышек, это не значит, что мы находимся в полной безопасности.

Мощность «солнечных штормов» достигает миллиардов мегатонн в тротиловом эквиваленте – столько энергии вся наша цивилизация могла бы потребить за миллион лет. Корональные выбросы массы в основном представлены электромагнитным излучением, которое, при точном попадании в Землю, вызывает геомагнитные бури. Последствия – перебои в связи и отказ электроники. Учитывая, что с каждым годом человечество всё сильнее полагается на технику, сильная геомагнитная буря способна породить настоящий хаос. Перед вами – 10 самых мощных солнечных штормов за последние два столетия.

«Железнодорожный шторм», 13 мая 1921 года. В тот день астрономы заметили огромное пятно на Солнце радиусом примерно в 150 тысяч километров. 15 мая последовала геомагнитная буря, которая вывела из строя половину техники Нью-Йоркской Центральной железной дороги и оставила без связи почти всё Восточное побережье США.

Солнечные вспышки 21 июля 2012 года. Активный солнечный регион 1520 выпустил в направлении Земли огромную вспышку класса X1.4, вызвав полярные сияния и серьёзные перебои в радиосвязи. Вспышки класса X – мощнейшие из всех известных по интенсивности рентгеновского излучения. Сами они обычно не достигают Земли, но их влияние на магнитное поле нельзя недооценивать.

Вспышка 1972 года и Аполлон-16. Перемещения по космосу во время максимальной солнечной активности крайне опасны. В августе 1972 года находящийся на Луне экипаж Аполлона-16 чудом избежал воздействия вспышки класса X2. Если бы астронавтам повезло чуть меньше, они бы получили дозу радиации в 300 бэр, что почти наверняка убило бы их в течение месяца.

Солнечная вспышка в День взятия Бастилии. 14 июля 2000 года спутники засекли на поверхности Солнца мощнейшую вспышку класса X5.7. Выброс был настолько сильным, что его засекли даже аппараты Вояджер-1 и 2, находящиеся на краю Солнечной системы. По всей Земле наблюдались перебои

и с радиосвязью, а люди, пролетавшие над полюсами планеты, получили дозу радиации – к счастью, сравнительно небольшую.

Солнечная вспышка 9 августа 2011 года – ознаменовала пик текущего солнечного цикла, достигнув мощности X6.9. Это был крупнейший из выбросов цикла 24, засечённый новым спутником NASA – обсерваторией солнечной динамики. Вспышка ионизировала верхнюю часть атмосферы Земли, вызвав помехи в радиосвязи.

Крупнейшая вспышка 2015 года произошла 7 мая. Её мощность достигала «всего лишь» класса X2.7, но и этого хватило, чтобы вызвать яркие полярные сияния и перебои в связи. А кроме того – красивейшие фотографии с наблюдающих спутников.

Солнечная вспышка 5 декабря 2006 года достигла рекордной мощности X9, но по счастью не была направлена в сторону Земли. Наша планета в принципе достаточно маленькая «мишень», с чем человечеству здорово повезло. Два аппарата STEREO для изучения солнечной активности, недавно выпущенные на орбиту, отслеживали это событие от начала и до конца.

Геомагнитная буря 13 марта 1989 года продемонстрировала, насколько опасными могут стать солнечные штормы. Последствия от вспышки класса X15 вызвали отключение электричества для миллионов жителей Канады в Монреале и окрестностях Квебека. Электрические сети севера США едва выдержали электромагнитный удар. По всему миру прерывалась радиосвязь и разливалось полярное сияние.

«Хэллоуинская» вспышка в октябре 2003 года являлась одним из мощнейших когда-либо засечённых солнечных штормов класса X45. Она по большей части прошла мимо Земли, но корональные выбросы массы повредили ряд спутников и вызвали перебои в телефонной и мобильной связи.

Супершторм Кэррингтона. 1 сентября 1859 года – астроном Ричард Кэррингтон наблюдал ярчайшую вспышку, корональный выброс от которой достиг Земли лишь за 18 часов. Телеграфные сети отказывали по всей территории Европы и США, некоторые станции загорались от коротких замыканий. Тот выброс не был крупнейшим, около X10, но он ударил по Земле в идеальный промежуток времени и вызвал наибольшие разрушения.

4. Над Атлантикой сформировался новый тропический шторм «Мария»

В Национальном центре предупреждения ураганов США прогнозируют, что шторм «Мария» превратится в ураган к вечеру понедельника.

16 сентября в западной части Атлантического океана сформировался новый тропический шторм «Мария», сообщает CNN со ссылкой на данные Национального центра предупреждения ураганов США.

По информации центра, «Мария» находится в 949,5 км к юго-востоку от Малых Антильских островов и движется к Карибам со скоростью 30,5 км/ч.

Прогнозируют, что шторм превратится в ураган к концу понедельника, 18 сентября.

«Мария» может достичь островов Барбадос, Сент-Люсия, Мартиника, Доминика, Сент-Винсент и Гренадины и других. Регионы, опустошенные ураганом «Ирма», снова могут пострадать во вторник или среду.

Напомним, в начале сентября на острова Карибского моря обрушился ураган «Ирма», позже он достиг Майами. Более 60 человек погибли в результате стихии.

Жертвами урагана «Ирма» стал 61 человек

В результате прохождения урагана «Ирма» 18 человек погибли в США, еще 43 – на островах в Карибском море.

По состоянию на вечер 12 сентября подтверждена гибель 61 человека в результате урагана «Ирма». Об этом сообщает «Німецька хвиля».

18 человек погибли в США, еще 43 – на островах в Карибском море.

Во Флориде без электричества остались около 5,8 млн человек. Отсутствие электроснабжения мешает работе важных объектов инфраструктуры, в частности больниц.

Ураган «Ирма» усилился до максимальной категории мощности 5 сентября. На следующий день он достиг северо-восточной части Карибских островов. Ураган размером с территорию Франции прошел через острова Теркс и Кайкос, Барбуда, Сен-Мартен, а также Британские Виргинские острова, ломая на своем пути деревья и разрушая здания. 7 сентября его скорость снизилась до 265,5 км/ч, однако он сохранил пятую категорию мощности.

5. Киберполиция рекомендует украинцам временно отказаться от CCLEANER из-за угрозы вирусов

Версия программы с вредоносной загрузкой была выпущена в период с 15 августа до 12 сентября.

Киберполиция Украины сообщила о заражении вирусом одного из обновлений популярной программы CCleaner.

По информации ведомства, версия этой программы с вредоносной загрузкой (5.33) была выпущена в период с 15 августа до 12 сентября 2017 года.

Эта версия подписана, используя действительный цифровой сертификат, который был выпущен компанией-разработчиком «Symantec Piriform Ltd». Поэтому пользователи во время загрузки обновлений были уверены в надежности источника. Выявление этой угрозы антивирусными продуктами остается очень низким.

В Киберполиции отмечают, что Украину атака миновала, но зафиксировано около сотни IP-адресов, которые осуществляют подключения к серверу злоумышленников. Чтобы не допустить распространения вируса, Киберполиция в частном порядке направит Интернет-провайдерам официальные письма с указанием IP-адресов инфицированных компьютеров. После этого пользователи этих компьютеров смогут самостоятельно удалить вредоносную программу.

«Сейчас специалисты по киберполиции временно не рекомендуют использовать программное обеспечение «CCleaner» украинским пользователям, а советуют искать аналогичные продукты. Кроме того, специалисты советуют убедиться, что установленное на компьютерных системах антивирусное программное обеспечение функционирует должным образом и использует актуальные базы вирусных сигнатур», – говорится в сообщении.

Напомним, 27 июня, Украину поразила масштабная хакерская атака. О вирусе Retya.A около 14:00 сообщили банки, государственные и коммерческие предприятия.

Вирусом были поражены компьютерные системы «Укрэнерго», «Киевэнерго», «Эпицентра», «Киевстар», Vodafone, Lifecell, канала АTR, «Укрзалізниця», Киевского метрополитена, «Сбербанка», «Новой почты», аэропорта «Борисполь», сети заправок WOG, «Укргаздобычи» и других. Также «под удар» попал и сайт Киберполиции Украины.

За матеріалами сайту новин: <https://tsn.ua/>

2. На основі перекладених вами текстів (див. попереднє завдання) розкажіть про рівноцінність регулятивного впливу текстів оригіналу та перекладу.

3. Поясніть, яким повинний бути регулятивний вплив публіцистичних текстів.

4. Чи будуть вважатися тексти перекладу, в яких регулятивний вплив не співпадає з оригінальним текстом, еквівалентними? Чи будуть вважатися подібні переклади адекватними? Відповідь обґрунтуйте.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика. / И. С. Алексеева. – М.: Наука, 2000. – 271 с.

2. Арнольд И. В. Стилистика: Современный английский язык. / И. В. Арнольд. – М: Высшая школа, 2002. – 247 с.

3. Бархударов Л. С. Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М.: Русский

язык, 1975. – 311 с.

4. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Прогресс, 1980. – 260с.

5. Виноградов В. В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М.: Русский язык, 1963. – 275 с.

6. Виссон Л. Синхронный перевод / Л. Виссон. – М.: Прогресс, 1998. – 276 с.

7. Казакова Т. А. Практические основы перевода / Т. А. Казакова. – Спб.: Союз, 2001. – 211 с.

8. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1974. – 278 с.

9. Комиссаров В. Н. Слово о переводе / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1973. – 256 с.

10. Комиссаров В. Н. Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1990. – 250 с.

11. Крупнов В. Н. В творческой лаборатории переводчика. / В. Н. Крупнов. – М.: ВШ., 1976. – 157 с.

12. Латышев Л. К. Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы её достижения / Л. К. Латышев. – М.: Прогресс, 1991. – 248 с.

13. Латышев Л. К. Технология перевода / Л. К. Латышев. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 452 с.

14. Ломакина Е. Н. Редактирование. Основные «хитрости» профессии переводчика / Е. Н. Ломакина. – М.: Просвещение, 1994. – 280 с.

15. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: Наука, 1980. – 176 с.

16. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М.: ВШ., 1974. – 157 с.

17. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. – М.: Высшая школа, 1983. – 197 с.

18. Чернов Г. В. Теория и практика синхронного перевода / Г. В. Чернов. – М.: Просвещение, 1987. – 137 с.

19. Чужакин А. П. Мир перевода / А. П. Чужакин, П. Н. Палажченко. – М.: Прогресс, 2000. – 138 с.

20. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. М.: ВШ., 1988. – 194 с.

21. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика / А. Д. Швейцер. – М.: ВШ., 1973. – 227 с.

22. Ширяев А. Ф. Синхронный перевод / А. Ф. Ширяев. – М.: ВШ, 1979. – 175 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД

ПЛАН

- 1. Розкажіть про основні труднощі, що виникають при перекладі художнього тексту.*
- 2. Перерахуйте основні завдання художнього перекладу.*
- 3. Виділіть базові вимоги до перекладача художнього тексту, визначте функції перекладача.*
- 4. Розкажіть про проблеми взаємного впливу автора художнього тексту та перекладача. Поясніть, чому перекладач художнього тексту повинен стати, крім того, співавтором тексту, перекладом якого він займається.*

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Труднощі, які виникають при перекладі художнього тексту.

Згідно з визначенням В. Н. Комісарова, художнім перекладом називається переклад творів художньої літератури. Говорячи про художній переклад, в найзагальнішому вигляді можна сказати, що перед ним стоять ті ж завдання, що і перед іншими видами перекладу. Художній переклад, як і будь-який інший, покликаний відтворити засобами мови перекладу все те, що сказано на похідній мові. Одна з основних відмінностей художнього тексту від будь-якого іншого полягає в тому, що в ньому дійсність представлена у вигляді образу. Художній текст спирається на образне відображення світу та існуючих для комплексної передачі різних видів інформації – інтелектуальної, емоційної, естетичної, – а також володіє функцією емоційного впливу на читача. Остання властивість художніх текстів дозволяє говорити про відмінності в меті створення текстів [8, 9].

Художні тексти відрізняються також характером інформації, що передається, тому що у художньому тексті зазвичай передається інформація як інтелектуальна (або когнітивна), так і емоційна, і естетична. Цілком природно, що для цього потрібні особливі способи передачі інформації. Всі ці види інформації передаються через раціональний, емоційний і естетичний впливи на одержувача. Такий вплив досягається за допомогою мовних засобів усіх рівнів. Для цього використовується і ритмічна організація тексту, і фоносемантика, також лексична семантика, і граматична семантика, і багато інших засобів.

Однією з основних особливостей художнього тексту є наявність в ньому

ліричного героя. Користуючись виразом В. В. Виноградова, можна сказати, що в творі завжди є образ автора, який і створює внутрішню єдність тексту. На відміну від логічного, художній текст не може бути об'єктивним, позбавленим авторської позиції, авторського ставлення до героїв і подій, авторської інтонації. При цьому, зрозуміло, не можна змішувати образ автора з образом оповідача, від імені якого ведеться оповідання. У одного і того ж письменника можуть бути твори, написані від імені чоловіка і від імені жінки, в одному випадку оповідач може бути негідником, а в іншому – втіленням чесноти. Проте навіть у тих випадках, коли розповідь ведеться від особи одного з персонажів, за спиною у нього завжди стоїть автор зі своїм ставленням до персонажів та подій, автор, що веде опосередковану розмову з читачем. І найчастіше ця прихована розмова в художньому творі виявляється важливішою описуваних подій.

«Художні тексти відрізняються від логічних ще й своїм структурним різноманіттям. Якщо в логічному тексті інформація подається лінійно, послідовно, то в художньому творі можуть чергуватися епізоди, що відносяться до різних сюжетних ліній, можуть зміщуватися і навіть змішуватися різні хронологічні та логічні плани, з'являтися так звані ретроспективні епізоди. Автор може свідомо «приховувати» частину інформації до певного моменту, свідомо створювати деяку двозначність. Все це служить створенню у читача потрібного настрою, потрібного враження, допомагає автору підготувати читача до сприйняття подальших подій як чогось очікуваного, або, навпаки, несподіваного тощо» [8, 9].

Композиція художнього твору втілюється не в окремих його елементах, а в їх взаємодії. Вона являє собою складну, пронизане багатобічними зв'язками єдність компонентів. Всі компоненти тексту – як суміжні, так і віддалені один від одного – завжди знаходяться у внутрішньому взаємозв'язку та взаємному відображенні. Самі їх відносини, їх послідовність і перебої змістовні.

Зі сказаного випливає надзвичайно важливий висновок: в художньому тексті ціле не може бути механічно виведено із суми частин. Правильно перекласти кожен компонент ще не значить правильно перекласти текст у цілому. І якщо логічна і хронологічна послідовність частин задана автором і не залежить від перекладача, то збереження закладених у текст внутрішніх зв'язків між частинами вимагає ретельного аналізу і пошуку відповідних засобів мови перекладу.

Наступна особливість художнього тексту полягає в тому, що, на відміну, скажімо, від наукових статей або технічних описів, він зазвичай характеризується високим ступенем національно-культурної та тимчасової обумовленості. Будь-який художній текст характеризується певним

співвідношенням компонентів «загальнолюдське – національне» і «завжди – зараз (тоді)». Може твір, орієнтований на представників однієї культури, адекватно сприйматися представниками іншої культури, про яку автор, цілком можливо, нічого не знав і на яку він, безумовно, не орієнтувався? Іншими словами, тут виникає проблема потенційної можливості або неможливості збігу типу читача на похідній та мові перекладу. Серйозність цієї проблеми посилюється також і тим, що будь-який художній текст допускає безліч прочитань, художній текст може містити досить високий ступінь невизначеності, що виникає за рахунок багатозначності слів і граматичних форм, за рахунок використання таких невизначених художніх засобів, як, скажімо, символи тощо.

Крім усього цього, те чи інше прочитання художнього тексту може залежати ще і від того, наскільки читач знайомий з концепцією автора. Невірно зрозуміла концепція змушує зовсім по-іншому сприймати прочитане. А якщо читач оригіналу одночасно ще і перекладач, то виникає замкнуте коло: невірно зрозумівши ідею твору, він обирає варіанти перекладу, що «працюють» на цю ідею, нав'язуючи тим самим своє прочитання читачеві перекладу.

Таким чином, існує три групи причин, що викликають неоднозначність сприйняття художнього тексту: мовна невизначеність, намір автора і підготовленість читача.

Завдання художнього перекладу.

Вище йшлося про особливості художнього тексту як такого, незалежно від того, перекладається він або читається в оригіналі. Тепер звернемося до проблеми перекладу. Перша з них – навіщо перекладати? З якою метою перекладаються художні тексти? А адже саме від цього буде залежати відповідь на питання – як перекладати? Теоретично можна уявити собі три мети переказу художніх текстів. По-перше, познайомити читачів із творчістю письменника, творів якого вони самі прочитати не можуть через незнання мови, на якій він пише. Познайомити з його творами, з його творчою манерою, стилем тощо. По-друге, познайомити читачів з особливостями культури іншого народу, показати своєрідність цієї культури. По-третє, просто познайомити читача зі змістом книги.

З приводу художнього перекладу В. Н. Комісаров вважає:

«Поставивши перед собою першу задачу, перекладач буде прагнути перекласти текст так, щоб читач перекладу отримав те ж художнє враження, що і читач оригіналу. Для цього йому доведеться «згладжувати» деякі національно-культурні відмінності, стежити за тим, щоб текст в перекладі сприймався так само природно, як і в оригіналі, щоб увагу читача перекладу не відволікала на незнайомі йому реалії, яких при читанні не помічає читач оригіналу, оскільки

вони йому добре знайомі. Можливо, при цьому читач отримає достатньо повне уявлення про творчий метод письменника, але достовірного уявлення про ту культуру, представником якої є письменник, він при цьому, швидше за все, не отримає.

Намагаючись розв'язати другу задачу, перекладач повинен буде максимально повно зберегти і всіма наявними в його розпорядженні засобами пояснити читачеві всі ті реалії що зустрічаються в тексті, всі особливості тієї культури, в рамках якої створено твір. Такий переклад буде достатньо інформативним у країнознавчому плані, але свідомо буде справляти на читача зовсім інше враження, ніж оригінал на свого читача. Більш того, це буде зовсім не те враження, на яке розраховував автор.

Найпростіше вирішується третє завдання. В цьому випадку перекладач не обтяжує себе пошуком функціональних аналогів тих чи інших виражальних засобів, нехтує національною специфікою, мало піклується про форму, повністю зосередившись на змісті, а точніше – на фабулі, перекладаючи так, щоб читач зрозумів, «хто кого любив, хто кого вбив». Ймовірно, в певних ситуаціях такий переклад має право на існування. Однак він не може вважатися художнім» [8, 9].

Вимоги до перекладача художнього тексту і функції перекладача.

Як і в будь-якому іншому виді перекладу, перекладач художнього тексту виступає у двох ролях: отримувача тексту-оригіналу та відправника тексту-перекладу. Однак специфіка художнього тексту, що вже обговорювалася вище, призводить до того, що в кожному з цих амплуа перекладачеві доводиться виконувати безліч функцій і до нього пред'являється цілий ряд дуже специфічних вимог. Незважаючи на те, що перекладач читає текст на тій мові, на якій він створювався, він повинен читати його зовсім не так, як звичайний читач. На відміну від останнього, він повинен сприймати зрозумілий йому текст очима представника іншої культури, оцінюючи ступінь зрозумілості або незрозумілості, звичності або незвичності як змісту, так і форми. Перекладач весь час повинен знаходитися ніби по обидві сторони кордону між двома культурами. На цьому етапі багато в чому вирішується доля майбутнього перекладу, яка залежить: а) від того, наскільки повно і вірно перекладач зрозуміє текст, тобто від рівня його компетенції як читача на похідній мові і б) від його здатності оцінити ступінь міжкультурних розбіжностей.

Якщо перекладач, не знаючи якихось реалій (у тому числі літературних творів), на знання яких читачами розраховує автор, не помітить алюзії, яка може виявитися надзвичайно важливою для сприйняття сенсу, то цього сенсу вже ніколи не зможе зрозуміти і читач перекладу. Якщо перекладач виявиться недостатньо підготовленим до сприйняття незвичної форми, він не зможе

відтворити її функції в перекладі, позбавивши тим самим читача потрібної інформації. Для того, щоб уникнути цих неприємностей, перекладач художньої літератури повинен не просто знати мову оригіналу, а також літературу, історію, культуру народу, який говорить цією мовою, але і бути знайомим з творчістю, системою поглядів та естетичних цінностей автора.

Оскільки практично будь-який текст допускає можливість декількох варіантів перекладу, перед перекладачем як творцем художнього тексту на мові перекладу стоять особливі завдання. Крім того, що обраний ним варіант повинен бути найбільш художнім, він ще й обов'язково повинен включати в себе можливість всіх тих тлумачень, які допускає текст оригіналу. Крім того, що перекладач повинен побачити ці тлумачення в оригіналі, про що вже говорилося вище, він повинен вибрати саме той варіант перекладу, який дозволить йому створити текст, що допускає таку ж безліч прочитань, причому саме таких же прочитань у тексті перекладу. Якщо цього не сталося – перекладач створив текст, що відображає тільки його особисте трактування. Тільки в тому випадку, коли перекладач на обох етапах – читання тексту та його відтворення – справляється з усіма поставленими перед ним завданнями, можна говорити про справжній художній переклад [8, 9].

Проблема взаємодії автора художнього тексту і перекладача.

При всій важливості збереження в перекладі національно-культурної та тимчасової специфіки твору головним все-таки залишається вимога передати індивідуальний стиль автора, авторську естетику, яка виявляється як у самому ідейно-художньому задумі, так і у виборі засобів для його втілення. Це, здавалося б, очевидна вимога, але виявляється вона досить важкою. Насамперед, вона вступає в конфлікт з вимогою адаптації тексту до іншопольовного читача, оскільки така адаптація неминуче веде до заміни тих чи інших виражальних засобів іншими, що є сталими в літературній традиції мови перекладу. Але головна трудність полягає в тому, що переклад часто передбачає вибір з кількох варіантів передачі однієї й тієї ж думки, одного і того ж стилістичного прийому, використаного автором в оригіналі. І, роблячи цей вибір, перекладач свідомо чи несвідомо орієнтується на себе, на своє розуміння того, як це в даному випадку було б краще сказати. При цьому виникає протиріччя: з одного боку, щоб здійснювати художній переклад, перекладач сам повинен володіти літературним талантом, повинен володіти всім набором виразних засобів, тобто, по суті, бути письменником. З іншого боку, щоб бути письменником, треба мати своє естетичне бачення світу, свій стиль, манеру письма, які можуть не збігатися з авторськими [8, 9].

Іноді кажуть, що перекладач повинен відмовитися від своєї творчої індивідуальності або зовсім її не мати, повністю «розчинитися» в оригіналі,

перетворитися в прозоре, практично невидиме скло. Однак при всій ефектності цього образу він насправді не відображає сутності художнього перекладу. Повне самоусунення перекладача неминуче призведе до того, що «скло» стане каламутним і спотворюючим початкове зображення.

Зіткнення двох творчих особистостей – автора і перекладача – це або співпраця, або конфлікт. Для того, щоб воно стало співпрацею, перекладач повинен не просто глибоко вникнути в авторську естетику, в його образ думок і спосіб їхнього вираження, він повинен вжитися в них, зробити їх своїми. Якщо ж перекладач – не письменник, якщо він не володіє художньою мовою у всій повноті складових її прийомів, написаний ним текст не буде художнім, а отже, читач і в цьому випадку не побачить особи автора: текст стане просто безликим. Повноцінний переклад неможливий без особистого (і літературного, і життєвого) досвіду перекладача.

Здатність вжитися в світовідчуження письменника-представника іншої культури може з'явитися у перекладача в двох випадках. По-перше, якщо він, володіючи усім розмаїттям виразних засобів мови перекладу, все-таки не є в повній мірі самостійним художником-творцем, тобто у перекладача немає власної творчої манери письма, а тому він має високий ступінь адаптивності. По-друге, якщо він перекладає письменника, близького йому за світовідчуженням і творчим методом. Переклад же авторів, далеких перекладачеві, призводить або до мимовільного прагнення підправити, редагувати, як це зроблено в бальмонтівських перекладах, або до підкреслення всіх тих особливостей авторського стилю, з якими перекладач не згоден. Пам'ятаючи про те, що це суперечить його власному стилю, перекладач звертає особливу увагу на притаманні йому особливості художнього письма в оригіналі, тим самим неволить, а іноді і свідомо перебільшує їх у перекладі.

Таким чином, відтворення в перекладі образу автора у всій його індивідуальності можливе лише в тому випадку, якщо перекладач являє собою творчу особистість з багатим особистим досвідом і високим ступенем адаптивності і якщо свій переклад він створює на основі найглибшого проникнення в систему світоглядних, етичних, естетичних поглядів і художнього методу автора.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Виконайте письмовий переклад художніх текстів українською мовою:

Дмитрий Глуховский. Метро 2033. Фрагмент

Глава 1 Край света

– Кто это там? Эй, Артем! Глянь-ка!

Артем нехотя поднялся со своего места у костра и, перетягивая автомат со спины на грудь, двинулся во тьму. Стоя на самом краю освещенного пространства, он демонстративно, как можно громче и внушительней, щелкнул затвором и хрипло крикнул:

– Стоять! Пароль!

Из темноты, откуда минуту назад раздавались странный шорох и глухое бормотание, послышались спешные, дробные шаги. Кто-то отступал вглубь туннеля, напуганный сиплым Артемовым голосом и бряцанием оружия. Артем спешно вернулся к костру и бросил Петру Андреевичу:

– Да нет, не показалось. Не назвался, удрал.

– Эх ты, раззява! Тебе же было сказано: не отзываются – сразу стрелять! Откуда тебе знать, кто это был? Может, это черные подбираются!

– Нет... Я думаю, это вообще не люди... Звуки очень странные... Да и шаги у него не человеческие. Что же я, человеческих шагов не узнаю? А потом, если бы это были черные, разве они хоть раз вот так убежали? Вы же сами знаете, Петр Андреевич, в последнее время черные вперед сразу бросаются – и на дозор нападали уже с голыми руками, и на пулемет шли в полный рост. А этот удрал сразу... Какая-то трусливая тварь.

– Ладно, Артем! Больно ты умный! Есть у тебя инструкция – и действуй по инструкции, а не рассуждай. Может, это лазутчик был. Увидел, что нас здесь мало, и – превосходящими силами... Может, нас сейчас здесь прихлопнут за милую душу, ножом по горлу, и станцию всю вырежут вон, как с Полежаевской вышло, а все потому, что ты вовремя не срезал гада... Смотри у меня! В следующий раз по туннелю за ними бегать заставлю!

Артем поежился, представляя себе туннель за семисотым метром. Страшно было даже помыслить о том, чтобы показаться там. За семисотый метр на север не отваживался ходить никто. Патрули доезжали до пятисотого и, осветив пограничный столб прожектором с дрезины, убедившись, что никакая дрянь не переползла за него, торопливо возвращались. Разведчики, здоровые мужики, бывшие морские пехотинцы, и те останавливались на шестьсот восьмидесятом, прятали горящие сигареты в ладонях и замирали, прильнув к приборам ночного видения. А потом медленно, тихо отходили назад, не спуская глаз с туннеля и ни в коем случае не поворачиваясь к нему спиной.

Дозор, в котором они сейчас стояли, находился на четыреста пятидесятом, в пятидесяти метрах от пограничного столба. Но граница проверялась раз в день, и осмотр закончился уже несколько часов назад. Теперь их пост был крайним, а за часы, прошедшие со времени последней проверки, твари, которых патруль мог спугнуть, наверняка снова начали подползать. Тянуло их на огонек, поближе к людям...

Артем уселся на свое место и спросил:

– А что там с Полежаевской случилось?

И хотя он уже знал эту леденящую кровь историю – рассказывали челноки на станции, его тянуло послушать ее еще раз, как неудержимо тянет детей на страшные байки о безголовых мутантах и упырях, похищающих младенцев.

– С Полежаевской? А ты не слышал? Странная история с ними вышла. Странная и страшная. Сначала у них разведчики стали пропадать. Уходили в туннели и не возвращались. У них, правда, салаги разведчики, не то что наши, но у них ведь и станция поменьше, и народу там не столько живет... Жило. Так вот, стали, значит, у них пропадать разведчики. Один отряд ушел – и нет его. Сначала думали, задержало его что-то, у них там еще туннель петляет, совсем как у нас, – Артему стало не по себе при этих словах, – и ни дозорам, ни тем более со станции ничего не видно, сколько ни свети. Нет их и нет, полчаса нет, час нет, два нет. Казалось бы, где там пропасть – всего ведь на километр уходили, им запретили дальше идти, да они и сами не дураки... В общем, так и не дождалось, послали усиленный дозор, те искали, искали, кричали, кричали – все зря. Нету. Пропали разведчики. И ладно еще, что никто не видел, что с ними случилось. Плохо, что слышно ничего не было... Ни звука. И следов никаких.

Артем уже начал жалеть, что попросил Петра Андреевича рассказать о Полежаевской. Тот был то ли лучше осведомлен, то ли сам что-то додумывал, только рассказывал он такие подробности, какие и не снились челнокам, уж на что те были мастера и любители рассказать байку. От подробностей этих мороз шел по коже и неуютно становилось даже у костра, а любые, пусть и совсем безобидные шорохи из туннеля будоражили воображение.

– Ну, так вот. Стрельбы слышно не было, те и решили, что разведчики, наверное, ушли от них – недовольны, может, чем-то были и сбежали. Ну, и шут с ними. Хотят легкой жизни, хотят со всяким отребьем мотаться, с анархистами всякими, пусть себе мотаются. Так проще было думать. Спокойнее. А через неделю еще одна разведгруппа пропала. Те вообще не должны были дальше полукилометра от станции отходить. И опять та же история. Ни звука, ни следа. Как в воду канули. Тут на станции забеспокоились. Это уже непорядок, когда за неделю два отряда исчезают. С этим уже надо что-то делать. Меры, значит, принимать. Ну, они выставили на трехсотом кордон. Мешков с песком натаскали, пулемет установили, прожектор – по всем правилам фортификации. Послали на Беговую гонца – у них с Беговой и с Улицей 1905 года конфедерация. Раньше Октябрьское Поле тоже было с ними, но потом там что-то случилось, никто не знает точно что, авария какая-то: жить там стало нельзя,

и оттуда все разбежались, ну, да это неважно. Послали они на Беговую гонца – предупредить, мол, творится что-то неладное, и о помощи попросить в случае чего. Не успел первый гонец до Беговой добраться, дня не прошло – те еще ответ обдумывали, – прибегает второй, весь в мыле, и рассказывает, что их усиленный кордон погиб поголовно, не сделав ни единого выстрела. Всех перерезали. И словно во сне зарезали – вот что страшно-то! А ведь они и не смогли бы заснуть после пережитого страха, не говоря уж о приказах и инструкциях. Тут на Беговой поняли, что, если ничего не сделать, скоро та же петрушка и у них начнется. Снарядили ударный отряд из ветеранов – около сотни человек, пулеметы, гранатометы... Времени, конечно, это заняло порядком, дня полтора, но все же отправили группу на помощь. А когда та вошла на Полежаевскую, там уже ни одной живой души не было. И тел не было – только кровь повсюду. Вот так вот. И черт знает, кто это сделал. Я вот не верю, что люди вообще на такое способны.

– А с Беговой что случилось? – не своим голосом спросил Артем.

– Ничего с ними не случилось. Увидели такое дело и взорвали туннель, который к Полежаевской вел. Там, я слышал, метров сорок засыпано, без техники не разгрестишь, да и с техникой-то, пожалуй, не очень... А где ее возьмешь, технику? Она уже лет пятнадцать как сгнила, техника-то...

Петр Андреевич замолчал, глядя в огонь. Артем кашлянул негромко и проговорил:

– Да... Надо, конечно, было стрелять... Дурака я сваял.

С юга, со стороны станции, послышался крик:

– Эй там, на четыреста пятидесятом! У вас все в порядке?

Петр Андреевич сложил руки рупором и прокричал в ответ:

– Подойдите поближе! Дело есть!

Из туннеля, от станции, светя карманными фонарями, к ним приближались три фигуры, наверное, дозорные с трехсотого метра. Подойдя к костру, они потушили фонари и присели рядом.

– Здорово, Петр! Это ты здесь? А я думаю, кого сегодня на край света отправили? – произнес старший, улыбаясь и выбивая из пачки папиросу.

– Слушай, Андрюха! У меня парень видел здесь кого-то. Но выстрелить не успел... В туннель спряталось. Говорит, на человека похоже не было.

– На человека не похоже? А как выглядит-то? – обратился Андрей к Артему.

– Да я и не видел... Я только спросил пароль, и оно сразу обратно бросилось, на север. Но шаги не человеческие были – легкие и очень частые, как будто у него не две ноги, а четыре...

– Или три! – подмигнул Андрей, сделав страшное лицо.

Артем поперхнулся, вспомнив истории о трехногих людях с Филевской линии, где часть станций лежала на поверхности и туннель шел совсем неглубоко, так что защиты от радиации не было почти никакой. Оттуда и расползалась по всему метро трехногая, двухголовая и прочая дрянь.

Андрей затянулся папиросой и сказал своим:

– Ладно, ребята, если мы уже пришли, то почему бы здесь не посидеть? Если у них тут опять трехногие полезут, поможем. Эй, Артем! Чайник есть у вас?

Петр Андреевич встал сам, налил в битый, закопченный чайник воды из канистры и повесил его над огнем. Через несколько минут чайник загудел, закипая, и от этого звука, такого домашнего и уютного, Артему стало теплее и спокойнее. Он оглядел сидящих вокруг костра людей: все крепкие, закаленные непростой здешней жизнью, надежные люди. Таким можно было верить, на них можно было положиться. Их станция всегда слыла одной из самых благополучных на всей линии – и все благодаря собравшимся тут и таким, как они. Всех их связывали теплые, почти братские отношения.

Артему было уже за двадцать, на свет он появился еще там, наверху, и был не такой худой и бесцветный, как все родившиеся в метро, не осмеливавшиеся никогда показываться на поверхности, опасаясь не только радиации, но и испепеляющих, губительных для подземной жизни солнечных лучей. Правда, Артем и сам в сознательном возрасте бывал наверху всего раз, да и то только на мгновение – радиационный фон там был такой, что чрезмерно любопытные изжаривались за пару часов, не успев нагуляться вдоволь и насмотреться на диковинный мир, лежащий на поверхности.

Отца своего он не помнил совсем. Мать была рядом с ним до пятилетнего возраста, и жили они на Тимирязевской. У них все было хорошо, и жизнь текла ровно и спокойно, пока Тимирязевская не пала под нашествием крыс.

Огромные, серые, мокрые крысы хлынули однажды безо всякого предупреждения из одного из темных боковых туннелей. Он нырнул в сторону незаметным ответвлением от главного северного перегона и спустился на большие глубины, чтобы затеряться в сложном переплетении сотен коридоров, в лабиринтах, полных ужаса, ледяного холода и отвратительного смрада. Туннель этот уходил в царство крыс, место, куда не решился бы ступить самый отчаянный авантюрист. Даже заблудившийся и не разбирающийся в подземных картах и дорогах скиталец, остановившись на его пороге, чутьем определил бы черную, жуткую опасность, исходившую оттуда, и шарахнулся бы от зияющего провала входа, как от ворот зачумленного города.

Никто не тревожил крыс. Никто не спустился в их владения. Никто

не осмеливался нарушить их границ.

Но они пришли сами.

Много народу погибло в тот день, когда живым потоком гигантские крысы, такие большие, каких никогда не видели ни на станции, ни в туннелях, затопили и выставленные кордоны, и станцию, погребая под собой ее защитников и население, заглушая массой своих тел их предсмертные вопли. Пожирая все на своем пути: и мертвых, и живых людей, и своих убитых братьев – слепо, неумолимо, движимые непостижимой человеческому разуму силой, крысы рвались вперед, все дальше и дальше.

В живых остались всего несколько человек. Не женщины, не старики и не дети – никто из тех, кого обычно спасают в первую очередь, а пятеро здоровых мужчин, сумевших опередить смертоносный поток. И только потому обогнавших его, что стояли с дрезиной на дозоре в южном туннеле. Заслышав крики со станции, один из них бегом бросился проверять, что случилось. Тимирязевская уже гибла, когда он увидел ее в конце перегона. Уже на входе он понял по первым крысиным ручейкам, просочившимся на перрон, что случилось, и повернул было назад, зная, что ничем больше не сможет помочь тем, кто держит оборону станции, как вдруг сзади его схватили за руку. Он обернулся, и женщина, с искаженным от страха лицом тянувшая его настойчиво за рукав, крикнула, пытаясь пересилить многоголосый хор отчаяния:

– Спаси его, солдат! Пожалей!

Он увидел, что протягивает она ему детскую ручонку, маленькую пухлую ладонь, и схватил эту ладонь, не думая, что спасает чью-то жизнь, а потому, что его назвали солдатом и попросили пожалеть. И, таща за собой ребенка, а потом и вовсе схватив его под мышку, рванул наперегонки с первыми крысами, наперегонки со смертью – вперед, по туннелю, туда, где ждала дрезина с товарищами по дозору. Уже издалека, метров за пятьдесят, он закричал им, чтобы заводили. Дрезина у них была моторизованная, одна на десять ближайших станций такая, и только поэтому они смогли обогнать крыс. Дозорные мчались вперед и на скорости пролетели заброшенную Дмитровскую, на которой ютились несколько отшельников, успев бросить им: «Бегите! Крысы!» – но понимая, что те уже не успеют спастись. Подъезжая к кордонам Савеловской, с которой у них, слава богу, было в тот момент мирное соглашение, они уже заранее сбавляли темп, чтобы при такой скорости их не расстреляли на подступах, приняв за налетчиков, и изо всех сил кричали дозорным: «Крысы! Крысы идут!» Они готовы были продолжать бежать через Савеловскую и дальше, дальше по линии, умоляя пропустить их вперед, пока есть куда бежать, пока серая лава не затопит все метро.

Но, к их счастью, оказалось на Савеловской нечто, что спасло и их, и станцию, а может, и всю Серпуховско-Тимирязевскую ветку: они еще только подъезжали, взмыленные, крича дозорным о смерти, которую им удалось ненадолго опередить, а те уже спешили, расчехляли на своем посту какой-то внушительный агрегат.

Это был огнемет, собранный местными умельцами из найденных частей, кустарный, но невероятно мощный. Как только показались передовые крысиные отряды и, нарастая, донесся из мрака шорох и скрежет тысяч крысиных лап, дозорные врубили огнемет и не отключали, пока не кончилось горючее. Ревущее оранжевое пламя заполнило туннель на десятки метров и жгло, жгло крыс, не переставая, десять, пятнадцать, двадцать минут. Туннель наполнился мерзкой вонью паленого мяса и диким крысиным визгом... А за спиной дозорных с Савеловской, ставших героями и прославившихся на всю линию, замерла остывающая дрезина, готовая к новому прыжку, и на ней – пятеро мужчин, бежавших со станции Тимирязевская, и еще один – спасенный ими ребенок. Мальчик. Артем.

Крысы отступили. Их слепая воля была сломлена одним из последних изобретений человеческого военного гения. Люди всегда умели убивать лучше, чем любое другое живое существо.

Крысы схлынули и вернулись в огромное царство, истинные размеры которого не были известны никому. Все эти лабиринты, лежавшие на невероятной глубине, были так таинственны и, казалось бы, совершенно бесполезны для работы метрополитена, что не верилось даже, несмотря на заверения авторитетных людей, будто все это было сооружено обычными метростроевцами.

Один из этих авторитетов даже работал раньше, еще тогда, помощником машиниста электропоезда. Таких людей почти не осталось, и были они в большой цене, потому что на первых порах оказались единственными, кто не терялся и не поддавался страху, оказавшись вне удобной и безопасной капсулы поезда в темных туннелях Московского метрополитена, в этой каменной утробе мегаполиса. Все на станции относились к нему с почтением и детей своих учили тому же, оттого Артем, наверное, и запомнил его, на всю свою жизнь запомнил: изможденного худого человека, зачахшего за долгие годы работы под землей, в истертой и выцветшей форме работника метрополитена, уже давно потерявшей свой шик, но все еще надеваемой с той гордостью, с какой отставной адмирал облачается в парадный мундир. И Артему, тогда совсем еще пацану, виделась в тщедушной фигуре помощника машиниста несказанная статья и мощь...

Еще бы! Работники метро были для всех остальных его обитателей

тем же, что проводники-туземцы для научных экспедиций в джунглях. Им свято верили, на них полностью полагались, от их знаний и умений зависело выживание остальных. Многие из них возглавили станции, когда распалась единая система управления и метрополитен из комплексного объекта гражданской обороны, огромного противоядерного бомбоубежища, превратился во множество не связанных единой властью станций, погрузился в хаос и анархию. Станции стали независимыми и самостоятельными, своеобразными карликовыми государствами, со своими идеологиями и режимами, лидерами и армиями. Они воевали друг с другом, объединялись в федерации и конфедерации, сегодня становясь метрополиями воздвигаемых империй, чтобы завтра оказаться поверженными и колонизированными вчерашними друзьями или рабами. Они заключали краткосрочные союзы против общей угрозы, чтобы, когда эта угроза минует, с новыми силами вцепиться друг другу в глотку. Они самозабвенно грызлись за все: за жизненное пространство, за пищу – посадки белковых дрожжей, плантации грибов, не нуждающихся в дневном свете, курятники и свинофермы, где бледных подземных свиней и чахлых цыплят вскармливали бесцветными подземными грибами, и, конечно, за воду – то есть за фильтры. Варвары, не умевшие починить пришедшие в негодность фильтрационные установки и умирающие от отравленной радиацией воды, со звериной яростью бросались на оплоты цивилизованной жизни, на станции, где исправно действовали динамо-машины и маленькие кустарные гидроэлектростанции, где регулярно ремонтировались и чистились фильтры, где, возвращенные заботливыми женскими руками, буравили мокрый грунт белые шляпки шампиньонов и сыто хрюкали в загонах свиньи.

Их вел вперед, на бесконечный отчаянный штурм инстинкт самосохранения и извечный революционный принцип – отнять и поделить. Защитники благополучных станций, организованные в боеспособные соединения бывшими профессиональными военными, до последней капли крови отражали нападения вандалов, переходили в контрнаступления, с боем сдавали и отбивали каждый метр межстанционных туннелей. Станции копили военную мощь, чтобы отвечать на набеги карательными экспедициями, чтобы теснить своих цивилизованных соседей с жизненно важного пространства, если не удавалось достичь договоренностей мирным путем, и наконец, чтобы давать отпор той нечисти, что лезла изо всех дыр и туннелей. Всем тем странным, уродливым и опасным созданиям, каждое из которых вполне могло бы привести Дарвина в отчаяние своим явным несоответствием законам эволюционного развития. Как разительно ни отличались бы от привычных человеку животных все эти твари, то ли под невидимыми губительными лучами

переродившиеся из безобидных представителей городской фауны в исчадий ада, то ли всегда обитавшие в глубинах, а сейчас потревоженные человеком, они все-таки тоже были частью жизни на земле. Искаженной, извращенной, но все же частью. И подчинялись они все тому же главному импульсу, которым ведомо все органическое на этой планете.

Выжить. Выжить любой ценой.

Артем принял белую эмалированную кружку, в которой плескался их собственный, станционный чай. Был это, конечно, никакой не чай, а настойка из сушеных грибов с добавками, потому что настоящего чая всего-то и оставалось ничего. Его экономили и пили только по большим праздникам, да и цена на него была в десятки раз выше, чем на грибную настойку. А все-таки свое варево у них на станции любили, и гордились им, и называли «чай». Чужаки, правда, с непривычки сначала отплевывались, но потом ничего, привыкали. И даже за пределами станции пошла об их чае слава – и челноки двинулись к ним. Сначала рискуя собственными шкурами, поодиночке, однако вскоре чай пошел влет по всей линии, даже Ганза заинтересовалась им, и за волшебной настойкой на ВДНХ потянулись большие караваны. Потекли деньги. А где деньги – там и оружие, там и дрова, и витамины. Там жизнь. И с тех пор как на ВДНХ стали делать этот самый чай, станция начала крепчать, сюда перебрались хозяйственные люди с окрестных станций и перегонов, пришло процветание. Свиньями своими на ВДНХ тоже очень гордились и рассказывали легенды о том, что именно отсюда они и попали в метро: когда еще в самом начале какие-то смельчаки добрались до полуразрушенного павильона «Свиноводство» на самой Выставке и пригнали животных на станцию.

– Слышь, Артем! Как у Сухого-то дела? – спросил Андрей, прихлебывая чай маленькими осторожными глотками и усердно дуя на него.

– У дяди Саши? Все хорошо у него. Вернулся недавно из похода по линии с нашими. С экспедицией. Да вы знаете, наверное.

Андрей был лет на пятнадцать старше Артема. Вообще-то, он был разведчиком и редко стоял в дозоре ближе четырехста пятидесятого метра, да и то командиром кордона. Вот поставили его на трехсотый метр, в прикрытие, а его все-таки тянуло вглубь, и он воспользовался первым же предложением, первой ложной тревогой, чтобы подобраться поближе к темноте, поближе к тайне. Любил он туннель и знал его хорошо со всеми ответвлениями. А на станции, среди фермеров, среди работяг, коммерсантов и администрации, он себя чувствовал неуютно – ненужным, что ли. Не мог он себя заставить рыхлить землю для грибов или, еще хуже, пичкать этими грибами жирных свиной, стоя по колена в навозе на станционных фермах. И торговать он не мог,

сроду терпеть не мог торгашей, а был он всегда солдатом, воином и всей душой верил, что это единственно достойное мужчины занятие. Горд был тем, что он, Андрей, всю свою жизнь только и делал, что защищал и провонявших фермеров, и суетливых челноков, и деловых до невозможности администраторов, и детей, и женщин. Женщины тянулись к его пренебрежительной, насмешливой силе, к его полной, стопроцентной уверенности в себе, к его спокойствию за себя и за тех, кто был с ним, потому что он всегда мог их защитить. Женщины обещали ему любовь, они обещали ему уют, но он начинал чувствовать себя уютно лишь после пятидесятого метра, когда за поворотом скрывались огни станции. А женщины туда за ним не шли. Почему?

И вот, разгорячившись от чая, сняв свой старый черный берет и вытирая рукавом мокрые от пара усы, он принялся жадно расспрашивать Артема о новостях и сплетнях, принесенных из последней экспедиции на юг Артемовым отчимом – тем самым человеком, который, девятнадцать лет назад вырвав Артема у крыс на Тимирязевской, не смог бросить мальчишку и воспитал его.

– Я-то, может быть, и знаю кое-что, но и по второму разу с удовольствием послушаю. Жалко тебе, что ли? – настаивал Андрей.

Долго уговаривать не пришлось: Артему самому было приятно вспомнить и пересказать истории отчима, ведь внимать все будут с открытыми ртами.

– Ну, куда они ходили, вы, наверное, знаете... – начал Артем.

– Знаю, что на юг. Они же там шибко засекреченные, ходоки ваши, – усмехнулся Андрей. – Специальные задания администрации, сам понимаешь! – подмигнул он одному из своих людей.

– Да ничего секретного в этом не было, – отмахнулся Артем. – Целью экспедиции у них поставлена разведка обстановки, сбор информации... Достоверной информации. Потому что чужим челнокам, которые у нас на станции языком треплют, верить нельзя, – они, может, челноки, а может, и провокаторы, дезинформацию распространяют.

– Челнокам вообще верить нельзя, – буркнул Андрей. – Корыстные они люди. Откуда ты его знаешь: сегодня он твой чай продает Ганзе, а завтра тебя самого со всеми потрохами кому-нибудь продаст. Они, может, тоже тут у нас информацию собирают. Я и нашим-то, честно говоря, не особо доверяю.

– Ну, на наших – это вы зря, Андрей Аркадьич. Наши – все нормальные. Я сам почти всех знаю. Люди как люди. Деньги только любят. Жить хотят лучше, чем другие, стремятся к чему-то, – попытался вступить за местных челноков Артем.

– Вот-вот. И я о том же. Деньги они любят. Жить хотят лучше всех. А кто

их знает, что они делают, когда в туннель выходят? Можешь ты мне с уверенностью сказать, что на первой же станции их чьи-нибудь агенты не завербуют? Можешь или нет?

– Чьи агенты? Чьим агентам наши челноки сдались?

– Вот что, Артем! Молод ты еще и многого не знаешь. Слушал бы старших, глядишь, проживешь подольше.

– Должен же кто-то выполнять эту работу! Не было бы челноков, и куковали бы мы тут без боеприпасов, с берданками, шмаляли бы солью в черных и чаек свой попивали, – не отступал Артем.

– Ладно, ладно, экономист нашелся... Ты поостынь. Рассказывай лучше, что там Сухой видел. У соседей что? На Алексеевской? На Рижской?

– На Алексеевской? Ничего нового. Выращивают грибы свои. Да что Алексеевская? Так, хутор... Говорят, – Артем понизил голос ввиду секретности информации, – присоединиться к нам хотят. И Рижская вроде тоже не против. Там у них давление с юга растет. Настроения пасмурные: все шепчутся о какой-то угрозе, все чего-то боятся, а чего боятся – никто не знает. То ли с той стороны линии империя какая-то возникла, то ли Ганзы опасаются, что захочет расшириться, то ли еще чего-то. И все эти хутора к нам начинают жаться. И Рижская, и Алексеевская.

– А чего конкретно хотят? Что предлагают? – интересовался Андрей.

– Просят объединиться с ними в федерацию с общей оборонной системой, границы с обеих сторон укрепить, в межстанционных туннелях постоянное освещение устроить, милицию организовать, завалить боковые туннели и коридоры, дрезины пустить транспортные, проложить телефонный кабель, свободное место – под грибы... Хозяйство чтобы общее, работать, помогать друг другу, если надо будет.

– А раньше где они были? Где они были раньше, когда с Ботанического сада, с Медведкова вся эта дрянь лезла? Когда черные нас штурмовали, где они были? – ворчал Андрей.

– Ты, Андрей, не сглазь смотри! – вмешался Петр Андреевич. – Нет черных пока что – и хорошо. Не мы их победили. Что-то у них там свое, внутреннее, вот они и затихли. Они, может, силы пока копят. Так что нам союз не помешает. Тем более, объединиться с соседями. И им на пользу, и нам хорошо.

– И будут у нас свобода, и равенство, и братство! – иронизировал Андрей, загибая пальцы.

– Вам не интересно слушать, да? – обиженно спросил Артем.

– Нет, ты продолжай, Артем, продолжай, – сказал Андрей. – Мы с Петром позже доспорим. Это у нас с ним вечная тема.

– Ну, вот. И говорят, что главный наш вроде соглашается. Не имеет принципиальных возражений. Детали только надо обсудить. Скоро съезд будет. А потом – референдум.

– Как же, как же. Референдум. Народ скажет да – значит, да. Скажет нет – значит, народ плохо подумал. Пусть народ подумает еще раз, – язвил Андрей.

– Ну, Артем, а что за Рижской творится? – не обращая на него внимания, выспрашивал Петр Андреевич.

– Дальше у нас что идет? Проспект Мира. Ну, Проспект Мира – понятно. Это у нас границы Ганзы. У Ганзы, отчим говорит, с красными все так же: мир. О войне никто и не вспоминает уже, – рассказывал Артем.

«Ганзой» называлось Содружество станций Кольцевой линии. Эти станции, находясь на пересечении всех остальных веток, а значит, и торговых путей, объединенные между собой туннелями, почти с самого начала стали местами встреч коммерсантов из всех концов метро. Они богатели с фантастической скоростью и вскоре, понимая, что их богатство вызывает зависть слишком у многих, решили объединиться. Официальное именование было слишком громоздким, и в народе Содружество прозвали Ганзой – кто-то однажды метко сравнил их с союзом торговых городов в средневековой Германии, словечко было звонкое, так и пристало. Ганза поначалу включала в себя лишь часть станций, объединение происходило постепенно. Был участок Кольцевой линии от Киевской до Проспекта Мира, так называемая Северная Дуга, и заключившие с ней союз Курская, Таганская и Октябрьская. Потом уже влились в Ганзу Павелецкая и Добрынинская и сформировалась вторая Дуга, Южная. Но главная проблема и главное препятствие к воссоединению Северной и Южной Дуг было в Сокольнической линии.

Татьяна Толстая КЫСЬ. Фрагменты.

АЗ

Бенедикт натянул валенки, потопал ногами, чтобы ладно пришлось, проверил печную вьюшку, хлебные крошки смахнул на пол – для мышей, окно заткнул тряпицей, чтоб не выстудило, вышел на крыльцо и потянул носом морозный чистый воздух. Эх, и хорошо же! Ночная вьюга улеглась, снега лежат белые и важные, небо синее, высоченные клели стоят – не шелохнутся. Только черные зайцы с верхушки на верхушку перепархивают. Бенедикт постоял, задрав кверху русую бороду, сощурился, поглядывая на зайцев. Сбить бы парочку – на новую шапку, да камня нету.

И мясца поесть бы неплохо. А то все мыши да мыши – приелись уже.

Если мясо черного зайца как следует вымочить, да проварить в семи водах, да на недельку-другую на солнышко выставить, да упарить в печи, – оно,

глядишь, и не ядовитое.

Понятно, если самочка попадется. Потому как самец, его вари, не вари, – он все такой же. Раньше-то не знали, ели и самцов с голодухи. А теперь дознались: кто их поест, – у того на всю жизнь в грудях хрипы и булькотня. И ноги сохнут. И еще волос из ушей прет: черный, толстый, и дух от него нехороший.

Бенедикт вздохнул: на работу пора; запахнул зипун, заложил дверь избы деревянным брусом и еще палкой подоткнул. Красть в избе нечего, но уж так он привык. И матушка, покойница, всегда так делала. В старину, до Взрыва, – рассказывала, – все двери-то свои запирали. От матушки и соседи этому обучились, оно и пошло. Теперь вся их слобода запирала двери палками. Может, это своеволие, конечно.

На семи холмах раскинулся городок Федор-Кузьмичск, родная сторонка, и шел Бенедикт, поскрипывая свежим снежком, радуясь февральскому солнышку, любуясь знакомыми улочками. Там и сям – черные избы вереницами, – за высокими тынами, за тесовыми воротами; на кольях каменные горшки сохнут, или жбаны деревянные; у кого терем повыше, у того и жбаны поздоровей, а иной целую бочку на кол напялит, в глаза тычет: богато живу, голубчики! Такой на работу не пешедралом трюхает, а норовит в санях проехаться, кнутом помахивает; а в сани перерожденец запряжен, бежит, валенками топчет, сам бледный, взмыленный, язык наружу. Домчит до рабочей избы и встанет как вкопанный, на все четыре ноги, только мохнатые бока ходуном ходят: хы-хы, хы-хы.

А глазами так и ворочает, так и ворочает. И зубы скалит. И озирается...

Ай, ну их к лешему, перерожденцев этих, лучше от них подальше. Страшные они, и не поймешь, то ли они люди, то ли нет: лицо вроде как у человека, туловище шерстью покрыто, и на четвереньках бегают. И на каждой ноге по валенку. Они, говорят, еще до Взрыва жили, перерожденцы-то. А все может быть.

Морозец нынче, изо рта парок пыхает, и борода вся заиндедеввши. А все равно благодать! Избы стоят крепкие, черные, вдоль заборов – высокие сугробы, и к каждым-то воротам тропочка протоптана. Холмы плавно сбегают вниз и плавно подымаются, белые, волнистые; по заснеженным скатам скользят сани, за санями – синие тени, и снег хрустит всеми цветами, а за холмами солнышко встает и тоже играет радужным светом в синем небе. Прищуришься – от солнышка лучи идут кругаями, поддашь валенком пушистый снег – он и заискрится, словно спелые огнецы затрепетали.

Бенедикт подумал об огнецах, вспомнил матушку и вздохнул: вот из-за тех огнецов и преставилась, сердешная. Ложными оказались.

На семи холмах лежит городок Федор-Кузьмичск, а вокруг городка – поля необозримые, земли неведомые. На севере – дремучие леса, бурелом, ветви переплелись и пройти не пускают, колючие кусты за порты цепляют, сучья шапку с головы рвут. В тех лесах, старые люди сказывают, живет кысь. Сидит она на темных ветвях и кричит так дико и жалобно: кы-ысь! кы-ысь! – а видеть ее никто не может. Пойдет человек так вот в лес, а она ему на шею-то сзади: хоп! и хребтину зубами: хреть! – а когтем главную-то жилочку нащупает и перервет, и весь разум из человека и выйдет. Вернется такой назад, а он уж не тот, и глаза не те, и идет не разбирая дороги, как бывает, к примеру, когда люди ходят во сне под луной, вытянувши руки, и пальцами шевелят: сами спят, а сами ходят. Поймают его и ведут в избу, а иной раз для смеху поставят ему миску пустую, ложку в руку вторнут: ешь; он будто и ест, из пустой-то миски, и зачерпывает, и в рот несет, и жует, а после словно хлебом посудину обтирает, а хлеба-то в руке и нет; ну, родня, ясно, со смеху давится. Такой сам ничего делать не может, даже оправиться не умеет: каждый раз ему заново показывай. Ну, если жене или там матери его жалко, она его с собой в поганый чулан водит; а ежели за ним приглядеть некому, то он, считай, не жилец: как пузырь лопнет, так он и помирает.

Вот чего кысь-то делает.

На запад тоже не ходи. Там даже вроде бы и дорога есть – невидная, вроде тропочки. Идешь-идешь, вот уж и городок из глаз скрылся, с полей сладким ветерком повеваает, все-то хорошо, все-то ладно, и вдруг, говорят, как встанешь. И стоишь. И думаешь: куда же это я иду-то? Чего мне там надо? Чего я там не видел? Нешто там лучше? И так себя жалко станет! Думаешь: а позади-то моя изба, и хозяйюшка, может, плачет, из-под руки вдаль смотрит; по двору куры бегают, тоже, глядишь, истосковались; в избе печка натоплена, мыши шастают, лежанка мягкая... И будто червь сердце точит, точит... Плюнешь и назад пойдешь. А иной раз и побежишь. И как завидишь издали родные горшки на плетне, так слеза и брызнет. Вот не дать соврать, на аршин брызгает! Право!..

На юг нельзя. Там чеченцы. Сначала все степи, степи – глаза вывалятся смотреть, – а за степями чеченцы. Посреди городка стоит дозорная башня с четырьмя окнами, и во все четыре окна смотрят стражи. Чеченцев высматривают. Не столько они конечно, смотрят, сколько болотную ржавь покуривают да в палочку играют. Зажмет кто-нибудь в кулаке четыре палочки: три длинных, одну короткую. Кто короткую вытянет – тому щелбан. Но бывает, и в окошко поглядывают. Если завидят чеченцев, велено кричать: «Чеченцы! Чеченцы!», тогда народ со всех слобод сбежится, палками в горшки бить начнет, чеченцев стращать. Те и шуганутся подальше.

Раз так двое с юга подступили к городку: старик со старухой. Мы в горшки колотим, топчем, кричим, а чеченцам хоть бы что, только головами вертят. Ну, мы, – кто посмелей, – вышли им навстречу с ухватами, веретенами, кто с чем. Что, дескать, за люди и зачем пожаловали.

– Мы, голубчики, с юга. Вторую неделю идем, совсем обезножили. Пришли менять сыромятные ремешки, может у вас товар какой.

А какой у нас товар. Сами мышей едим. «Мыши – наша опора», так и Федор Кузьмич, слава ему, учит. Но народ у нас жалостливый, собрали по избам кто чего, выменяли на ремешки и отпустили их с Богом. После много о них разговору было: все вспоминали, какие они из себя, да что за сказки рассказывали, да зачем они к нам-то шли.

Ну, из себя они как мы, обычные: старик седой, в лаптях, старушка в платочке, глазки голубенькие, на голове – рожки. А сказки у них были долгие да печальные: хоть Бенедикт тогда мал был да глуп, но слушал во все уши.

Будто лежит на юге лазоревое море, а на море на том – остров, а на острове – терем, а стоит в нем золотая лежанка. На лежанке девушка, один волос золотой, другой серебряный, один золотой, другой серебряный. Вот она свою косу расплетает, все расплетает, а как расплетет – тут и миру конец.

Наши слушали-слушали, потом:

– Что, дескать, значит слово такое: «золотой», и что – «серебряный»?

А они:

– «Золотой» – это вроде как огонь, а «серебряный» – как лунный свет, или же, к примеру, как огнецы светятся.

Наши:

– А, ясно. Ну еще расскажите.

А чеченцы:

– Есть большая река, отсюда пешего ходу три года. В той реке живет рыба – голубое перо. Говорит она человеческим голосом, плачет и смеется, и по той реке туда-сюда ходит. Вот как она в одну сторону пойдет да засмеется – заря играет, солнышко на небо всходит, день настает. Пойдет обратно – плачет, за собой тьму ведет, на хвосте месяц тащит, а часты звездочки – той рыбы чешуя.

Наши:

– А не слышать, отчего зима бывает и отчего лето?

Старуха говорит:

– А не слыхивали, милые, врать не буду, не слыхивали. А тому, правда, многие дивятся: зачем бы зима, когда лето куда слаще. Видно, за грехи наши.

Но старик головой покрутил:

– Нет, – говорит, – на все должно быть свое объяснение из природы.

Мне, – говорит, – один прохожий человек разъяснял. На севере стоит дерево вышиной до самых туч. Само черное, корявое, а цветики на нем белые, ма-а-ахонькие, как соринки. На дереве мороз живет, сам старый, борода за кушак заткнута. Вот как к зиме дело, как куры в стаи собьются да на юг двинутся, так мороз за дело принимается: с ветки на ветку перепрыгивает, бьет в ладоши да приговаривает: ду-ду-ду, ду-ду-ду! А потом как засвищет: ф-щ-щ-щ! Тут ветер подымается, и те белые цветы на нас сыплет: вот вам и снег. А вы говорите: зачем зима.

Наши голубчики говорят:

– Да, это правильно. Это так, должно быть. А ты вот, дедуля, неужто не боишься по дорогам ходить? Как же ночью-то? Не встречал ли лешего?

– Ой, встречал! – говорит чеченец. – Совсем близко видел, вот как вас, к примеру. Вот слушайте. Захотелось моей старухе огнецов покушать. Принеси да принеси. А огнецы в тот год успели сладкие, тянучие. Я и пойдю. Один.

– Как один? – опешили наши.

– А вот так! – похвастался чуженин. – Ну, слушайте дальше. Иду я себе, иду, а тут стемнело. Не то, чтобы очень, а так, серенько стало. Иду это я на цыпочках, чтобы огнецов не спугнуть, вдруг: шу-шу-шу! Что такое. Посмотрел – никого. Опять иду. Тут опять: шу-шу-шу. Будто кто по листьям ладонью водит. Я оглянулся – опять никого. Еще шаг шагнул. И вдруг он прямо передо мной. Вот только что ничего не было, и вот уж он тут. Вот – руку протяни. И ведь небольшой такой. Может, мне по пояс али по титьки будет. Весь будто из старого сена сваян, глазки красным горят, а на ногах – ладоши. И он этими ладошами по земле притупывает да приговаривает: тяпа-тяпа, тяпа-тяпа, тяпа-тяпа... Ой, и бежал же я!.. Не знаю, как и дома очутился. Так моей старухе огнецов и не досталось.

Тут детишки, которые слушали, просят:

– Расскажи, дедушка, какую еще нечисть в лесу видать. <...>

Рассказал еще чеченец про страсти лесные, про то, как тропинки различать: которые всамделишные, а которые – морок один, зеленый пар, травяная кудель, волшебство и наваждение, – все приметы доложил; про то, как русалка на заре поет, кулдычет водяные свои песни: поначалу низко так, глубоко возьмет: ы,ы,ы,ы,ы, – потом выше забирает: оуааа, оуааа, – тогда держись, гляди в оба, не то в реку затянет, – а уж когда песня на визг пойдет: ййих! ййих! – тут уж беги, мужик, без памяти. Рассказал про лыко заговоренное, и как его опасаться надо; про Рыло, что народ за ноги хватает; и про то, как ржавь самую лучшую ищут.

Тут Бенедикт высунулся.

– Дедушка, а кысь видели?..

Посмотрели на него все, как на дурака. Помолчали. Ничего не ответили.

Проводили бесстрашного старика, и опять в городке тишина. Дозор усилили, но больше на нас с юга никто не нападал.

Нет, мы все больше на восход от городка ходим. Там леса светлые, травы длинные, муравчатые. В травах – цветики лазоревые, ласковые: коли их нарвать, да вымочить, да побить, да расчесать, – нитки прясть можно, холсты ткать. Покойная матушка на этот промысел непроторная была, все у нее из рук валилось. Нитку сучит, – плачет, холсты ткет, – слезами заливаается. Говорит, до Взрыва все иначе было. Придешь, говорит, в МОГОЗИН, – берешь что хочешь, а не понравится, – и нос воротишь, не то, что нынче. МОГОЗИН этот у них был вроде Склада, только там добра больше было, и выдавали добро не в Складские дни, а цельный день двери растворены стояли.

Что-то не верится. Ведь это ж каждый забеги и хватай? Это ж сторожей не напасешься? Нас ведь только пусти: все разнесем до щепочки. А сколько народищу передадим? Ведь и в Склад идешь, – глазами по сторонам зыркаешь: кому что дали, да сколько, да почему не мне?

А и смотрим зря: больше положенного не унесешь. Да не очень-то на чужой талан и заезывайся: мигом тебе Складские Работники накладывают тулумбасов-то по шее. Получил, мол, свое, – и проваливай! Не то и положенное отыдем.

Вот идешь из Склада с туесами, поспешаешь к себе в избу, нет-нет да и пощупаешь в туесах-то: все ли мое тут? Может, недоложили чего? Али сзади кто подкрался в переулке да и поживился, цопнул?

А бывает. Шла раз матушка со склада, а выдали ей воронье перо. На перину. А оно же легкое, несешь, – будто и нет ничего. Пришла домой, холстину отдернула, – батюшки-светы: пера нету, а вместо пера – говешки. Ну, матушка в слезы, а отец хохотать. Ведь какой тать веселый оказался: не только добро попер, а еще и выдумку учудил, да с подковыринкой: вот, дескать, цена перу-то вашему. На-кося!

А объявилось перо у соседа. Отец его тягать: где взял? На торжище. На что сменял? На валенки. У кого? Сосед начал не знать: да я что, да я ничего, да я ржави упился, – что с него возьмешь. Так и отстали.

Ну что в Складе дают? Казенную колбаску из мышатинки, мышинное сальце, муку из хлебеды, перо вот, потом валенки, конечно, ухваты, холст, каменные горшки: по-разному выходит. Иной раз накладывают в туесок запселейх огнецов, – где-то они там провоняли, так их и выдают. За хорошими огнецами самому идти надо.

Вот в аккурат на восход от городка стоят клелевые леса. Клель – самое лучшее дерево. Стволы у нее светлые, смолистые, с натеками, листья резные,

узорчатые, лапчатые, дух от них здоровый, одно слово – клель! Шишки на ней с человеческую голову, и орешки в них – объеденье! Если их вымочить, конечно. А то их в рот не возьмешь. На самых старых клелях, в глуши, растут огнецы. Уж такое лакомство: сладкие, круглые, тянучие. Спелый огнец величиной с человеческий глаз будет. Ночью они светятся серебряным огнем, вроде как месяц сквозь листья луч пустил, а днем их и не заметишь. Выходят в лес засветло, а как стемнеет, все берутся за руки и идут цепью, чтобы не потеряться. А еще чтобы огнец не догадался, что это, дескать, люди. Отрывать их надо быстро, чтобы огнец не всполошился и не заголосил. А не то он других предупредит, и они враз потухнут. Можно, конечно, и на ощупь рвать. Но не рвут. А ну как ложных наберешь? Ложные, когда светятся, будто красный огонь сквозь себя продувают. Вот такими-то – ложными – матушка в свое время и отравилась. А так бы жить ей да жить.

Двести тридцать лет и три года прожила матушка на белом свете. И не состарилась. Как была румяной да черноволосой, такой ей и глаза закрыли. Это уж так: ежели кто не тютюхнулся, когда Взрыв случился, тот уж после не старится. Это у них такое Последствие. Будто в них что заклинило. Но таких, почитай, раз, два, и обчелся. Все в земле сырой: кого кысь испортила, кто зайцами отравился, матушка вот – огнецами...

А кто после Взрыва родился, у тех Последствия другие, – всякие. У кого руки словно зеленой мукой обметаны, будто он в хлебеде рылся, у кого жабры; у иного гребень петушиный али еще что. А бывает, что никаких Последствий нет, разве к старости прыщи из глаз попрут, а не то в укромном месте борода расти учнет до самых до колен. Или на коленях ноздри вскочат.

Бенедикт иной раз допытывался у матушки: отчего да отчего был Взрыв? Да она толком не знала. Будто люди играли и доигрались с АРУЖЫЕМ. Мы, говорит, и ахнуть не успели. И плачет. «Раньше, – говорит, – лучше жили». А отец, – он после Взрыва родился, – на нее опалается:

– Неча, мол, старое-то поминать! Как живем, так и живем! Не нами заведено!

Матушка ему:

– Мужичье! Каменный век! Хам!

Он ее за волосы таскать. Она в крик, соседей зовет, а соседи – ни гу-гу: правильно, муж жену учит. Не наше дело. Битая посуда два века живет. Он на нее почему серчал: она все молодая да молодая, а он на убыль пошел; на ногу припадать стал и глаза, говорит, будто темная вода застит.

Матушка ему:

– Ты меня пальцем тронуть не смеешь! У меня ОНЕВЕРСТЕЦКОЕ АБРАЗОВАНИЕ!

А он:

– А я вот ты сейчас отшелушу: «абразование»! Я ты собью с пахвей! Дала сыну собачье имя, на всю слободу ославила!

И такое срамословие пойдет, такие перекоры, – пока свою бороду не оплюет, не уймется. Крут был тятенька. Налаявшись, умается; нацедит браги полную криницу да и упехтается до бесчувствия. А матушка волоса пригладит, подолом утрется, возьмет Бенедикта за руку и уведет его на высокий холм над рекою; там, – он уж знал, – она раньше жила, до Взрыва-то. Там матушкина пятиярусная изба стояла, а матушка сказывала, что и выше хоромы бывали, пальцев не хватит ярусы перечесть; так это что же: скидавай валенки да по ногам считай? – Тогда Бенедикт только счету учился. На камушках ему считать еще рано было. А теперь, слышать, Федор Кузьмич, слава ему, счетные прутики изобрел. Говорят, будто деревяшечки просверлишь, на прутики нанижешь и справа налево перекидываешь. И такой, говорят, быстрый счет пойдет, только держись! Только сам счеты ладить не смей, а кому надо, – приходи в базарный день на торжище, уплати сколько велено, – холстом берут, мышами, – да и считай сколько влезет. Так говорят; правда, нет ли, – кто знает.

...Вот матушка на холм придет, сядет на камушек, плачет-заливается, горячими слезами умывается, то подруженек своих вспоманет, красных девушек, то МОГОЗИНЫ эти ей представятся. А все улицы, говорит, были ОСФАЛЬТОМ покрыты. Это будто бы такая мазь была, твердая, черная, ступишь – не провалишься. Вот если погода летняя, сидит матушка, причитает, а Бенедикт в грязи играет, куличики из глины лепит, а то нарвет желтунчиков и в землю втыкает, будто тын городит. А вокруг раздолье: холмы да ручьи, да ветерок теплый, ходит – траву колышет, а по небу солнышко коlobком катится, над полями, над лесами, к Голубым горам.

А зовется наш город, родная сторонка, – Федор-Кузьмичск, а до того, говорит матушка, звался Иван-Порфирьичск, а еще до того – Сергей-Сергеичск, а прежде имя ему было Южные Склады, а совсем прежде – Москва.

2. Виконайте письмовий переклад художнього тексту російською мовою:

Остап Вишня. Геометрія

І

Піфагорові штани – назва, по-перше, вульгарна, а по-друге, вона не відповідає дійсному станові речей.

Ну, хто-таки, скажіть, може пошити штани з катета або з гіпотенузи?

Ми знаємо, що матерії – сукна чи шевйоту – на штани треба приблизно один метр.

Ну, а скільки треба на штани катетів, а скільки гіпотенуз?

Ніхто цього не скаже.

Отже, Піфагорові штани зовсім не штани, а геометрична теорема, що її винайшов і довів великий грецький математик Піфагор, що народився на острові Са-мосі, потім переселився в південну Грецію, де й жив у V столітті до нашої ери.

Піфагорова теорема, як ви знаєте, полягає ось у чім:

«Сума площ квадратів, побудованих на катетах прямокутного трикутника, дорівнює площі квадрата, побудованого на гіпотенузі цього трикутника».

Цією теоремою найбільше уславився Піфагор перед математикою, перед усім людством.

І ніколи за це людство Піфагора не забуде.

II

Васька Перепелицю Піфагор цікавив постільки, поскільки треба було знати і вміти довести його теорему перед учителькою геометрії Вірою Іванівною.

І все!

Більше Піфагор аж ніяк Васька Перепелицю не цікавив, а – навпаки – непокоїв його.

Та й справді: десь там аж на острові Самосі народився якийсь там Піфагор, вигадав аж у V столітті теорему, а ти тут страждай!

Та ще й Віра Іванівна:

– Ти, Перепелице, продивись Піфагорову теорему, та не один раз продивись, бо ось-ось екзамени! А ти не дуже, Васю, її знаєш!

Добре говорити Вірі Іванівні – «продивись»: що, вона, Віра Іванівна, центр нападу чи воротар?

Що, їй. Вірі Іванівні, болить, що вчора футбольна команда з вулиці Чкалова забила команді, де грає Васько, три голи, а Васькова команда їм – нуль?

3:0!!

Жарти вам!

Добрі мені жарти, коли капітан Васькової команди Ваню Недоберидзе плакав!

Чесне піонерське, отакими сльозами плакав.

А потім одібрав у Рубена Амудар'яна, воротаря, бутси й крикнув:

– Біжи додому в шкарпетках! Партач!

– Холодно, Ваню! Як я побіжу? Та й мама...

– Що «холодно»?! Що «мама»?! А пропускати м'ячі не холодно?! А три – нуль – теж «мама»?!

А Васькові Вано підніс під самісінький ніс кулака :

– У штангу? Я тобі дам у штангу! Так коли Васькові, скажіть, будь ласка, робити оте саме «продивись»?

Несправедлива Віра Іванівна!

III

Екзамени.

Екзамени – річ серйозна. Кому хочеться дістати переекзаменовку на осінь, – ціле ж літо тоді нанівець піде!

А як іще, крий доле, на другий рік залишишся?!

А футбол хіба річ не серйозна? Кому хочеться діставати 3:0 на користь супротивника?!

От і крутись! От і страждай!

Дехто каже, що спочатку приготуй уроки, продивись вивчене, а потім і в футбол можна.

Але це так говорять, мабуть, не футболісти.

Хоч візьміть, приміром, Вано Недоберидзе, капітана футбольної команди: він і в футбол грає, і вчиться непогано. Якось так уміє...

А у Васька так не виходить.

Чому – він і сам не знає!

Однаково ж він із Вано ніби й уроки готує... Тільки Вано спочатку вивчить уроки, а потім у футбол тренірується, а Васько спочатку тренірується у футбол, а потім учить уроки.

А хіба це не все дно?

Сама ж Віра Іванівна каже, що від зміни місця доданків сума не змінюється.

Перед екзаменами Васько кріпко засумував.

«Доведеться, мабуть, кинути футбол!» – подумав Васько.

– Чого ти, Васю, такий сумний? – запитав його Рубен Амудар'ян.

– Екзамени! Доведеться, мабуть, припинити футбол! За геометрію треба братися! Погано в мене, Рубене, з геометрією!

– «Пифагорові штани на все сторонні равні», – заспівав Рубен Амудар'ян.

– Ти не смійся, Рубене, тут не до сміху. Віра Іванівна сказала, що, як не візьмусь за геометрію, може бути погано!

– «Погано»! «Погано»! – перекиривив Васька Рубен. – Що ти не знаєш, що робити? Ту ж саму Піфагорову теорему не можна хіба накреслити на долоні або на пальцях? Та й основні теореми теж сяк-так понамальовуємо. Я тобі перед екзаменами допоможу!

Днів, мабуть, із сім сидів перед екзаменами Васько Перепелиця і все

записував чорнильним олівцем не долонях і на обшлагах у сорочці теореми та аксіоми.

Мало не всю геометрію за допомогою Рубена по списував та понакреслював.

«Викручусь!» – думав собі Васько Перепелиця.

Іде Васько Перепелиця на екзамен з геометрії.

Боязко Васькові...

Боязко, та, проте, він сам себе підбадьорює: «Те невже ж провалюсь? Все ж у мене списано».

Треба ж було Рубенові взяти до школи футбольного м'яча, щоб після екзаменів зразу на майданчик – і в футбол!

Раненько прийшли наші учні до школи, – екзамени ще за годину.

– А давай ударимо, Васго, – крикнув Рубен і вдарив по м'ячу.

Васько одбив. Підбігає ще кілька учнів. Літає м'яч по шкільному двору.

От Рубен як ударить! Гарматний удар!

Васько хотів перехопити м'яча, а він його по руках я-а-ак шарахне! Васько впав і руками в калюжу, підхопився, як глянув на руку, так і вмер...

Руки – сині-сині, бо чорнильний олівець розлізся, ну, такі руки, хоч поодрубуй.

А головне, м'ячем поперебивало усі перпендикуляри, поперемишувало катети з гіпотенузами, а з Піфагорової теореми наробило кваші.

...Як увійшов Васько до класу, як подивилася Віра Іванівна на руки, покивала головою та й опустила в журналі проти прізвища Васі Перепелиці коротенький перпендикуляр... Одиницю!

Навіть не екзаменувала.

За те поставила, що хотів обдурити вчительку і цілу екзаменаційну комісію.

Про-о-пало у Васька Перепелиці літо!

3. Розкажіть про основні прийоми перекладу образних засобів мовлення, які були вами використані при перекладі текстів (Завдання 1,2).

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика. / И. С. Алексеева. – М.: Наука, 2000. – 271 с.

2. Арнольд И. В. Стилистика: Современный английский язык. / И. В. Арнольд. – М.: Высшая школа, 2002. – 247 с.

3. Бархударов Л. С. Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М.: Русский

язык, 1975. – 311 с.

4. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Прогресс, 1980. – 260с.

5. Виноградов В. В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М.: Русский язык, 1963. – 275 с.

6. Виссон Л. Синхронный перевод / Л. Виссон. – М.: Прогресс, 1998. – 276 с.

7. Казакова Т. А. Практические основы перевода / Т. А. Казакова. – Спб.: Союз, 2001. – 211 с.

8. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1974. – 278 с.

9. Комиссаров В. Н. Слово о переводе / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1973. – 256 с.

10. Комиссаров В. Н. Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1990. – 250 с.

11. Крупнов В. Н. В творческой лаборатории переводчика. / В. Н. Крупнов. – М.: ВШ., 1976. – 157 с.

12. Латышев Л. К. Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы её достижения / Л. К. Латышев. – М.: Прогресс, 1991. – 248 с.

13. Латышев Л. К. Технология перевода / Л. К. Латышев. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 452 с.

14. Ломакина Е. Н. Редактирование. Основные «хитрости» профессии переводчика / Е. Н. Ломакина. – М.: Просвещение, 1994. – 280 с.

15. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: Наука, 1980. – 176 с.

16. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М.: ВШ., 1974. – 157 с.

17. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. – М.: Высшая школа, 1983. – 197 с.

18. Чернов Г. В. Теория и практика синхронного перевода / Г. В. Чернов. – М.: Просвещение, 1987. – 137 с.

19. Чужакин А. П. Мир перевода / А. П. Чужакин, П. Н. Палажченко. – М.: Прогресс, 2000. – 138 с.

20. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. М.: ВШ., 1988. – 194 с.

21. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика / А. Д. Швейцер. – М.: ВШ., 1973. – 227 с.

22. Ширяев А. Ф. Синхронный перевод / А. Ф. Ширяев. – М.: ВШ, 1979. – 175 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

СИНХРОННИЙ ПЕРЕКЛАД

ПЛАН

- 1. З історії синхронного перекладу.*
- 2. Переваги та труднощі синхронного перекладу.*
- 3. Різновиди синхронного перекладу.*
- 4. Проблеми синхроністів, що виникають у процесі перекладу.*

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

З історії синхронного перекладу за В. Н. Комісаровим.

Представники однієї з перших професій стародавнього світу – перекладачі заговорили на «тисячі мов» і поклали початок своїй кар'єрі вже з часів вавилонської вежі. Це було невдовзі після того золотого періоду, коли на всій землі була одна мова і слова одні. Але потім комунікації, а значить і переклад, стали відігравати (і відіграють тепер) ключову роль у відносинах між людьми і державами. Останнє в особливій мірі стосується контактів між лідерами провідних держав сьогодні, коли усний засіб спілкування став умовою взаєморозуміння і довіри. Провідний вчений в галузі теорії перекладу, В. Н. Комісаров писав:

Велику потребу в перекладах та перекладачах викличе подальше поширення міжнародних контактів, обмін в галузі культури, спорту, туризму, проведення різних міжнародних форумів, зустрічей і переговорів, не кажучи вже про представництво нашої країни в численних міжнародних організаціях, урядових і неурядових.

Проте, дивно, якою мірою самі учасники міжнародних зустрічей і контактів недостатньо розуміють або сильно недооцінюють роботу тих, хто дає їм можливість не тільки спілкуватися і пізнавати один одного, але і розробляти і підписувати документи і договори.

Якщо сучасний синхронний переклад з мікрофонами, навушниками та обладнанням для звукозапису – явище відносно нове, то мистецтво перекладу – настільки ж давнє, як і саме людство.

Діяльність перекладачів здавна різноманітна: вони працювали як місіонери, посланники, кур'єри посередників на переговорах. Під час Пунічних воїн переговори часто велися перекладачами, а драгомани XII століття – офіційні перекладачі, призначені місцевою владою, були спеціалістами в

міжнародних відносинах, яким часто довірялося проведення вельми делікатних бесід. Діючи у всіх цих ролях, перекладачі перекладали мову іноземців також як їх культуру та політику.

Французькі драгомани, які добре володіли східними мовами, повинні були не просто перекладати, але і пояснювати своїм політичним діячам сенс різних слів і виразів на іноземних мовах, тобто, по суті, забезпечувати переклад з мови однієї культури на мову іншої. Колумб відправив молодих індіців з Нового Світу в Іспанію для навчання перекладу, щоб надалі вони могли для нього працювати.

У середньовічній Європі латинська мова була засобом спілкування всього континенту, і до появи чітко розрізняються національних розмовних мов гострої потреби в перекладачах не було.

В Європі в XIX столітті не було особливої потреби в перекладачах на вищому рівні, тому що французький був спільною мовою дипломатів і всіх освічених людей.

У нашому столітті велика потреба в інституалізації перекладацької діяльності виникла в ході серії міжнародних і регіональних конференцій, де далеко не всі делегати були високоосвіченими людьми, вихідцями з аристократичної еліти. Вони являли собою багатомовну аудиторію, яка вже не здатна була обійтися без лінгвістичних посередників. У 1919 році на Паризькій мирній конференції вперше практикувався послідовний переклад, а перший досвід застосування синхронного перекладу в СРСР мав місце в 1928 році на 6 конгресі Комінтерну. Перший патент на обладнання для синхронного перекладу був виданий на ім'я радіоінженера і службовця американської фірми ІВМ Гордона Фінлі, після чого мікрофони та навушники вже перестали бути екзотикою, і почали поступово вдосконалюватися.

З 20-х років синхронний переклад швидко розвивався і в Радянському Союзі. У 1935 році на XV Міжнародному фізіологічному конгресі в Ленінграді вступну промову академіка В. П. Павлова можна було слухати англійською, французькою та німецькою мовами.

Першим великомасштабним експериментом, де довели реальність синхронного перекладу, був Нюрнберзький процес над нацистськими військовими злочинцями, що почався в 1945 році. Вперше синхронний переклад викликав великий інтерес міжнародної громадськості. Багато хто з перекладачів, які працювали на цьому процесі – емігранти і біженці з різних країн, які володіли в тій чи іншій мірі російською, французькою і німецькою, – після закінчення процесу перейшли в штат щойно створеної Організації Об'єднаних Націй. Про те, якими були їх мовний багаж і знання, розповідав радянський експерт з перекладу, який брав участь у роботі Нюрнберзького

процесу: «Значну частину їх становили емігранти, які прожили багато років в Англії і США, люди, для яких дві або три іноземні мови були в рівній мірі рідними. У ролі перекладачів виступили і білі емігранти. Деякі з них довгий час жили у Франції, а потім емігрували в США і на процесі перекладали з французької на англійську і назад. Ці люди, позбавлені батьківщини, розучилися говорити російською. Їх «російська мова» рясніє великою кількістю іноземних слів і архаїзмів, через сильний акцент іноді навіть важко зрозуміти, про що вони говорять».

У Росії синхронний переклад почали практикувати, починаючи з кінця ХХ століття, що стало певним завершенням епохи послідовного перекладу. Новий спосіб перекладу здобув колосальну популярність, завдяки своїй практичності і раціональності. Інтелектуальний і, як наслідок, економічний прогрес зіграв важливу роль у становленні синхронного перекладу, зробивши можливим підготовку технологічної бази. Доступність і безліч інших позитивних характеристик синхронного перекладу, сприяли, в числі інших, бурхливому розвитку міжнародного бізнесу. Зумовивши тим самим динамічний розвиток ринку як у межах однієї держави, так і в усьому світі. Синхронний переклад, як символ респектабельності і відповідальності міцно увійшов в кругообіг ділової активності. Це забезпечило переговорний процес необхідною насиченістю і скоротило до мінімуму кількість часу, що витрачається на підготовку і здійснення проектів у всіх сферах бізнесу, не кажучи вже про політику, представники якої першими відчували на собі зручність і практичність синхронного перекладу.

Переваги та труднощі синхронного перекладу.

Що ж робить можливим цю складну діяльність? Зазвичай ми говоримо про поєднання певних здібностей, знань і навичок: вільне володіння мовами, ерудиція, хороша реакція, здатність швидко «виходити» на більш-менш прийнятний варіант в складних ситуаціях – загалом, все це не відрізняється від того, чим повинен володіти будь-який усний перекладач. Однак можливість одночасного перекладу, коли у багатьох випадках перекладач не знає, чим закінчиться фраза, початок якої перекладає, повинна забезпечуватися якимсь механізмом.

Задовільний синхронний переклад стає можливим тоді, коли можна з достатнім ступенем вірогідності припустити, «куди хилить» оратор – як на рівні цілого (мета, основна думка всього виступу), так і на рівні окремого речення, словосполучення, граматичної конструкції.

Отже, синхронний переклад багато в чому можливий завдяки тому, що називається ймовірнісним прогнозуванням, лежить в основі багатьох видів людської діяльності.

Для того, щоб ступінь ймовірності в синхронному перекладі був більш високим, необхідно, насамперед, добре уявляти собі тему (предмет), яка обговорюється на даній конференції, семінарі або «круглому столі». При інших рівних умовах (приблизно однакове володіння мовами, реакції, практичний досвід) людина, «підкована» в даній області, перекладає незмірно краще, ніж дилетант. Тому вивчення не тільки термінології, але й суті справи є для синхроніста обов'язковою умовою.

Чому ж синхронний переклад витіснив послідовний з найбільш важливих міжнародних конгресів і конференцій? Тільки з однієї причини. Тому що після Другої Світової війни зростає в кілька разів кількість робочих мов у залах зустрічей представників різних країн. На авансцену міжнародного життя вийшли і Радянський Союз, і Китай, і Латинська Америка. Якщо до Другої Світової війни міжнародні організації в своїй роботі обмежувалися двома мовами (французькою та англійською), то після перемоги союзників над фашистами робочими мовами стали і російська, і китайська, і іспанська. Цілком очевидно, що в таких умовах послідовний переклад зажадав би у п'ять разів більше часу для засідань (п'ять офіційних робочих мов), ніж синхронний переклад. Що стосується якості перекладу, то, без жодного сумніву, при наявності кваліфікованих перекладачів послідовний переклад дасть більш високі результати з точки зору точності, повноти, експресії висловлення та нормативності тексту перекладу.

Класичного послідовного перекладу із записами у нас багато хто так і не побачив. Абзацно-фразовий переклад, при якому перебивають навіть в середині висловлювання, ламаючи і стилістику і експресію мовлення, нічого спільного з роботою перекладача – професіонала з великої літери не має. Швидше за все, з цієї причини усного перекладача вищої кваліфікації у нас називають синхронним перекладачем. Під французькою та англійською мовами прийнято інше найменування – «перекладач конференцій».

Зупинимося ще на одній перевазі синхронного перекладу. Синхронного перекладача для його ефективної роботи потрібно ізолювати від шуму залу засідань, а його мову зробити доступною кожному реципієнту (хто слухає). Так виникли кабінети синхроністів і вбудовані в крісла делегатів телефонні установки, що дозволяють вибирати їм ту мову, яку вони найкраще розуміють. Як правило, такі установки передбачають 5-6 робочих мов.

Одночасно за кордоном був створений і радіоваріант для синхронного перекладу. Він функціонував наступним чином: при вході до залу всі учасники отримували невеликі радіоприймачі, які можна було повісити на шию; вони мали свої власні телефони у вигляді пластмасових пробочок, які вставлялися в вуха і які були пов'язані з приймачем проводом; на самому приймачі був

перемикач, що дозволяє вибрати один з робочих мов.

Синхронний переклад став швидко «влаштовувати» і ораторів, і перекладачів. Ораторів, оскільки він видворив з трибуни перекладача, який своїм професіоналізмом нерідко підкреслював неграмотність того, хто виступає, відсуваючи його на другий план та вражаючи його самолюбство. Перекладачів, оскільки їх самотництво і мовленнєве жонглювання двома мовами надавало їм ореол винятковості і дарувало відому незалежність.

До сказаного можна додати, що саме дійсно складне з того, що існує в професії синхронного перекладача.

По-перше, робота перекладача в режимі синхронності вимагає постійної мобілізації уваги та безперервного говоріння. А це призводить до того, що через 20-30 хвилин перекладу у синхроніста з'являється втома артикулярного апарату, мова стає «ватяною», знижується самоконтроль, і в тексті перекладу виникають серйозні помилки. Саме з цієї причини режим роботи синхронних перекладачів передбачає, як мінімум сорокахвилинний відпочинок після двадцяти хвилин роботи, а отже, і створення груп або команд у складі 3-4 людей для кожної кабіни.

Друга з труднощів синхронного перекладу пов'язана з реакцією перекладача, а точніше, з його реактивністю. Синхроніст змушений щомиті миттєво реагувати на слова, що сприймаються лише на слух, а точніше, словосполучення.

Саме тому синхронний переклад відлякує повільних людей, хоча вони можуть і чудово володіти іноземною мовою. Гарне знання двох або кількох мов не є неодмінною умовою успіхів синхронного перекладача. Такою умовою, швидше, є наявність у нього неодмінного запасу еквівалентних пар лексичних одиниць, пов'язаних між собою знаковою зв'язком, який дозволяє перекладати не через аналіз і синтез, а в плані моделі «стимул – реакція», тобто не через мислення, а через умовні рефлекси. Саме в цьому напрямку повинна відбуватися і підготовка синхронних перекладачів.

Перераховані труднощі синхронного перекладу не зменшують його невидимих переваг. Для роботи в якості синхронного перекладача не обов'язково бездоганно володіти узуальним, звичайним набором розмовних стандартів іноземної мови. А саме ця сторона мови іноземця разом з вимовою видає його «чужорідність» при спілкуванні з носіями мови. І якщо вимову при бажанні можна відпрацювати в нудних фонетичних вправах, то запам'ятати і правильно вживати рід іменників, відмінювання неправильних дієслів, а головне – нескінченні винятки з правил, для людини навіть з видатною пам'яттю в умовах відірваності від відповідного мовного оточення, – завдання надзвичайної труднощі.

Отже, підводимо підсумки з позиції загальноприйнятих положень про синхронний переклад. Синхронний переклад дійсно здійснюється одночасно з промовою оратора, що дає значний вигаш часу і виганяє із залів конференцій хвилини і години нескінченного томління, яке охоплювало присутніх, що очікують переклади промови, виголошеної на невідомій мові. Саме тому синхронний переклад став обов'язковим атрибутом солідних міжнародних конференцій.

Для роботи в режимі синхронного перекладу вимагається відома витривалість і відповідна підготовка, здатна виробити мовленнєву реактивність у перекладача. Синхронний переклад легше і краще здійснюється при перекладі з рідної мови на іноземну, а не навпаки, як це багато хто вважає. Враховуючи все це, можна констатувати, що «обраність» синхронного перекладача полягає лише у відповідній професійній підготовці, яка, як відомо, необхідна для будь-якого спеціаліста.

Різновиди синхронного перекладу.

Безперечно, письмовий та усний перекладачі мають блискуче володіти своїми робочими мовами. Однак, навички і прийоми у цих фахівців різні. Не випадково одним з виборів тієї чи іншої професії, точніше її різновиду, є тип особистості. Дуже вдумливий чоловік або педант і максималіст, яким подобається редагувати і переробляти тексти, можуть стати відмінними письмовими та усними перекладачами, в той час як синхроніст, що виправляє свої помилки на ходу, тобто вголос, сприймається слухачами, м'яко кажучи, без ентузіазму.

За своїми видами усний переклад поділяється на послідовний і синхронний. Хоча багато усних перекладачів займається синхронним і послідовним перекладом, англійський термін «conference interpreter» зазвичай відноситься лише до синхроністів. «Лінійний перекладач», тобто перекладач, який здійснює неформальний переклад за столом у ресторані, магазині називається англійською «escort interpreter». Іноді, якщо його призначають працювати з делегацією на конференції або на неформальних заходах, він повинен виступати і в якості синхроніста, і в якості лінійного перекладача.

У таких випадках доводиться перекладати неофіційні бесіди, ходити на екскурсії і по магазинах і, природно, перекладати в обидва боки – на той чи інший мови. Це не тільки важко фізично, але і складніше, бо переклад «у зворотний бік», тобто на іноземну мову, вимагає хорошого знання іноземної розмовної мови.

Синхронний переклад, без сумніву, є найбільш трудомістким і складним з усіх видів перекладу.

Важливо розуміти, що існує декілька різновидів синхронного перекладу,

основні з них три.

Найпоширенішим різновидом є синхронний переклад «на слух», коли перекладач сприймає, як правило, через навушники безперервну мову оратора і здійснює переклад блоками інформації, що надходить поступово.

Другим, менш поширеним, але також досить популярним різновидом синхронного перекладу є так званий «переклад з аркуша» з попередньою підготовкою або без неї. Перекладач завчасно отримує письмовий текст промови оратора і, вносячи необхідні корективи під час розгортання промови, перекладає у відповідності з наданими матеріалами.

Цей переклад є видом усного перекладу, наближеним до письмового, тому що інформація сприймається не на слух, а візуально, у вигляді тексту (статті, листи, факси тощо), але вона озвучується перекладачем. При цьому перекладі аналіз і синтез відбуваються одночасно, як при усному перекладі. За опитуваннями, проведеними серед інофірм, такий переклад є досить поширеним видом перекладу в офісі.

Двоїстий характер перекладу з аркуша ускладнює роботу перекладача, незважаючи на гадану порівняльну простоту (на відміну від усного перекладу з його труднощами сприйняття та аудіювання, переклад з аркуша має надійну опору у вигляді текстової інформації).

Однак переклад з аркуша також вимагає особливої підготовки для вироблення уміння бачити все відразу і цілком у процесі зорового сприйняття окремого відрізка, оскільки не завжди є час хоча б на побіжне ознайомлення.

Необхідно, таким чином, охопити поглядом як можна більшу частину інформації, починати перекладати без запинки, довгих пауз, не даючи тексту оригіналу переважати над перекладом, прагнучи уникати буквалізмів і калькування.

Іноді потрібно передати лише основний зміст тексту, що порівняно нескладно зробити, враховуючи словесну надмірність, скажімо, ділових паперів, листів, факсів тощо, а також наявність кліше і штампів, типових для ділових паперів.

Переклад з аркуша оголює вади володіння не тільки іноземною, але і рідною мовою (сполучуваність, вміння швидко вдатися до лексико-граматичних трансформацій, дотримання функціонального стилю – такі основні труднощі перекладу з аркуша).

Третім, найбільш рідкісним різновидом перекладу є синхронне читання заздалегідь перекладеного тексту. Перекладач, слідує за промовою оратора, зачитує заздалегідь підготовлений текст, і, при необхідності, вносить корективи, якщо оратор під час виступу відступає від початкового тексту. Найбільш легкий вид синхронного перекладу.

Проблеми синхроністів, що виникають в процесі перекладу.

У повоєнні роки потреби міжнародних організацій і приватних конференцій у синхронних перекладачах стали швидко зростати. У 1948 році в Женеві відкрилася перша школа для навчання професійних синхроністів, а в 1962 році у Москві були створені курси, що готують перекладачів спеціально для ООН. В даний час послуг кваліфікованих синхроністів потребують не тільки урядові установи або організатори телемостів і конференцій, але і менеджери компаній, що займаються комп'ютерами, супутниковим зв'язком та багатьма іншими видами глобальних комунікацій. Без синхронного перекладу на декілька мов сучасні міжнародні конференції були б просто немислимі.

Це вірно і для нашої країни і для більшості форумів на Заході, і особливо для ООН, де офіційними є шість мов. Це – англійська, французька, іспанська, російська, китайська та арабська, яким відповідає рівна кількість так званих кабін або «будок» (від англійського «booth»). У кабінах, за рідкісним винятком «двомовників», працюють носії всіх мов, що використовуються на засіданні. Наприклад, «англійська кабіна», – а назва кабіни визначається мовою, на якій працюють її перекладачі, – забезпечує відтворення засідання на англійську мову, «китайська кабіна» – на китайську тощо.

В принципі, на засіданнях повинні діяти шість кабін, але перші чотири з них, а саме: англійська, французька, російська та іспанська – працюють виключно на мові перекладу. Китайці перекладають з англійської на рідну мову і з неї, а араби – на англійську та французьку і назад. Це, звичайно, подвійне навантаження, через яке китайські і арабські перекладачі працюють втрійох, а в інших кабінах сидять по двоє. В англійській будці один синхроніст (його називають *russisant*) перекладає з російської і французької мов на англійську, інший *hispanisant* – на ту ж мову з іспанської та французької. У французькій будці відповідно *russisant* перекладає з російської і англійської на французьку, а *hispanisant* – на ту ж мову з іспанської та англійської.

При такій системі, – а вона діє у багатьох великих міжнародних організаціях, – кожен перекладач працює тридцять хвилин, а потім настає черга його колеги. В результаті, якщо оратор виступає російською, а в англійській кабіні *russisant* відсутня, то його колега *hispanisant* слухає переклад з сусідньої кабіни з російської на французьку, а потім вже перекладає з французької на англійську.

Перекладачі часто координують свою роботу з тим, щоб обидва не виходили одночасно з кабіни. Часто на засіданнях буває і потрійний переклад – наприклад, російський текст перекладається на французьку, з французької на англійську, а потім на китайську. Така трифазова передача здійснюється за кілька секунд. Якщо у конференц-залі робочих мов тільки два, наприклад,

російська та англійська, то створюються тільки дві кабінки. А якщо перекладачі перекладають «в обидва боки», вони часом сідають в одну будку.

Синхроністи слухають голос ораторів через навушники. Багато вважають за краще надягати тільки один навушник, щоб краще стежити за своїм голосом і за перекладом. Синхронний перекладач повинен навчитися одночасно зосереджуватися на виступі оратора і слухати власний переклад. Перекладач сам вмикає і вимикає власний мікрофон, що дозволяє йому радитися або розмовляти з колегою під час роботи. Однак мікрофон в кабінці не повинен підсилювати голос перекладача, інакше гучний звук його власного голосу може заглушити голос промовця.

При настільки високій напрузі синхроністу потрібні такі умови для роботи, які б сприяли її ефективності. Абсолютно необхідно, щоб температура повітря в кабінці добре регулювалася, оскільки як спека, так і холод здатні скувати енергію перекладача і серйозно відвернути його увагу від справи.

Але найважливіше, все ж, – це наявність під рукою всіх письмових матеріалів, необхідних для майбутнього засідання. Сюди належать, в першу чергу, порядок денний, список виступаючих із зазначенням їхніх імен і посад, перелік специфічних скорочень, що використовуються експертами в обговорюваній області та інші документи, які роздруковуються на всіх робочих мовах і завчасно роздаються перекладачам для освоєння спеціалізованих термінів.

Виправлення помилок, зроблених перекладачем під час роботи, робиться через стенографів (*verbatim reporters*), які у великих міжнародних організаціях ведуть записи найбільш важливих засідань. Якщо перекладач знає, що допустив помилку, він повідомляє про неї після свого виступу стенографу, вказуючи точно, де в записаній мові і які поправки повинні бути зроблені.

Мабуть, найважча роль випадає на частку синхроніста, коли йому доводиться мати справу з невизначеними або надшвидкісними джерелами перекладної мови. Мова, зокрема, йде про відеофільми та коментарі до слайдів, які в якості наочних посібників все частіше і частіше використовуються на міжнародних конференціях. Щоб працювати безпомилково в такому темпі, перекладачеві доводиться звертатися з проханням подивитися до початку засідання відеозапис або отримає текст сценарію.

Поряд із загальною дисципліною і правилами поведінки в тих установах, де працюють перекладачі, в будках є свої етичні норми. Наприклад, синхроністи більшу частину робочого часу сидять у навушниках, через які дуже важко почути голос тих, хто звертається до перекладача (у тому числі колеги по будці). Тому при необхідності терміново повідомити щось перекладачеві, що працює – будь то якийсь термін чи інша інформація – краще

написати йому записку, а не відволікати його увагу; в іншому випадку він змушений буде зняти навушники або закрити мікрофон, що загрожує пропуском частини виступу. Навіть коли перекладач тимчасово не працює, він все-таки повинен уважно стежити за ходом засідання.

І, все-таки, правила поведінки в будці, так само як і проблеми використання письмових текстів, – лише етичні та технічні деталі діяльності перекладача. В його роботі, проте, є такі проблеми, про які самі синхроністи воліють просто не думати, щоб не комплексувати і не заплутатися у своїх діях. Це, в першу чергу, стосується їх неймовірно багатофункціональної ролі. У самій справі, тільки синхроністу відомо, як можна почути, зрозуміти, запам'ятати почуту фразу, в разі необхідності розгорнути або згорнути її, змінити її синтаксис, і при цьому дихати якомога тихіше і спокійніше, а говорити рівно і плавно.

В умінні бути завжди у формі, у миттєвій реакції на кожен фразу перекладу, в одночасному жонглюванні поняттями і думками якраз і полягає суть роботи синхроніста. Як писав один з професіоналів у цій галузі, «серед перекладачів немає місця для тих, хто повільно розуміють, або для «словесно тупих».

У психологічному відношенні умови роботи синхроніста дуже нелегкі. Оскільки будь-який оратор звертається, в кінцевому рахунку, не до перекладача, а до слухачів, синхроністу доводиться виконувати подвійну роль – бути одержувачем і відправником інформації та робити обидві справи одночасно.

Ставлення до роботи синхронних перекладачів виявляється поширеною в Америці ідеєю, що переклад – свого роду механічна діяльність і що будь-яка людина, завчивши декілька сотень слів, може впоратися з обов'язками синхроніста. Подібна ілюзія особливо сильно зміцнюється під час міжконтинентальних відеоконференцій, де перекладач абсолютно знеособлюються, оскільки знаходиться на відстані кількох тисяч кілометрів від місця дії.

Відчуття власної ізольованості тисне на психіку перекладача, якою б не була його ментальність. І це навіть не дивлячись на те, що поруч з ним сидить його колега і що обидва вони є членами колективу, де люди допомагають один одному. Але в той момент, коли починається переклад, синхроніст виходить один на один з залом. «Він може розраховувати тільки на себе, на свої інтелектуальні ресурси, свої знання, свою енергію. Він працює один. Чим більше слухачів, тим більше може посилюватися відчуття його власної ізольованості».

Інший психологічний тиск робить свій вплив на перекладача тому, що в

сфері його діяльності майже немає місця помилці. Бували випадки, коли в результаті єдиної помилки, або помилки в ході делікатних переговорів перекладач набував сумну світову популярність.

Кажуть, що перекласти – означає, насамперед, зрозуміти. А щоб зрозуміти і перекласти потрібні талант, знання та спеціальна підготовка. Він повинен володіти відмінною довгостроковою і короткочасною пам'яттю, здатністю зосереджуватися, витривалістю, інтуїцією, умінням імпровізувати, здатністю схопити тон і нюанси промови і пристосуватися до стилю виступаючого.

Ще одна з найважчих і основних завдань синхроніста полягає в тому, щоб вловити тон оратора, зрозуміти, говорить той з іронією, безпристрасно або люто. Однак, перекладач не повинен видавати свого особистого ставлення до делегатів або до обговорюваних питань.

Під час роботи синхроністу доводиться мати справу з термінологією політичних переговорів, географією, літературою, світовою історією, не кажучи вже про правила та процедури ведення засідань. Професійному синхроністу необхідно також бути обізнаним у таких областях, як природознавство і техніка, які дуже часто обговорюються на наукових конференціях.

Мовна компресія, опущення і додавання матеріалу, синекдоха та метонімія, використання антонімів і семантичних еквівалентів і граматична інверсія – ось, приблизно, основні прийоми роботи синхроніста, що склалися в результаті тривалого розвитку усного перекладу. Хоча кожен з них тією чи іншою мірою відрізняється від інших, всі вони зводяться до основної задачі синхронного перекладача, яка полягає в тому, щоб відредагувати і скоротити словесний матеріал і одночасно передати його, не спотворивши загальний зміст.

Займаючись компонуванням фраз, він незмінно прагне зробити їх насамперед чіткими і лаконічними. Можливості для цього містяться в самій структурі мови як засобу спілкування між людьми різних народів. Як показали дослідження перекладацького процесу відтворення живої мови, при синхронному перекладі, синтаксис завжди простіше, а середня довжина речення завжди коротша, ніж при письмовій обробці того ж самого тексту.

Як весь процес перекладу, так і його окремі фрази – прослуховування і розуміння, запам'ятовування і розшифровка, а потім і виголошення словесного матеріалу залежать від самої природи людської мови і мовлення. Згідно з психолінгвістичною теорією Виготського, коли перекладач переходить від однієї лексичної системи до іншої (наприклад, з російської мови на англійську), слова похідної мови розшифровуються на абстрактному або символічному рівні, перш ніж вони перекодуються на мову перекладу.

Іншими словами, відбувається рух від поверхневої структури мови до глибинної, а потім – знову повернення до поверхневої структури. Теоретично, перекладач може обійти повернення на абстрактний рівень шляхом вибору еквівалентів, що часто зустрічаються в мові, тобто усталених виразів.

Однак, чим краще він знає мову, семантичні відповідності між мовами, а також принципи, які регулюють побудову словосполучень і речень, тим більше у нього шансів поліпшити свій переклад – зробити його адекватним і плавним.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що проблема підготовки синхронного перекладача є досить актуальною

За матеріалами видань:

1. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1974. – 278 с.

2. Комиссаров В. Н. Слово о переводе / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1973. – 256 с.

3. Комиссаров В. Н. Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1990. – 250 с.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Виконайте послідовний переклад «на слух» тексту публіцистичного стилю, що містить власні імена, цифри, дати, обсягом від 3000 до 4000 знаків.

2. Виконайте письмовий переклад художнього тексту українською мовою:

Олег Коряков. Странный генерал

ПРОЛОГ

ДВА ДРУГА

1

В двенадцати верстах от Екатеринбурга, в той стороне, откуда по утрам из за невысоких лесистых увалов выкатывается на небо солнце, раскинулся старинный Березовский завод.

Таежных этих мест уже давно коснулась предприимчивая и недобрая человеческая рука. В 1745 году крестьянин Ерофей Марков, житель раскольничьего села Шарташ, что приткнулось у плоской чаши большого лесного озера, искал на берегах говорливой речушки Березовки хрусталь для украшения икон. Хрусталь попадался зряшный, плохой. Зато ждала бородатого раскольника другая находка. Под грубой лопатой блеснул тусклым светом золотой самородок.

Месторождение оказалось богатым. Через несколько лет здесь построили прииск.

С тех пор минуло почти полтора века. Расступились и поредели когда то дремучие леса. Словно язвами, покрылись ближние увалы красновато бурыми насыпями изрытой земли. Притихла, не журчит перехваченная плотиной Березовка. С обеих сторон ее облепил заводской поселок.

От большой и нарядной белокаменной церкви, мимо развалин старого острога главная улица поселка спускается к плотине. Здесь притулились деревянные горбатые корпуса золотопромывальной фабрики. За ними, на правом берегу Березовки, выставив напоказ высокие белые колонны, громоздится неуклюжий господский дом, выстроенный еще в аракчеевские времена. А дальше пестрыми потрепанными рядами раскинулись домишки заводских работных людей.

Благодатное майское солнце повисло над поселком. Воскресный день – и притих, не шумит, отдыхает завод. Безлюдны широкие, зеленеющие молодой травой улицы. Проплелась укутанная черной шалью ветхая старуха. Свалившийся у колодца пьяный работяга приподнялся и заорал непонятные слова, помолчал, бессмысленно оглядываясь, и бессильно уронил голову. Сипловатый женский голос позвал какого то Ванюху, обозвал его разбойником и смолк.

Тихо... Бесшумно вьются над завалинкой трепетные бабочки крапивницы. Большие сизые мухи вяло жужжат у мутных окон читальни, именуемой библиотекой.

В маленькой низкой комнате читальни жарко и душно. Библиотекарь, благообразный, еще не очень старый толстячок, дремлет над «Губернскими ведомостями» около полупустого книжного шкафа. За угловым столиком, под портретом царствующего Александра Третьего, листает дешевый юмористический журнал заводской конторщик Додонов. Ноги его в узких наутюженных брюках заложены одна на другую, корпус откинут на плюшевую спинку кресла. Мизинцем Додонов поглаживает сивые усики, спускающиеся короткими висюльками из под тощого носа.

Додонову скучно. Он зашел сюда только ради того, чтобы показать свою «интеллигентность», но показывать то ее некому. Все картинки в журнале просмотрены, и Додонов давно бы ушел из читальни, да стесняется разбудить библиотекаря. Окромя того, и дома делать все равно нечего.

У окна пристроился еще один посетитель. Большая мускулистая пятерня с вьевшейся в кожу землей крепко ухватила темно русую шевелюру, брови упрямо сведены к переносью, глаза медленно, внимательно бродят вдоль строк. Синяя, застегнутая на все пуговицы рубаха, пиджак из грубого сукна и

простые, мазанные дегтем сапоги выдают рабочего и выглядят в этой комнате странно. Впрочем, здесь этого парня можно увидеть почти каждое воскресенье, и библиотекарь, выдавая ему книги, хотя и поджигает каждый раз губы и брезгливо предупреждает: «Не попачкайте», – уже привык и к этим почерневшим, с заусенцами рукам и к резкому запаху сапожного дегтя.

Додонов закрыл журнал, поглядел на соседа и криво улыбнулся: «Эвон как старательно глаза в книгу таращит, а от сапожищ вонь на версту!» Конторщик знает этого парня, по фамилии Ковалев. Ходит он в неблагонадежных: строптив, непокладист, однако был слух, что за сметливость и знания прочат Ковалева в помощники штейгера, и потому конторщик решает перебраться с ним несколькими словами.

«Меня от того не убудет, а наперед – кто знает! – может, и сгодится».

Додонов наклонился к соседу:

– Вижу, читаете нечто увлекающее?

Ковалев искоса, из под руки, вопросительно взглянул на конторщика. Тот повторил:

– Говорю, изволите читать нечто увлекающее?

Не то от бьющего в глаза солнечного света, не то от какой то вдруг вспыхнувшей мысли Ковалев прищурился, помолчал, потом ответил довольно охотно:

– Роман «Ледяной дом», сочинения господина Лажечникова. Жестокости описаны ужасные. Хоть и про царских слуг, а вот разрешили напечатать.

Додонов ерзнул в кресле: тема неприятная – и потянул к себе журнал:

– А я вот «Шута» почитываю. Могу рекомендовать с. Смешно, а для нравственности полезно. Удивляюсь, откуда у них, этих писателей, талант сочинять берется!

Библиотекарь, проснувшись, торопливо поправил очки, глянул на беседующих и вновь уткнулся в «Ведомости», чтобы вернуться в сладкую дрему.

Но тут за дверью послышались тяжелые шаги, она отворилась, и на пороге появился еще один посетитель.

Это был парень громадного роста, могучий, широкогрудый. Из под сидящего на макушке потрепанного картуза торчали светлые, слегка вьющиеся волосы. Ухватив картуз и сдернув его, вошедший неуклюже поклонился и, хотя очень старался говорить потише, прогудел, как из огромной пустой бочки:

– Прошу прощения... Здравствуйте.

Библиотекарь вздрогнул, опять поправил очки и с возмущением уставился на посетителя.

– Экой ты! Не в лесу ведь! В культурное заведение явился. Потиху надо. И грязь вон на сапогах. Вернись, почисться.

– Да я... – начал было парень, но, глянув на Ковалева, только мотнул головой: выйди, мол, затем еще раз неловко поклонился библиотекарю и попятился в дверь.

Ковалев проворно встал, вернул книгу библиотекарю и поблагодарил.

Прикрывая за собой дверь, он услышал презрительный голос конторщика:

– С суконным рылом... тоже лезут...

Верзила, так неудачно вторгшийся в библиотеку, подждал у крыльца.

– Ну, знаешь, Петро, заходить за тобой в эту книжную кладовку меня больше не затянешь! «Грязь на сапогах»! Да это разве грязь? Потоптаться бы ему у нас на фабрике – поглядел бы я, какой он чистый станет.

Ковалев озорно усмехнулся и надвинул картуз верзилы почти на нос ему:

– Что уж, Митьша, толковать! Неподходящая у тебя для библиотеки личность. И обуя, понятно, не та. Смотри на мои – блестят!

– И когда ты от этих книг отцепишься? – бурчал великан, возвращая картуз на вихрастую макушку. – Ишь ведь до чего человека страсть к учености заела!

Петр нахмурился:

– Вот что, Мить. Книг моих не тронь. Что делаю – знаю. Хочешь серым быть – будь, а мне не мешай. Ровно бы ведь договаривались... Ну ладно, двинулись, что ли?

Неторопливым, мерным шагом они пошли вдоль улицы к темнеющему впереди лесу.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика. / И. С. Алексеева. – М.: Наука, 2000. – 271 с.

2. Арнольд И. В. Стилистика: Современный английский язык. / И. В. Арнольд. – М.: Высшая школа, 2002. – 247 с.

3. Бархударов Л. С. Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М.: Русский язык, 1975. – 311 с.

4. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Прогресс, 1980. – 260с.

5. Виноградов В. В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М.: Русский язык, 1963. – 275 с.

6. Виссон Л. Синхронный перевод / Л. Виссон. – М.: Прогресс, 1998. –

276 с.

7. Казакова Т. А. Практические основы перевода / Т. А. Казакова. – Спб.: Союз, 2001. – 211 с.

8. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1974. – 278 с.

9. Комиссаров В. Н. Слово о переводе / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1973. – 256 с.

10. Комиссаров В. Н. Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1990. – 250 с.

11. Крупнов В. Н. В творческой лаборатории переводчика. / В. Н. Крупнов. – М.: ВШ., 1976. – 157 с.

12. Латышев Л. К. Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы её достижения / Л. К. Латышев. – М.: Прогресс, 1991. – 248 с.

13. Латышев Л. К. Технология перевода / Л. К. Латышев. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 452 с.

14. Ломакина Е. Н. Редактирование. Основные «хитрости» профессии переводчика / Е. Н. Ломакина. – М.: Просвещение, 1994. – 280 с.

15. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: Наука, 1980. – 176 с.

16. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М.: ВШ., 1974. – 157 с.

17. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. – М.: Высшая школа, 1983. – 197 с.

18. Чернов Г. В. Теория и практика синхронного перевода / Г. В. Чернов. – М.: Просвещение, 1987. – 137 с.

19. Чужакин А. П. Мир перевода / А. П. Чужакин, П. Н. Палажченко. – М.: Прогресс, 2000. – 138 с.

20. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. М.: ВШ., 1988. – 194 с.

21. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика / А. Д. Швейцер. – М.: ВШ., 1973. – 227 с.

22. Ширяев А. Ф. Синхронный перевод / А. Ф. Ширяев. – М.: ВШ, 1979. – 175 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

ПРОБЛЕМА НАВЧАННЯ СИНХРОННИХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

ПЛАН

1. *Імовірнісне прогнозування у процесі синхронного перекладу.*
2. *Підбір експериментального тексту.*
3. *Вибір одиниць. Основні допущення.*
4. *Обробка тексту.*
5. *Зміст навчання синхронному перекладу.*
6. *Навчання синхронному перекладу із зоровою опорою.*
7. *Синхронний переклад із зоровою опорою.*

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Імовірнісне прогнозування в процесі синхронного перекладу за І С. Алексеевою.

Проблема навчання усного, а зокрема синхронного перекладу, є однією з найбільш цікавих і менш розроблених проблем. Дослідники дотримуються різної думки з питання про психологічний механізм, складову основу синхронного перекладу, тобто механізм, що забезпечує одночасне сприйняття промови на одній мові і зв'язне усне мовлення на іншій.

При навчанні синхронного перекладу важливо скласти пропонуваній для перекладу матеріал, щоб перекладач-початківець отримував для сприйняття легко прогнозований мовний матеріал.

Загальна модель, запропонована лінгвістами, що вивчали дане питання, спирається на апарат імовірнісного прогнозування. Згідно цієї моделі в текстовому матеріалі внаслідок надлишковості мови не всі одиниці однаково значущі для сприйняття. У відповідності з механізмом випереджаючого відображення слухач постійно будує прогноз щодо можливого продовження мовного висловлювання, яке він, по мірі надходження матеріалу, звіряє з дійсністю, коригує і розвиває. Однак, у тексті існують більш надлишкові елементи, де ймовірність правильного прогнозу велика, і менш надлишкові елементи, які прогнозуються з меншим ступенем впевненості. Елементи тексту, які є найбільш надлишковими, названі авторами «піками інформаційної надмірності». Елементи, що найменше піддаються прогнозуванню, названі «опорними пунктами імовірнісного прогнозування».

Очевидно, що знання розташування в текстовому матеріалі опорних

пунктів імовірного прогнозування, і піків інформаційної надлишковості, необхідні для складання вправ з синхронного перекладу.

Дослідження, проведене В. І. Єрмолович, Р. В. Чорновим, велося за наступними основним напрямками:

Підбір експериментального тексту.

В якості експериментального тексту був взятий текст обсягом 8 машинописних сторінок, запропонований Р. В. Чорновим для експерименту з синхронного перекладу. Текст був побудований у формі виступу з питань загального мовознавства. Його особливістю було те, що в нього досить несподіваним чином вкраплювались семантично безглузді, але граматично правильні фрази. Результати експерименту Р. В. Чорнова підтвердили, що з перекладом речень такого типу перекладачі не впоралися.

Вибір одиниць. Основні припущення.

Одиницею сприйняття синхронного перекладача в більшості випадків є слово, оскільки воно володіє функціональною самостійністю і несе сукупну лексичну і граматичну інформацію. Основними допущеннями досліджень були наступні:

- 1) одиниця дослідження – слово;
- 2) експериментальний текст досить вірно відображає існуючі в мові статистичні закономірності всередині обраної тематики;
- 3) перекладач будує прогноз за трьома основними напрямками: тема, зміст (слово), граматичне оформлення;

Вибір методики статистичної обробки тексту.

Основним припущенням при розробці апарату для обчислення ймовірності кожного елемента висловлювання, було припущення про те, що в пам'яті перекладача разом зі словами є і їх імовірнісні оцінки, всі мовні закономірності, відображені в тексті.

Обробка тексту.

Були опрацьовані окремі уривки з тексту. Вони включали найбільш цікаві з точки зору виділення опорних пунктів відрізки: початок, середина і заключна частина виступу, безглузді фрази, які вводяться несподівано.

Опис експерименту.

Групі перекладачів-синхроністів пропонувалося перекласти експериментальний текст. Переклади були зафіксовані на магнітній стрічці і оброблені. Результати експерименту повністю підтвердили основне припущення про те, що процес синхронного перекладу спирається на апарат імовірного прогнозування.

Одержані результати рекомендовано використовувати для складання вправ з курсу синхронного перекладу, оскільки знання розташування в тексті

опорних пунктів імовірного прогнозування і піків інформаційної надлишковості дозволяє скласти об'єктивно диференційовані за складністю вправи.

Для початкової стадії навчання синхронного перекладу рекомендується:

- пропонувати студентам тексти з добре знайомої тематики;
- давати попередню установку, що вводить основні теми, яких торкаються в тексті;

- у пропонуваніх для перекладу текстах будувати речення таким чином, щоб елементи, що відповідають пікам інформаційної надлишковості, характеризувалися високим рівнем передбачуваності, зі зведеною до мінімуму граматичною ймовірністю, тобто їх граматичне оформлення повинне бути цілком передбачуване на основі інформації, що надійшла раніше.

Як вже нами зазначалося, процес навчання синхронного перекладу досить трудомісткий і вимагає розробки серії завдань і вправ.

Нами представлена система вправ і завдань для навчання синхронного перекладу, які можна використовувати у процесі підготовки перекладачів – синхроністів.

Зміст навчання синхронного перекладу.

Зміст навчання синхронного перекладу багато в чому визначається тими знаннями, вміннями і навичками, які необхідні для створення в учнів професійної компетенції перекладача-синхроніста.

Спробуємо, перш за все, коротко охарактеризувати ті знання та вміння, які складають основний зміст навчання. При цьому слід мати на увазі, що між ними існує тісний зв'язок і багато вмінь можуть створюватися лише, але основі відповідних знань. В ході навчання майбутній перекладач повинен отримати, в основному, наступні знання:

- отримати уявлення про основні етапи історії перекладу та особливості перекладацької діяльності в сучасному світі;

- отримати уявлення про поняття перекладності, нетотожності змісту оригіналу і перекладу, принципів забезпечення мінімальних втрат;

- отримати уявлення про поняття міжмовної комунікації, еквівалентності та адекватності перекладу;

- отримати уявлення про класифікації перекладів і різні види перекладацької стратегії;

- отримати уявлення про основні принципи перекладу зв'язного тексту;

- отримати уявлення про граматичні та стилістичні аспекти перекладу.

При повідомленні студентам цієї інформації дуже важливо, щоб вони явно бачили зв'язок отриманих знань з перекладацькою практикою, їх необхідність для вирішення конкретних проблем перекладу.

Студент отримує уявлення про відносну перекладність будь-якого тексту: неминучість втрат при перекладі, різної комунікативної релевантності таких втрат, необхідності виділяти в тексті перекладу домінуючі аспекти змісту і форми, які обов'язково мають бути відтворені в перекладі тим чи іншим способом. Майбутні перекладачі усвідомлюють, що нерідко передати яку-небудь деталь тексту оригіналу виявляється, можливим лише ціною втрати іншої деталі, і перекладачеві доводиться постійно вирішувати, яку з них необхідно зберегти.

Специфіка розвитку перекладацьких умінь полягає в тому, що вони створюються лише в результаті практичних дій студентів на основі наявних у них мовних навичок і теоретичних знань.

Вміння і навички синхронного перекладу, створюються на основі використання спеціально підібраного матеріалу. До числа таких матеріалів відносяться перекладацькі вправи і навчальні тексти.

Вправи – це основний спосіб вироблення необхідних умінь. Перекладацькі вміння можуть розвиватися у процесі перекладу зв'язного тексту. Однак переклад будь-якого тексту завжди пов'язаний із вирішенням цілого ряду перекладацьких завдань і практично дуже важко знайти такий текст, у якому одна перекладацька проблема переважала б, або хоча б зустрічалася досить часто. Спеціально підібрана вправа дає можливість зосередити увагу учнів на способах вирішення однієї перекладацької задачі. У процесі цієї роботи вивчаються способи подолання труднощів перекладу, відпрацьовуються технічні прийоми перекладу, що розвиваються перекладацькі вміння і створюється основа для вдосконалення навичок перекладу.

За характером виконуваних мовленнєвих дій вправи поділяються на перекладацькі та власне доперекладацькі. Доперекладацькі вправи мають на меті створити умови для успішного здійснення перекладацького процесу, створити необхідну комунікативну установку, перевірити наявність у студентів мовних та фонових знань, показати їм, як вирішують типові перекладацькі завдання досвідчені висококваліфіковані перекладачі. Основними вправами цього типу є зіставлення паралельних текстів похідної мови та мови перекладу з метою виявлення їх відмінностей, зіставлення опублікованих перекладів з їх оригіналами і критичний аналіз використаних перекладачем методів і прийомів, відповіді на запитання до тексту, що перевіряють глибину розуміння і наявність необхідних навичок і умінь, що лежать в основі змісту тексту, і пов'язаних з ними термінів і понять, різні вправи по вдосконаленню володіння мовою перекладу (складання синонімічних рядів, перефразування висловлювань, виступи на задану тему тощо).

Власне перекладацькі вправи поділяються на:

- мовні, розвиваючі вміння вирішувати перекладацькі завдання, пов'язані з особливостями семантики одиниць і структур похідної мови та мови перекладу;

- операційні, що відпрацьовують уміння використовувати різні способи і прийоми перекладу;

- комунікативні, що створюють вміння успішно виконувати необхідні дії на різних етапах перекладацького процесу.

У відповідності з видом вправи формулюється й завдання з його виконання. У мовних вправах у завданні вказується мовна одиниця або структура, значення якої повинно враховуватися при перекладі. Тут у завдання студента може входити переклад ізольованих мовних одиниць, передача значень, зазначених мовних одиниць і структур у складі висловлювань, переклад висловлювань, що містять певні одиниці та структури. В операційних вправах ставиться завдання використовувати при перекладі зазначений прийом або самостійно вибрати відповідний прийом та обґрунтовувати вибір і спосіб його застосування. Комунікативні вправи включають завдання з визначення контекстуальних значень мовних одиниць, інтерпретацію сенсу висловлювання, підбір відповідностей і варіантів перекладу і комплексне рішення перекладацьких завдань при перекладі висловлювань та відрізків текстів різної складності. Інакше кажучи, такі вправи розвивають вміння здійснювати окремі етапи перекладацького процесу в цілому. Аналіз особливостей синхронного перекладу дозволяє виділити чотири типи умінь, якими повинен володіти усний перекладач.

По-перше, перекладач повинен володіти вміннями, спільними для всіх видів перекладу. Виняток становлять вміння детально аналізувати текст оригіналу, багаторазово зіставляти його з текстом перекладу і редагувати, коригувати цей текст. Згадаймо, що синхронний переклад характеризується одноразовим сприйняттям тексту оригіналу і одномоментним створенням тексту перекладу. Як правило, тут виявляється неможливим повторне звернення до оригіналу чи перекладу.

По-друге, існують вміння, необхідні для як для письмового, так і для усного, а зокрема, синхронного перекладу, але потребують в останньому випадку певної перебудови. Наприклад, всякий переклад передбачає уміння переключатися з однієї мови на іншу, здійснювати міжмовну комунікацію. Однак при синхронному перекладі це вміння має реалізовуватись у короткий проміжок часу, включати значні елементи автоматизму. Інакше кажучи, таке вміння повинно перетворюватися у навички перекладу.

По-третє, необхідно розвивати особливу групу умінь, пов'язаних зі специфікою синхронного перекладу та загального для всіх видів перекладу.

Насамперед, синхронний переклад передбачає швидке і адекватне розуміння усного мовлення, що виголошується в різному темпі і з різними особливостями вимови. Звідси випливає необхідність в розвитку вміння, а потім і навички повноцінного аудіювання. Далі, у всіх видах синхронного перекладу важливу роль відіграє опора на пам'ять перекладача – в даному випадку короткочасну (оперативну). Тому потрібна особлива робота з розвитку професійної пам'яті, вміння запам'ятовувати значні відрізки змісту (саме змісту, а не його вирази на мові оригіналу). І, нарешті, синхронний переклад передбачає вміння відтворювати переклад у формі усного мовлення. Перекладач повинен володіти технікою усного мовлення рідною та іноземною мовами, володіти необхідним активним запасом слів і структур, вміти перефразувати свої думки, а також швидко і вчасно зреагувати на промову оратора.

По-четверте, в кожному виді усного перекладу можуть виявлятися специфічні особливості, які передбачають розвиток спеціальних умінь, необхідних для здійснення даного виду перекладу. Такі вміння пов'язані з необхідністю одночасно виконувати кілька дій, поєднувати мовленнєві операції різного типу. У випадку з синхронним перекладом необхідно володіти таким навиком, як одночасність слухання і говоріння.

Зазначена класифікація умінь відображає їх взаємозалежність: розвиток умінь кожної наступної групи спирається на вже наявні у перекладача вміння попередніх груп. Це визначає і послідовність навчання різних видів перекладу. Спочатку вивчаються види перекладу, що вимагають більш загальних і менш складних умінь, а потім – більш специфічні види перекладу. Оптимальним представляється наступний порядок навчання перекладу: письмовий переклад – переклад на слух окремих фраз (послідовний переклад без запису) – двосторонній переклад – переклад з аркуша – послідовний переклад з записом – синхронний переклад із зоровою опорою – синхронний переклад без зорової опори. Зазначена послідовність не означає, що кожний наступний вид перекладу починає вивчатися тільки після завершення роботи над попереднім. Можна планувати і паралельне навчання декільком видам перекладу.

Навчання синхронного перекладу із зоровою опорою.

Умови здійснення навчання: перекладач забезпечений навушниками, через які він чує усне виступ оратора, і одночасно (з відставанням 2-3 с) промовляє в мікрофон переклад, спираючись на текст виступу, переданий йому заздалегідь або безпосередньо перед початком виступу.

Фактори, що ускладнюють завдання навчання:

- необхідність потрійного розподілу уваги – одночасне слухання, читання і говоріння;
- занадто швидкий або занадто повільний темп мовлення оратора;

- дефекти вимови або акцент, що ускладнюють сприйняття мови оратора;
- велике нервово навантаження, що викликає швидке стомлення;
- несправності та збої передавальної апаратури.

Фактори, що полегшують завдання:

- побудова промови оратора, що дозволяє використовувати паралельні структури;

- розмірений темп виступу з достатніми паузами між окремими висловлюваннями;

- хороше знання перекладачем обговорюваної проблеми, поглядів оратора та інших факторів, що полегшують імовірнісне прогнозування;

- ретельна попередня підготовка – знайомство з порядком денним, проблематикою, документацією тощо, вивчення термінології, прийнятих скорочень, професійних жаргонізмів тощо;

- виконання перекладу «командою» перекладачів, що забезпечує зміну перекладача кожні 20-30 хв.;

- добре володіння технікою та прийомами синхронного перекладу.

Необхідні вміння:

- сукупність умінь, потрібних при перекладі на слух і перекладі з аркуша;

- здатність одночасно здійснювати слухання, читання, переключення і говоріння;

- здатність миттєвого перекладу при широкому знанні та використанні стандартних кліше і регулярних відповідностей;

- вміння членувати сприйнятий усний текст, визначаючи мінімальну смислову групу, яку можна починати перекладати;

- здатність узагальнювати і компресувати сенс почутого;

- здатність вміло виправляти невдало розпочатий переклад непомітно для слухачів;

- здатність будувати і чітко вимовляти правильні і закінчені фрази незалежно від якості оригіналу і повноти його сприйняття.

Синхронний переклад із зоровою опорою.

Умови здійснення: як правило, перекладач знаходиться в кабіні, але існує також метод «нашіптування», коли перекладач сидить поруч з рецептором перекладу і шепоче свій переклад.

Факторами, що ускладнюють і полегшують завдання навчання, крім тих, що зустрічаються і при навчанні синхронного перекладу із зоровою опорою, є велика залежність від характеру і правильності мови оратора, а також необхідність при «нашіптуванні» іноді слухати оратора без навушників при сильних фонових перешкодах.

Необхідні вміння:

- здатність чітко розпізнавати і при необхідності фіксувати в ході

перекладу прецизійні слова;

- залежно від прийнятої системи, здатність однаково успішно перекладати з іноземної мови на іноземну мову.

За матеріалами видання: Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика. / И. С. Алексеева. – М.: Наука, 2000. – 271 с.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Виконайте абзацно-фразовий усний переклад з листа (текст за вибором студента обсягом 1000 – 1500 знаків).

2. Виконайте письмовий переклад есе російською мовою:

Яка вона, сучасна молодь? Про що вона мріє, чим живе, що цінує, на кого рівняється, які проблеми її хвилюють?

Проблеми молоді непокоїли суспільство в усі часи, і тоді, коли люди похилого віку були молодими і коли їх батькам було по вісімнадцять, і вони тільки обирали, якою дорогою їм піти. Проблема молоді - одна з основних, тому що, як не банально це звучить, за нею майбутнє. Але вік нинішній і вік минулий завжди будуть вступати у суперечність. Те, що посивілому здається необхідним, для молодих людей звучить безглуздо і смішно. Так було, є і буде завжди.

Але чому нам здається, що старше покоління завжди не має рації в тому, що шукає витоки проблем там, де вони на поверхні або шукає їх зовсім не там? Напевно, тому, що в сьогodнішньої молоді не так сильно розвинене почуття відповідальності, або воно ще не сильно вкоренилося в молодих душах. Коли тобі вісімнадцять років, то здається, що ще все життя попереду, і якщо навіть і зробиш ряд помилок, то є ще багато часу, щоб їх виправити.

Але в житті все інакше. Мабуть, однією з найактуальніших проблем сучасного українського суспільства є поширення вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підростаючого покоління. Зневірені підлітки, які не потрібні ні суспільству, ні собі, намагаються знайти заспокоєння в наркотичному та алкогольному дурмані.

Нерозривно пов'язана з наркоманією проблема пошуку себе в житті, втрата відповідальності і майбутнього. Проблемою сучасних молодих людей є професійне самовизначення. Перед випускником школи стоїть багато питань. Яку професію обрати? В який навчальний заклад піти навчатися? Чи вистачить у батьків коштів заплатити за навчання? Як показують різноманітні опитування, більшість випускників, закінчуючи школу, остаточно не відповіли для себе на всі ці питання. Дуже часто рішення приймається вже в останню

хвилину, а роздуми про правильність вибору ще певний час продовжують турбувати молоду людину і її батьків.

Але, головна проблема ще попереду – це працевлаштування. Чи знайде молодий спеціаліст роботу по спеціальності після закінчення навчального закладу? Відповідь на це питання не завжди є ствердною. Особливо це стосується невеликих міст і містечок.. Саме тому близько 80% випускників планують по закінченню професійного навчання шукати роботу у великих містах. А яка доля чекатиме решту 20%, тих, хто хоче працювати і жити в рідному Рівному, Дубно чи, приміром в Здолбунові? Відповідь на це питання може дати лише час. І не завжди мрії молоді про гідну роботу в рідному місті збуваються. Це може викликати розчарування, зневіру у власних можливостях, і як результат – ті ж самі шкідливі звички.

Якщо така тенденція буде продовжуватися далі, то що чекає нашу країну в майбутньому? Як боротися з даною проблемою? Як допомогти молодій людині знайти гідне місце в самостійному житті?

Та не варто думати, що сучасна молодь тільки вживає наркотики і безцільно шукає, чим би зайнятись в житті. Це не так! Дуже багато тих, хто в наш час мають величезну спрагу до знань. І це чудово! Є все-таки цілеспрямовані люди, які студіюють в кількох університетах, підробляють вечорами, а у вихідні пишуть статті в товсті наукові журнали. Саме за такими майбутнє.

Але і тут теж існують проблеми. Бо освічені молоді люди не бачать свого майбутнього в Україні. Захистивши кандидатську, вони розуміють, що прожити на скромну зарплату кандидата наук практично неможливо. На Заході вони були б шанованими людьми, університети виділяли б їм стипендії на проведення досліджень, наприклад, в галузі генної інженерії.

В Україні, на жаль, все по-іншому. Однак, не всі їдуть на Захід, спокусившись швидким заробітком, багато хто залишається і продовжують тягнути українську науку вперед. Оцінять їх? Чи не зневіряться вони ось також у своїх силах і чи не будуть шукати вирішення проблем у горезвісних грамах або в літрах? Невідомо, але це – ще одна проблема сучасної молоді, і над нею варто дуже серйозно подумати.

Дійсно, проблеми, які хвилюють сучасну молодь, різноманітні. Сьогоднішні молоді люди здаються набагато дорослішим своїх однолітків 60-х або 70-х років. Але це означає також і те, що сьогоднішня молодь розумнішає і розуміє, що сподіватися, окрім як на себе, ні на кого. Ось це і є той переломний пункт. Зрозумівши це, хтось ступає на слизький шлях забуття, а хтось завзято, з усіх сил продовжує боротися. І ті, хто продовжує боротися, справді заслуговують на повагу.

Загалом же, наша сьогоднішня молодь прекрасна. У лавах її ми все-таки бачимо більше студентів, ніж неуків, набагато більше працюючих, аніж наркоманів. І це не може не тішити. Пройде час, і сьогоднішні молоді люди будуть вирішувати проблеми молоді 20-х років двадцять першого століття і, напевно, застосують свій досвід, нелегко засвоєний ними на рубежі тисячоліть. А поки вони продовжують жити і радіти життю, і вирішувати нагальні проблеми, по суті, самотійно.

А як же наша влада? Чому вона не враховує досвід молодіжної політики розвинених країн світу? Невже теперішні можновладці думають, що вони пануватимуть вічно? Очевидно, що так більшість і думає. Тому достукатись до їхнього сумління безперспективно.

Наш порятунок у нашій активності, у нашій участі у громадських, пластових, студентських організаціях. І, безумовно, брати безпосередню участь у виборах і голосувати за тих кандидатів у народні депутати, які на законодавчому рівні розроблять нарешті дієву концепцію захисту національних інтересів, як перспективи розвитку української державності, забезпечать доступ молоді до освіти незалежно від її майнового стану, розроблять і приймуть закони щодо заохочення і підтримки молодих науковців, соціальної підтримки та соціально-правового захисту молоді, сприяння молоді у вирішенні житлових проблем та підтримки молодих сімей, національно-патріотичного виховання молоді тощо. Теперішні вибори – це наш шанс змінити якісний склад Верховної Ради на таких депутатів, які будуть спроможні внести необхідні законодавчі зміни у сфері молодіжної політики. Тільки тоді в українській молоді з'явиться перспектива, а в держави – європейське майбутнє.

Юрко Шадиї

За матеріалами ресурсу: <http://volyn.rivne.com/ua/2143>

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Алексеева И. С.** Профессиональный тренинг переводчика. / И. С. Алексеева. – М.: Наука, 2000. – 271 с.
- 2. Арнольд И. В.** Стилистика: Современный английский язык. / И. В. Арнольд. – М.: Высшая школа, 2002. – 247 с.
- 3. Бархударов Л. С.** Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М.: Русский язык, 1975. – 311 с.
- 4. Влахов С.** Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Прогресс, 1980. – 260с.
- 5. Виноградов В. В.** Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М.: Русский язык, 1963. – 275 с.

- 6. Виссон Л.** Синхронный перевод / Л. Виссон. – М.: Прогресс, 1998. – 276 с.
- 7. Казакова Т. А.** Практические основы перевода / Т. А. Казакова. – СПб.: Союз, 2001. – 211 с.
- 8. Комиссаров В. Н.** Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1974. – 278 с.
- 9. Комиссаров В. Н.** Слово о переводе / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1973. – 256 с.
- 10. Комиссаров В. Н.** Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1990. – 250 с.
- 11. Крупнов В. Н.** В творческой лаборатории переводчика. / В. Н. Крупнов. – М.: ВШ., 1976. – 157 с.
- 12. Латышев Л. К.** Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы её достижения / Л. К. Латышев. – М.: Прогресс, 1991. – 248 с.
- 13. Латышев Л. К.** Технология перевода / Л. К. Латышев. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 452 с.
- 14. Ломакина Е. Н.** Редактирование. Основные «хитрости» профессии переводчика / Е. Н. Ломакина. – М.: Просвещение, 1994. – 280 с.
- 15. Миньяр-Белоручев Р. К.** Общая теория перевода и устный перевод / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: Наука, 1980. – 176 с.
- 16. Рецкер Я. И.** Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М.: ВШ., 1974. – 157 с.
- 17. Федоров А. В.** Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. – М.: Высшая школа, 1983. – 197 с.
- 18. Чернов Г. В.** Теория и практика синхронного перевода / Г. В. Чернов. – М.: Просвещение, 1987. – 137 с.
- 19. Чужакин А. П.** Мир перевода / А. П. Чужакин, П. Н. Палажченко. – М.: Прогресс, 2000. – 138 с.
- 20. Швейцер А. Д.** Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. М.: ВШ., 1988. – 194 с.
- 21. Швейцер А. Д.** Перевод и лингвистика / А. Д. Швейцер. – М.: ВШ., 1973. – 227 с.
- 22. Ширяев А. Ф.** Синхронный перевод / А. Ф. Ширяев. – М.: ВШ, 1979. – 175 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

ОСНОВНІ ВПРАВИ ДЛЯ НАВЧАННЯ СИНХРОННОМУ ПЕРЕКЛАДУ

ПЛАН

1. Перелік основних вправ для навчання синхронному перекладу.
2. Комплекс вправ для підготовки до синхронного перекладу.
3. Засвоєння навичок швидкого знайомства з текстом та роботи з ним у процесі перекладу.
4. А. Д. Швейцер – синхроніст.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Розглянемо перелік основних вправ для навчання та підготовки до синхронного перекладу, що подає у своєму посібнику «Професійний тренінг перекладача» (рос. мовою) І. С. Алексєєва.

Уміння і навички, необхідні для здійснення різних видів усного перекладу, а зокрема синхронного, створюються в процесі навчання за допомогою спеціальних вправ, а також шляхом тренувань у виконанні перекладу даного виду. Оскільки багато вмінь повинно розвиватися одночасно для декількох видів перекладу, систему вправ з навчання навичкам перекладу можна будувати на основі класифікацій самих умінь. При цьому можна виділити наступні групи вправ.

Вправи на розвиток навичок аудіювання:

- письмовий переклад звукозапису;
- переклад-диктування;
- переклад прецизійних слів;
- переклад – переказ;
- абзацно-фразовий переклад на слух;
- вправи у складному аудіюванні;
- вправи на одночасність дії;
- зорове сприйняття тексту з рахунком;
- переклад на слух для відпрацювання штампів і псевдоінтернаціональних слів і поєднань;
- дешифрування символів;
- кодування письмового тексту;
- кодування усного тексту;
- спрощений переклад з текстом і без нього;

- вправи з техніки мовлення;
- вправи у варіюванні висловлювання;
- вправи по уникненню дослівності;
- риторичні вправи (етикетні формули).

Подібні вправи можуть виконуватися в різній послідовності залежно від індивідуальних особливостей аудиторії. При підготовці синхронних перекладачів, крім того, доцільно використовувати систему вправ, що забезпечують переклад від письмового перекладу до усного, виділяючи кожен раз один з чинників на кожному етапі формування необхідних умінь.

Комплекс вправ для підготовки до синхронного перекладу.

Синхронний переклад вважається найскладнішим за уміннями і його освоюють на винятковому етапі навчання. Структура перекладацького ринку така, що перекладачеві доводиться володіти і навичками послідовного, і синхронного перекладу, причому послідовний у роботі йому зустрічається частіше.

Спеціальні вправи, націлені на освоєння синхрону, допомагають подолати труднощі, пов'язані з цим видом перекладу: роботу в сильному дефіциті часу; обмеженість подальшого контексту; необхідність породжувати мову на одній мові одночасно зі сприйняттям на іншому; специфіку роботи у прямому ефірі.

Вправи для перекладача-початківця можуть початися з синхронного повторення, тобто повторення прослуханого матеріалу все більшої тривалості, спочатку на похідній мові, а потім і на мові перекладу. Можна варіювати розмір пауз між відрізками тексту, що звучить, змінювати швидкість, можна попросити студента починати повторення з навмисним запізненням (це корисна вправа, щоб навчити майбутнього перекладача не вступати занадто рано). Викладач також може зачитати вголос невеликий уривок з тим, щоб студент підсумовував його зміст. Ця вправа сприяє пам'яті, а необхідність перефразувати привчає уникати буквализму в перекладі. Парафраз, або вираз іншими словами основного змісту абзацу або речення, – також дуже корисна вправа.

Перші завдання для виконання в кабіні – переклад коротких відрізків тексту з записом на плівку голосу студента – перекладача. Бажано виконувати тільки переклад на слух, і лише по його закінченню знайомитися з текстом оригіналу. Це дозволить студенту побачити речення повністю і зрозуміти, що він втратив. Маючи в руках письмовий текст оригіналу, студент повинен прослухати запис на плівці, а потім знову синхронно перекласти уривок, не заглядаючи в текст. Якщо можливо, то вся ця робота повинна пророблятися під наглядом досвідченого синхронного перекладача.

Після циклу підготовчих вправ можна почати роботу над перекладом промов і дискусій у синхронному режимі. Спочатку темп промови оратора повинен бути невисоким, для цього краще всього використовувати дикторів. Потім можна приступити до освоєння «живого матеріалу» документальних промов політичних діячів, дискусій, записаних у прямому ефірі. Дуже корисне тренування на текстах, які вимовляються за законами жанру в підвищеному темпі – це, насамперед, теле – та радіоновини, а також спортивні репортажі. На просунутих етапах навчання, поряд зі зразковими промовами відомих ораторів, необхідно залучати матеріал, де завдання перекладу ускладнені: промови, сказані іноземцями, записи конфліктних переговорів, промови з відхиленнями від літературної норми (жаргон, діалект тощо).

Для майбутнього фахівця високого рівня можуть бути дуже корисні повнометражні радіо – і телевізійні програми і кінофільми. В їх число входять телевізійні новини, документальні фільми, політичні коментарі, лекції, науково-популярні програми та художні фільми, які можуть дати корисний матеріал для практики в перекладі діалогів. Необхідно стежити за пресою, яка щоденно приносить свіжий потік нових слів та виразів, читати про політичну систему сусідніх країн, США та країн Західної Європи, про економічні реформи, банки та фінанси, податки, трудове законодавство, релігію, медицину, екологію тощо. І, звичайно, дуже важливо працювати над своєю іноземною мовою: багато читати, підбирати синоніми, стежити за новими термінами.

Як в своїй усній формі, так і в його синхронному різновиді мистецтво перекладу, наприклад, з російської мови на англійську являє собою сукупність знань і вмінь, для засвоєння яких потрібна спеціальна підготовка. Ця обставина ставить кожного усного перекладача, і насамперед синхроніста, перед винятково важким завданням. Перекладач повинен мати не лише складний багаж – граматику і синтаксис англійської мови, але й пізнати її музику – інтонацію, вимову, стилістику усного мовлення і т. д., які були і залишаються одним з найбільш високих бар'єрів для багатьох наших синхроністів.

На основі вже наявного досвіду можна дати кілька загальних рекомендацій: головне – це володіти своєю увагою, не допускати її ослаблення протягом стандартної «тридцятихвилинки» перекладу. Причому уважному слуханню треба вчитися обов'язково в кабіні, надівши навушники. Повинна поступово з'являтися навичка – свого роду інстинкт «схоплювання» тексту, що сприймається через навушники. Головний навик синхроніста – поєднання слухання, моментального осмислення тексту і чітко артикульованого перекладу.

Окрема тема – освоєння навичок швидкого ознайомлення з текстом і роботи з ним в процесі перекладу. І, все-таки, професійний ріст перекладача

відбувається безпосередньо на робочому місці, біля мікрофона. Починаючи професійну діяльність, чи не всі синхроністи відчувають невпевненість, відчувають себе недостатньо підготовленими. Тому так важливий психологічний настрой, самовладання, «баланс настроїв». Важливе значення має також аутотренінг, вміння розслабитися з тим, щоб у потрібний момент максимально сконцентруватися, а також загальна фізична підготовка, витривалість. Втім, психологічна підготовка синхроніста в основі своїй має бути та ж, що у будь-якого усного перекладача.

На перший план виходить вміння володіти рідною мовою, не витратити дорогоцінні секунди на пошук потрібного слова або синоніма.

Синхроніст, щоб встигнути за оратором, повинен тренувати швидкий темп мови, як рідної, так і іноземної мовою.

Багато, щоб синхроніст володів «фоногенічним» голосом, говорив чітко, швидко і впевнено, з правильною інтонацією. Постановка голосу (дихання) дуже важлива для людини, яка присвятила себе цій професії.

А. Д. Швейцер, визнаний майстер синхрону, зазначає: «Праця синхронного перекладача – це праця з найвищою кваліфікацією. Вона вимагає глибокого знання і похідної мови, і мови перекладу, автоматизованих навичок пошуку відповідностей, здатності витримувати тривале нервово навантаження (зарубіжні психологи характеризують ситуацію синхронного перекладу як ситуацію тривалого стресу), миттєвої реакції, спритності, вміння прогнозувати подальший перебіг подій у залі засідання. З іншого боку, синхрон – це не тільки нелегка праця, але й задоволення від змагання в майстерності, і, що найголовніше, це «свято, яке завжди з тобою», що переносить тебе з атмосфери буденної повсякденності в зовсім інший світ». Це світ причетності важливим, часто історичним подіям, які відбуваються на ваших очах, світ подорожей, контактів з цікавими людьми, пізнання нового, і дуже часто несподіваного.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Виконайте наступні вправи.

Вправа 1. Аудіювання з розрахунком.

Для прослуховування пропонується аудіотекст або відеосюжет з текстом іноземною мовою. Протягом 3-5 хвилин один студент групи чітко і ритмічно читає вголос: один, два, три, чотири і т. д. Потім інший студент з числа тих, хто слухав, зв'язно передає загальний зміст тексту мовою перекладу. Це полегшений варіант вправи, і через 1-2 заняття змінюється більш складним: загальний зміст тексту передає той студент, який читав вголос. Вправа тренує

навички одночасного сприйняття і відтворення тексту на двох мовах.

Вправа 2. Ехо-повтор.

Цю вправу називають також тіньовим повтором (англ. shadowing). Аудіотекст, записаний на касету в повільному темпі, потрібно повторювати, відступаючи на 1-3 слова. Спочатку це текст рідною мовою, потім – іноземною. Починати краще всього зі зв'язаного тексту, дещо складніше робити ехо-повтор чисел і окремих слів (список слюсарних інструментів, медичних термінів, продуктів харчування). Коли повільний темп освоєний, можна переходити до ехо-перекладу текстів з темпом, що змінюється. Завдання – дотримуватися темпу оратора, не наздоганяючи його і не відстаючи від нього. Кожному з майбутніх перекладачів тут доведеться вирішувати свої, індивідуальні проблеми: комусь буде важко встигати за темпом, людина з підвищеною мовленнєвою реактивністю буде промовляти слова занадто швидко і наздоганяти оратора, хтось не зможе працювати стабільно і довго, тому дуже бажані індивідуальні тренування з голосом викладача. Ехо-повтор з голосу, однак, має один недолік: мова оратора і мова «перекладача» не розчленовані, змішуються в звучанні, що створює психологічні труднощі, тому основна маса вправ цього роду повинна виконуватися на основі аудіоматеріалу, який подається через навушники.

Вправа 3. Поповнення структурних компонентів речення або тексту.

Всі вправи цього типу являють собою заповнення відсутніх компонентів структури речення або тексту. Прогностичні навички необхідні перекладачеві-синхроністу з двох причин. По-перше, вони потрібні в тих випадках, коли мова подається людині з купюрами: через збої в роботі апаратури, з вини оратора (наприклад, доповідач відвернувся від мікрофона); або перекладача відволікли, і він сприйняв не весь текст. По-друге, навички прогнозування потрібні, щоб здогадатися, який текст послідує за почутим, тому що перекладач змушений перекладати, не дочекавшись завершення синтаксичної або логічної структури.

Вправа 4. Прогнозування.

4.1. Cloze-exercicis.

Для цього в тексті, який підготував викладач, навмисно прибирають окремі слова або словосполучення. Якщо текст записаний на аудіокасету, окремі фрагменти в ньому випускаються. Потім студенти слухають текст і заповнюють прогалини – спочатку без перекладу. Починати рекомендується з самого простого, тобто з тексту рідною мовою:

- Прем'єр-міністр заявив, що не вів ніяких ... про відставку своїх заступників.

- Основою контингенту добровольців не молодь, а ... яким за сорок.

- П'ять років – термін але зробити за цей час можна багато чого.

- Хід конкурентної боротьби на Сході в свою чергу залежить від політичних та економічних ... цій частині світу.

4.2. Завершення структури.

Завдання – завершити почату фразу. Прогнозування в цьому випадку односпрямоване, опорою служить тільки попередній контекст. Завершень може бути кілька, одночасно активізуються знання на певну тему, а також закріплюються навички зберігати логіку висловлювання.

- Немає ніякого сумніву в тому, що Росія ніколи не піде на скорочення...

- Після возз'єднання Німеччина зіткнулася....

- Навіть якщо економіка та екологія непримиренні...

- До виборів у Нижній Саксонії було неясно, хто ж буде суперником канцлера...

Свої версії один за іншим можуть висловити кілька студентів.

Вправа 5. Синхронізація готового тексту.

Готовий текст перекладу аудіотексту лунає студентам.

Потім вони через навушники слухають текст і зачитують готовий переклад в мікрофон, щоб не відстати від оратора і не забігти вперед. Можна попередньо прослухати аудіоматеріал з текстом в руках, а потім вже відтворити накладення звуку. Тут можливі два варіанти:

- один студент виконує вправу, інші допомагають викладачеві контролювати якість;

- всі студенти одночасно виконують вправу.

2. Розробіть за прикладом вище подібні вправи та запропонуйте їх своїм колегам у групі для виконання. Зверніть увагу, що для виконання вправ можна розділитися на пари.

3. Виконайте письмовий переклад філософського тексту українською мовою:

Ірвін Ялом. Вглядываясь в солнце – жизнь без страха смерти.

Фрагмент.

Самоосознание – это величайший дар, сокровище, равное самой жизни. Именно оно делает человека человеком. Однако цена его высока – это боль от

понимания того, что мы смертны. Знание о том, что мы вырастем, расцветем и неизбежно увянем и умрем, – извечный спутник нашей жизни.

Осознание своей смертности преследовало человечество с самого зарождения истории. Четыре тысячелетия назад герой вавилонского эпоса Гильгамеш рассуждал о смерти своего друга Энкиду: «Друг возлюбленный мой грязи теперь подобен, /И не лягу ли я, как он, чтоб вовек не подняться? Грудь моя исполнена скорбью,/Я смерти боюсь».

Гильгамеш выразил мысль, знакомую каждому живущему. Как боялся смерти Гильгамеш, так боимся ее и мы: мужчины, женщины, дети – все и каждый. У одних этот страх существует неявно, в виде неясного общего беспокойства, или маскируется под иную психологическую проблему. У других он проявляется открыто, а у некоторых людей перерастает в настоящий ужас, способный уничтожить счастье и удовлетворение от жизни.

Испокон веков философы и мыслители пытались смягчить боль от осознания смертности и привнести в нашу жизнь гармонию и покой. За время своей психотерапевтической практики я встречал множество пациентов со страхом смерти и понял, что древняя, особенно греческая, мудрость и сегодня не потеряла своей значимости.

В своей работе я опираюсь в основном на труды не великих психологов и психиатров конца XIX – начала XX века (Пинель, Фрейд, Юнг, Павлов, Роршах и Скиннер), но древнегреческих философов, в особенности Эпикура. Чем больше я узнаю об этом великом афинском мыслителе, тем четче осознаю, что Эпикур был своего рода протоэкзистенциальным психотерапевтом. В этой книге я буду часто цитировать его мысли.

Эпикур родился в 341 году до н. э., вскоре после смерти Платона, и умер в 270 году до н. э. Большинство людей знают его имя благодаря слову «эпикурец», обозначающему человека, который не мыслит своей жизни без утонченных чувственных удовольствий (в первую очередь вкусной еды и питья). Однако историческая реальность такова: Эпикур был не приверженцем чувственных удовольствий, но размышлял о достижении состояния безмятежности (атараксии).

Эпикур занимался «медицинской философией» и настаивал на том, что, как врач лечит тело, философ призван лечить душу. По его мнению, философия имеет лишь одну цель: облегчить человеческие страдания, корнем которых Эпикур считал вездесущий страх смерти. Пугающее видение неизбежной смерти, говорил Эпикур, смешивается с удовольствием от жизни и отравляет все позитивные моменты. Для облегчения страха смерти он создал несколько действенных мыслительных техник, которые помогли мне преодолеть собственный страх смерти и которые я использую в своей

психотерапевтической работе.

Мой личный опыт и медицинская практика показали мне, что страх смерти цикличен: он то возрастает, то ослабевает на протяжении жизни. Маленькие дети невольно выхватывают проявления человеческой смертности из того, что их окружает, сухие листья, мертвые насекомые и животные, «исчезнувшие» дедушки и бабушки, горе родителей, нескончаемые ряды могильных камней. Дети наблюдают за всем этим, но, следуя примеру родителей, молчат о том, что видят. Если же они выражают свой страх открыто, родители заметно теряются, и, конечно, спешат успокоить их. Иногда взрослые стараются найти слова утешения, а иногда пытаются перевести разговор в плоскость далекого будущего или начинают рассказывать истории о воскрешении, вечной жизни и воссоединении на небесах.

Страх смерти обычно не проявляет себя, пока человек не достигает пубертатного периода (эти же возрастные рамки обозначены Фрейдом как период латентной сексуальности). Когда человек достигает отрочества, страх смерти заявляет о себе в полный голос: подростки часто начинают беспокоиться, размышляя о смерти, некоторые даже подумывают о самоубийстве. Сегодня многие подростки противопоставляют этому страху свою виртуальную личность: в жестоких компьютерных играх они ощущают себя властителями смерти. Другие становятся дерзкими, глумятся над смертью, расппевают высмеивающие ее песенки, смотрят фильмы ужасов. В раннем отрочестве я дважды в неделю ходил в кинотеатр неподалеку от отцовского магазина.

Вместе с друзьями я вопил от страха на сеансах «ужастиков» и снова и снова пялился в экран, на котором оживали ужасы Второй мировой войны. Я помню, как вздрагивал от страха: что, если бы я родился не в 1931 году, а на четыре года раньше, как мой двоюродный брат Гарри, погибший во время Нормандской операции?

Некоторые подростки бросают вызов смерти, идя на безрассудный риск. Один из моих пациентов, страдающий множеством фобий и глубоким страхом, что в любой момент его жизнь может оборваться из-за какой-то ужасной случайности, рассказал мне, как в 16 лет он занялся парашютным спортом и совершил несколько десятков прыжков. Сейчас, оглядываясь назад, он считает, что это был его способ борьбы с навязчивым страхом бренности своего существования.

С годами подростковый страх смерти оттесняется двумя основными жизненными задачами молодых взрослых людей – построением карьеры и созданием семьи. Еще три десятилетия спустя, когда дети уходят из родительского дома, и вдали показывается окончание трудовой деятельности,

разражается кризис среднего возраста, и страх смерти обрушивается на нас с новой силой. Достигая вершины жизни, мы смотрим на тропу перед собой и понимаем, что теперь эта тропа ведет не вверх, а вниз, к закату и исчезновению. С этой минуты беспокойство о смерти уже никогда не покидает нас.

Жить, постоянно осознавая собственную смертность, нелегко. Это все равно что пытаться взглянуть в солнце — выдержать можно лишь до определенного момента. Жить, вечно цепenea от ужаса, невозможно, поэтому мы изобретаем способы смягчить страх смерти. Мы оставляем себя в будущем с помощью своих детей, становимся богатыми и знаменитыми, придумываем целые защитные ритуалы и придерживаемся нерушимой веры в чудесного спасителя.

Некоторые люди, в основном убежденные в собственной неуязвимости, действуют в жизни как герои, часто не задумываясь о других людях и о собственной безопасности. Другие же пытаются преодолеть болезненное чувство одиночества перед лицом смерти, используя слияние – с любимым человеком, с общим делом, с тем или иным сообществом или даже с Богом. В конечном итоге именно страх смерти лежит в основе всех религий, и каждая из них по-своему стремится смягчить боль осознания конечности бытия. Понимание Бога сходно во всех культурах: Он не только избавляет от смертной тоски через понятие вечной жизни, но и смягчает прочие экзистенциальные страхи, предлагая свод правил, обеспечивающих структуру и четкий план осмысленного существования.

Однако, несмотря на сверхнадежные, освященные веками способы защиты, человек никогда не может полностью побороть страх смерти. Он всегда присутствует в нашем разуме, только порой прячется в его дальнем уголке. Возможно, как сказал Платон, мы не можем лгать глубокой части самих себя.

Если бы я был жителем древних Афин в 300-х годах до Рождества Христова (период, который часто называют Золотым веком философии) и пережил бы приступ страха смерти или ночной кошмар, к кому бы я обратился, чтобы очистить разум от паутины страха? Скорее всего, я отправился бы на агору, рыночную площадь древних Афин, где располагались многие влиятельные философские школы. Я прошел бы мимо Академии, основанной Платоном (в то время ее возглавлял его племянник Спевсипп), миновал бы Лицей Аристотеля – ученика Платона, из-за разности взглядов не ставшего его преемником. Я прошел бы и школы стоиков, и киников, не обратил бы внимания на бродячих философов, что ищут себе учеников. Наконец я достиг бы Сада Эпикура и там обрел бы долгожданную помощь.

Но куда сегодня могут обратиться люди, снедаемые неуправляемым

страхом смерти? Кто-то ищет поддержки у семьи и друзей, другие обращаются к религии, третьи – к психотерапевтам. Однако кто-то может искать помощи в книге – такой, как эта. Я работал со многими людьми, страдающими страхом смерти. Думаю, что наблюдения, размышления и способы воздействия, которые я вынес из многолетней терапевтической практики, могут значительно помочь всем тем, кто боится смерти и не может самостоятельно справиться с этим страхом.

В главе 1 я хочу обратить внимание на то, что страх смерти является первопричиной проблем, которые на первый взгляд не имеют отношения к ощущению смертности. У страха смерти длинные руки, часто его влияние остается скрытым. Тем не менее он может сковывать жизнь человека, никак не проявляясь или выражаясь в симптомах, которые будто бы не имеют ничего общего с ощущением смерти.

Фрейд считал, что многие психические патологии человека проистекают из подавления сексуальности. Я считаю, что этот взгляд слишком узок. За мою врачебную практику я пришел к пониманию того, что человек может подавлять не только сексуальность, но и осознание конечности своего существования.

В главе 2 я расскажу о том, каким образом распознать скрытый страх смерти. Многих людей мучают тревоги, депрессии и другие симптомы, в основе которых лежит страх смерти. В этой главе, равно как и в следующих, я буду иллюстрировать свои взгляды случаями из врачебной практики, а также ситуациями из фильмов и книг.

В главе 3 я расскажу, что взгляд в лицо смерти необязательно вызывает отчаяние, стирающее всякий смысл жизни. Наоборот, такой взгляд может стать стимулом к более полному ощущению жизни. Основная идея этой главы заключается в следующем: физиологическая природа жизни уничтожает нас, идея же смерти дарует нам спасение.

Глава 4 посвящена развитию и объяснению идей философов, терапевтов, художников и писателей, предложенных ими для преодоления страха смерти.

Однако, как будет показано в главе 5, для преодоления страха смерти недостаточно одних идей. Самое действенное лекарство от него – это синергетическое воздействие всех идей и установление глубокого контакта с другими людьми. Я предлагаю много практических приемов, которые помогут реализовать эти идеи в нашей повседневной жизни и установить контакты с людьми.

В основу этой книги были положены мои взгляды, ставшие результатом наблюдений за людьми, обращавшимися ко мне за помощью. Однако, поскольку наблюдатель всегда так или иначе воздействует на наблюдаемых, в главе 6 я расскажу и о наблюдателе – поделюсь собственным опытом отношений со смертью и моими взглядами на конечность нашего

существования. Я тоже вступал в схватку с идеей смерти. Как профессионал, посвятивший свою карьеру преодолению этого страха, и как человек, родившийся в 1931 году, я намерен изложить свои мысли о страхе смерти максимально откровенно и четко.

Глава 7 содержит рекомендации для психотерапевтов, большая часть которых избегает напрямую работать со страхом смерти. Может быть, это связано с их нежеланием признать собственный страх. Однако большую роль здесь играет тот факт, что в профильных учебных заведениях практически не обучают экзистенциальному подходу, и молодые психотерапевты часто говорят мне, что они никогда не пытались расспрашивать пациентов о страхе смерти, так как попросту не знали, что им делать с полученными ответами. Чтобы помочь пациентам, которых терзает этот страх, психотерапевтам необходимы новые идеи и новый способ взаимодействия с пациентами. Однако, хотя эта глава адресована психотерапевтам, я практически не использую профессиональную лексику и надеюсь, что мой слог будет понятен широкому кругу читателей.

Но зачем вообще, спросите вы, касаться этой неприятной, пугающей темы? Зачем вглядываться в солнце? Почему бы не последовать совету корифея американской психиатрии Адольфа Майера, который еще сто лет назад предупреждал психиатров: «Не чешите там, где не чешется!». Зачем сражаться с наиболее ужасной, темной и совершенно незыблемой стороной жизни? Действительно, в последние годы мы наблюдаем нашествие регулируемого медицинского обслуживания, кратковременной терапии, контроля симптомов и техник изменения ментальных паттернов, что лишь укрепляет эту ограниченную точку зрения.

Однако вопрос о смерти все-таки «чешется»... И «чешется» непрерывно, не оставляя нас ни на миг; стучится в дверь нашего существования, тихонько, едва уловимо шелестя у самых границ сознательного и бессознательного. Спрятанный, замаскированный, пробивающийся наружу в виде разнообразных симптомов, именно страх смерти является источником многих беспокойств, стрессов и конфликтов.

Как человек, который в один прекрасный день умрет – и день этот уже недалек, – и как психотерапевт, посвятивший работе со страхом смерти не один десяток лет, я абсолютно убежден, что противостоять ему — не значит с отвращением открыть ящик Пандоры. Это означает возможность заново войти в поток жизни, научившись воспринимать его полнее и с большим состраданием. Эта книга – лучик надежды. Я верю, что она поможет вам взглянуть смерти в лицо, смягчить страх, и сделать вашу жизнь богаче.

4. Виконайте письмовий переклад проповіді українською мовою (за вибором студента) обсягом не менше 3000 знаків, поясніть, які існують прийоми перекладу цитат з Біблії.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Алексеева И. С.** Профессиональный тренинг переводчика. / И. С. Алексеева. – М.: Наука, 2000. – 271 с.
2. **Арнольд И. В.** Стилистика: Современный английский язык. / И. В. Арнольд. – М.: Высшая школа, 2002. – 247 с.
3. **Бархударов Л. С.** Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М.: Русский язык, 1975. – 311 с.
4. **Влахов С.** Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Прогресс, 1980. – 260с.
5. **Виноградов В. В.** Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М.: Русский язык, 1963. – 275 с.
6. **Виссон Л.** Синхронный перевод / Л. Виссон. – М.: Прогресс, 1998. – 276 с.
7. **Казакова Т. А.** Практические основы перевода / Т. А. Казакова. – Спб.: Союз, 2001. – 211 с.
8. **Комиссаров В. Н.** Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1974. – 278 с.
9. **Комиссаров В. Н.** Слово о переводе / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1973. – 256 с.
10. **Комиссаров В. Н.** Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1990. – 250 с.
11. **Крупнов В. Н.** В творческой лаборатории переводчика. / В. Н. Крупнов. – М.: ВШ., 1976. – 157 с.
12. **Латышев Л. К.** Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы её достижения / Л. К. Латышев. – М.: .Прогресс, 1991. – 248 с.
13. **Латышев Л. К.** Технология перевода / Л. К. Латышев. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 452 с.
14. **Ломакина Е. Н.** Редактирование. Основные «хитрости» профессии переводчика / Е. Н. Ломакина. – М.: Просвещение, 1994. – 280 с.
15. **Миньяр-Белоручев Р. К.** Общая теория перевода и устный перевод / Р. К Миньяр-Белоручев . – М.:Наука, 1980. – 176 с.
16. **Рецкер Я. И.** Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М.: ВШ., 1974. – 157 с.
17. **Федоров А. В.** Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. – М.: Высшая школа, 1983. – 197 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ СКОРОПИС (УПС)

ПЛАН

- 1. Поняття перекладацького скоропису, різноманітність та синонімія термінології, що використовується.*
- 2. Історія виникнення та основні етапи розвитку перекладацького скоропису.*
- 3. Місце навчання перекладацькому скоропису у системі підготовки перекладача, або навіщо потрібен УПС?*
- 4. Вибір типу перекладацького запису.*
- 5. Методика розробки індивідуальної системи змістів перекладацького скоропису.*
- 6. Розташування перекладацького запису на папері.*
- 7. Перекладацькі труднощі, що не знімаються фіксуванням інформації, шляхи їх подолання.*
- 8. Система вправ, націлених на навчання перекладацькому скоропису.*

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Поняття перекладацького скоропису.

Перекладацький скоропис в контексті сучасних наукових уявлень можна визначити як систему допоміжних записів, що використовується перекладачем при здійсненні різних видів перекладу, в першу чергу – усного послідовного перекладу.

У науковій літературі така система перекладацького запису позначається термінами «перекладацький скоропис» (Р. К. Міньяр-Белоручев), «універсальний перекладацький скоропис» (А. П. Чужакін), «перекладацька нотація» (І. С. Алексєєва) або «перекладацька семантографія» (О. В. Алікіна).

Названі терміни часто використовуються як синоніми, бо позначають, по суті, одне і те ж явище у перекладацькій діяльності. Однак за своєю внутрішньою формою терміни різні і, відповідно, по-різному розставляють акценти.

А саме, термін «скоропис» висуває на перший план високий темп здійснення процесу фіксації інформації; термін «універсальний» підкреслює системний, надіндивідуальний характер основних принципів, якими керується перекладач при веденні запису; термін «семантографія» підкреслює орієнтацію

процесу фіксації інформації перекладачем не на мовну форму повідомлення, а на його семантичну, змістовну сторону [11]. Термін «перекладацька нотація», який використовується, зокрема, І. С. Алексєєвою, – фахівцем, що займається перекладом переважно на матеріалі німецької та російської мов, – являє собою синонім терміна «скоропис», висхідний до його німецькомовного еквіваленту – Notizentechnik.

Визнаючи право на існування кожного з названих вище термінів, надалі ми будемо оперувати найбільш традиційним і широко розповсюдженим терміном – перекладацький скоропис.

Історія виникнення та основні етапи розвитку перекладацького скоропису.

Як особлива система швидкісної фіксації інформації у процесі здійснення перекладу перекладацький скоропис має на сьогоднішній день майже вікову історію, яка досить докладно викладена в лінгвістичній літературі, зокрема, в роботах І. С. Алексєєвої, О. В. Алікіної, А. П. Чужакіна та ін. У цьому зв'язку знаходимо доцільним перерахувати тут лише основні віхи в розвитку систем перекладацького скоропису, залишаючи їх більш детальний розгляд та вивчення на самостійне опрацювання.

Як відзначають дослідники, на початку 20-го століття використання або невикористання запису при перекладі вважалося особистою справою кожного перекладача. Як усвідомлено і професійно використовуваний прийом письмовій фіксації інформації при здійсненні усного перекладу перекладацький скоропис з'являється в 30-х роках 20-го століття, що пов'язано з роботою Ліги Націй. На засіданнях Ліги Націй передбачалися виступи на двох мовах: французькою і англійською мовами, причому переклад не переривав виступ, а здійснювався відразу після його закінчення. В результаті такої організації засідань підвищилися вимоги до обсягу усно перекладних текстів, з одного боку, і до точності перекладу, з іншого боку. В 1941 році при Женевському університеті створюється професійна школа перекладачів, представниками якої розробляються основні правила ведення перекладацької запису. Розвиток цієї школи пов'язаний в історії перекладу з іменами Ж. Ербера і Ж.-Ф. Розана, М. Ледерер, Д. Селескович. Навчання перекладацького скоропису при послідовному перекладі залишилося профілюючим напрямком роботи цієї школи підготовки перекладачів і донині.

Найбільш відома російська версія системи перекладацького скоропису була запропонована Р. К. Міньяр-Белоручевим у 1969 році. У Німеччині розвиток техніки перекладацького скоропису пов'язаний, в першу чергу, з іменем Х. Матіссека (університет р. Гейдельберг), який також запропонував у 70-ті роки 20-го століття свою комплексну систему перекладацького запису.

Як показує послідовне вивчення і порівняння цих і деяких інших систем ведення перекладацького запису, кожна наступна з них була свого роду вдосконаленою версією попередньої. Кожна наступна система, з одного боку, ґрунтувалася на провідних принципах попередньої, з іншого боку, – пропонувала нові способи та стратегії фіксації інформації, засновані на нових наукових досягненнях в галузі лінгвістики, психології та теорії інформації.

Так, Ж. Ербер запропонував запозичувати знаки і символи для ведення перекладацького скоропису з інших галузей науки, а також сформулював наступні правила ведення запису:

- починати фіксацію з моменту початку виступу;
- здійснювати логічний аналіз мови за допомогою виділення;
- головне підкреслювати, побічне, другорядне – брати в дужки;
- використовувати для запису мову перекладу;
- використовувати абревіатури, які скорочено записувати;
- використовувати багатозначні числа;
- перекреслювати при запереченні.

У 1956 році Ж.-Ф. Розан, послідовник Ж. Ербера, проілюстрував ці принципи в своїй книзі на конкретних прикладах, запропонував свої символи для позначення окремих граматичних категорій, зокрема, часу і способу дієслова, роду і числа іменника, а також сформулював принцип вертикального розташування запису на папері.

Р. К. Міньяр-Белоручев, ґрунтуючись на вже існуючих до того часу системах немовної фіксації інформації, розробив функціональну класифікацію знаків перекладацького скоропису, а саме, виділив предикативні, модальні символи, символи часу, символи якості та ін.

У 80-ті роки у Франції вчений-перекладач Д. Селескович описала з психолінгвістичних позицій мнемонічну функцію перекладацького запису, тобто роль запису в процесах запам'ятовування, актуалізації у свідомості і подальшого відтворення інформації при усному перекладі.

А. П. Чужакін удосконалив принцип вертикального запису, запропонувавши східчасто-діагональне розташування знаків на папері. Згідно з його концепцією, спочатку слід записувати групу підмета, під нею правіше – групу присудка, під нею правіше – прямий додаток, під нею правіше – непряий додаток.

Однорідні члени речення слід фіксувати на папері стовпчиком, один під іншим у порядку їх слідування в мовленні.

Відомий перекладач-синхроніст сучасності Сладковська висунула ідею вдосконалення принципу вертикального запису, запропонувавши спиратися при східчасто-діагональному розташуванні символів на папері не на

синтаксичну, а на семантичну сторону висловлювання, а саме: спочатку фіксується семантичний суб'єкт, під ним правіше – дія, під ним правіше – семантичний об'єкт.

Таким чином, на підставі вищесказаного можна укласти, що вся історія перекладацького скоропису з часу її виникнення – 30-х років 20-го століття – до цього часу характеризується поступовим переходом від використання мовних засобів до немовної фіксації інформації, поступовим зміщенням акцентів з мовної форми на рівень змісту і смислового аналізу інформації.

Місце навчання перекладацькому скоропису в системі підготовки перекладача, або навіщо потрібен УПС.

Навіщо потрібен перекладацький скоропис? Насамперед, письмова фіксація інформації знижує навантаження на пам'ять і допомагає впоратися зі стресом, викликаним високим психічним та інтелектуальним напруженням у процесі здійснення усного послідовного перекладу. Використання перекладацького скоропису забезпечує мінімальні інформаційні втрати при цілісному перекладі тексту повідомлення великого обсягу, що представляється перекладачеві в усній формі.

Крім того, перекладацький запис – це своєрідна «чернетка», на підставі якої перекладач може відновити всі тексти, що він перекладає, і підготуватися до подальшої роботи в рамках даного заходу або на інших заходах з даної тематики з тим же або іншим оратором.

Поряд з вищесказаним, перекладацький скоропис – це і відповідь на традиційне запитання студентів: «Де тримати руки в процесі здійснення перекладу?» Ведення перекладацького скоропису не дозволяє ховати руки в кишені, надмірно активно жестикулювати або схрещувати руки на грудях (поза розглядається психологами як сигнал замкнутості, неготовності до спілкування). Перекладач, який веде позначення, виглядає більш «професійно» і відчуває себе більш впевнено.

Останнє зумовлено природою самої людини і базовими принципами сприйняття ним інформації: з давніх часів людина, будучи частиною матеріального світу, черпала з нього інформацію, і фіксувала її, в свою чергу, на «матеріальних» носіях: шляхом наскального живопису, скульптури, книги тощо. Це найбільш природний і звичний для нас спосіб зберігання і сприйняття інформації. Саме тому нам психологічно комфортніше і легше читати книгу, яку ми тримаємо в руках, ніж текст з екрану.

Тактильне сприйняття завжди допомагає нам сконцентрувати увагу і, отже, зняти стрес. Ця закономірність активно використовується дошкільною і корекційною педагогікою і психологією, можна згадати в цьому зв'язку і чотки.

Необхідно також відзначити, що перекладач, фіксуючий мову оратора в

письмовій формі, обмежений веденням перекладацького скоропису від сторонньої, зовнішньої, в першу чергу візуальної інформації, що не стосується перекладу, і йому легше сконцентруватися на змісті тексту, з яким він працює безпосередньо в даний момент.

Зі сказаного логічно випливає, що навчання веденню перекладацького запису займає вагоме місце в системі професійної підготовки перекладачів у вищому навчальному закладі. У кожному конкретному виші час, присвячений навчанню перекладацької нотації, визначається навчальними планами за однією або декількома з дисциплін, а саме навчання скоропису органічно вписується в загальну систему підготовки бакалаврів / спеціалістів / магістрів. Однак при виборі часу, присвяченого оволодінню навичкою перекладацького скоропису, необхідно врахувати два наступних принципово важливих моменти:

1. Основною передумовою успішного оволодіння навичкою перекладацького скоропису в процесі здійснення перекладу є розвинена оперативна і асоціативна пам'ять. Отже, навчанню перекладацького скоропису повинні передувати вправи на мнемотехніку, тобто на розвиток пам'яті та оволодіння різними стратегіями та прийомами запам'ятовування. Система таких вправ пропонується, зокрема, у навчальних посібниках з усного перекладу І. С. Алексєєвої.

2. Системному навчанню перекладацькому скоропису повинне передувати навчання послідовному перекладу як виду перекладу з використанням запису, з одного боку, і перекладацькій практиці, де від студента може знадобитися таке вміння, з іншого боку. Іншими словами, система підготовки перекладача повинна бути вибудована таким чином, щоб студент не сам, бува, в силу зовнішніх обставин, а усвідомлено, під чітким керівництвом і контролем викладача, вперше взяв ручку для ведення перекладацької нотації. Бо в цьому випадку не доведеться витратити час і сили на переучування – подолання спонтанно сформованої «неправильної» навички.

Таким чином, навички ведення перекладацького скоропису займають вагоме місце в структурі професійної компетенції перекладача. Навчання перекладацькому скоропису повинно базуватися на розвиненні пам'яті та мислення студента і передувати в системі підготовки перекладача навчанню безпосередньо послідовному перекладу. Однак удосконалення навички ведення перекладацького скоропису триває протягом усього процесу навчання, а також у подальшій професійній перекладацькій діяльності.

Вибір типу перекладацького запису.

При наявності величезної кількості методичних розробок та наукових праць, присвячених техніці перекладацького скоропису, в перекладацькій практиці донині паралельно співіснують декілька принципово різних типів

запису. Якщо в якості критерію взяти мову, на якій ведеться запис, то, слідом за І. С. Алексєєвою, можна виділити наступні три основні типи ведення перекладацького скоропису:

- 1) запис на мові оригіналу;
- 2) запис на мові перекладу;
- 3) фіксацію інформації немовними знаками та символами.

Кожен із зазначених вище способів має як свої позитивні сторони, так і свої недоліки. Розглянемо їх більш докладно.

1. При орієнтації на мову оригіналу почутий текст скорочено записується на тій же мові, на якій він був представлений оратором. Переваги такої фіксації: швидкість (при наявності відповідного навичку) і відсутність інтелектуального напруження в процесі ведення запису. Основні недоліки цього способу: можлива втрата або спотворення інформації через безліч скорочень і великі витрати часу на дешифрування тексту, оскільки в процесі дешифрування необхідно прочитання тексту великого обсягу, записаний швидко і часто, у зв'язку з цим, нерозбірливо.

Крім того, при фіксації тексту мовою оригіналу перекладач насправді витрачає в два рази більше часу на сприйняття тексту. Парадоксально, але факт: в цьому випадку перекладач сприймає текст ніби два рази. Перший раз текст сприймається в усній формі як сукупність мовних знаків і переважно механічно перекодується в письмову форму. Вдруге, після закінчення звучання і безпосередньо перед початком перекладу тексту / його фрагментів той же текст вже у письмовій формі сприймається перекладачем як зашифрована інформація, що підлягає декодуванню, осмислення і перекодування на іншу мову. Зрозуміло, що таке «подвійне» перекодування тексту (з усної форми в письмову, а вже з письмової – в усну мовою перекладу) нераціонально в умовах дефіциту часу при здійсненні послідовного перекладу.

2. У випадку орієнтації на мову перекладу при веденні перекладацького запису перевагою є зменшення часу на відтворення тексту мовою перекладу, тому що відновлюючи текст, перекладач вже не витрачає час на пошук іншомовного еквівалента.

Основний недолік полягає в тому, що такий запис прив'язує перекладача до практично дослівного перекладу тексту на іншу мову і часто не дозволяє йому переформулювати фразу відповідно з синтаксичними нормами і узусом мови перекладу. Крім того, не дослухавши речення до кінця і не осмисливши його, перекладач не завжди може знайти еквівалент окремими словами, необхідний для передачі сенсу в даному контексті. В результаті при письмовій фіксації інформації мовою тексту перекладу такий переклад часто являє собою в більшій чи меншій мірі «набір слів» з порушенням їх семантичної або

синтаксичної сполучуваності.

Таким чином, два зазначені вище способи мовної фіксації інформації погані тим, що перекладач, фіксуючи інформацію словами, потрапляє в залежність від мовної форми пропонованого тексту.

Мета ж перекладу – навпаки, передача інформації в іншій формі, у формі іншого тексту, сформульованого у відповідності з нормами і узусом іншої мови – мови перекладу. І будь-яке «калькування» або наближення до мовної форми оригіналу (навіть без порушення норми і узусу мови перекладу!) часто унеможлиблює правильне декодування інформації носієм іншої мови та культури, що мислить в рамках іншої категоріальної системи. Яскраві приклади цього – безеквівалентні фразеологічні одиниці, слова-реалії, що вимагають пояснень, інтертекстуальні відсилання, не зрозумілі носієві іншої культури, тощо. У згаданих вище випадках завдання перекладача – не дослівний переклад, а, навпаки, максимально можливе абстрагування від форми оригіналу і передача змісту іншими мовними (а, можливо, і немовними) засобами.

3. Зі сказаного вище про 2 наступних способи фіксації інформації, логічно випливає, що процес перекладу за своєю формою і структурою повинен бути орієнтований, в першу чергу, на змістовний бік повідомлення. Вирішити цю задачу дозволяє фіксація інформації за допомогою немовних знаків або символів. Основна перевага даного типу фіксації інформації полягає в тому, що цей запис, на відміну від запису мовними засобами, не встановлює жорсткого зв'язку між змістом тексту і його лінгвістичною формою. Крім того, фіксація інформації символами мимоволі змушує перекладача зосередити свою увагу на змісті тексту оригіналу, уже на етапі сприйняття, що істотно економить час декодування сенсу на етапі перекодування повідомлення іншою мовою. Першою дією перекладача при фіксації символами стає смисловий аналіз, що забезпечує мінімальні інформаційні втрати.

Поряд з вищесказаним такий спосіб фіксації інформації є ефективним засобом подолання міжмовної інтерференції у процесі здійснення перекладу. Досвід викладання практичного курсу перекладу першої іноземної мови на кафедрі німецької та скандинавських мов і перекладу Санкт-петербурзького університету дозволив автору виявити наступну закономірність: як тільки студенти освоюють перекладацький скоропис, їх усний переклад з використанням скоропису містить істотно менше помилок, спричинених інтерференцією – взаємодією між собою двох різних мовних систем. Наприклад, це випадки, коли в перекладі помилково зберігається порядок слів оригіналу, не типовий для мови перекладу, вибирається та ж, що і в оригіналі, не характерна для мови перекладу граматична форма: рід, відмінок, тощо.

Ці спостереження підтвердили і результати досить тривалого педагогічного експерименту, в ході якого одні і ті ж тексти давалися на переклад різним групам студентів. Одній з груп пропонувалося перекласти текст з використанням перекладацького скоропису, інший – послідовно без запису, з аркуша або письмово. Результати фіксувалися. За допомогою аналізу отриманих перекладів з'ясувалося, що в разі використання скоропису у студентів спостерігалось менше помилок, спричинених інтерференцією, не тільки на граматичному, але і на лексичному рівні, в першу чергу в сполучуваності слів, а також у вимові.

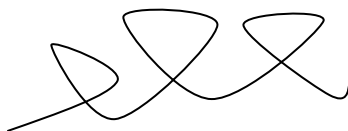
Це дає нам підстави припустити, що при перекладі без скоропису залишається в оперативній пам'яті мовна форма тексту оригіналу, до якої перекладач постійно подумки повертається, провокує інтерференцію, не дозволяючи мисленню повністю «переключитися» на мову перекладу. У випадку ж використання перекладацького скоропису процес наслідування мовлення відбувається принципово іншим чином. Відповідаючи собі на питання: «Що говорити?», перекладач не повертається подумки до мовної форми оригіналу, оскільки інформація зафіксована за допомогою немовних знаків, символів, малюнків – давніх форм кодування інформації, які застосовувалися ще в наскальному живописі. Завдання перекладача в даному випадку – тільки вербалізувати цю інформацію.

Для цього логічним видається практичне знайомство з іншими варіантами ведення нотації, в тому числі описаними способами фіксації інформації мовою оригіналу і мовою перекладу. Рекомендується обговорити переваги і недоліки різних типів фіксації інформації в парах або групах, висунути свої гіпотези і обґрунтувати їх. В якості імпульсу для подальших роздумів і наочного доказу на користь немовної фіксації інформації можна провести наступний експеримент. Студентам пропонується послідовно перекласти кілька текстів, використовуючи різні способи фіксації інформації, записати їх усні переклади на магнітофонну стрічку або електронний носій. Потім запис прослуховується в групі, колективно проводиться аналіз зроблених помилок і порівняння часу, витраченого на переклад.

Методика розробки індивідуальної системи символів УПС.

На практиці перекладацький скоропис являє собою систему умовних позначень, яка поступово виробляється і вдосконалюється самим перекладачем. Слід підкреслити, що навіть на початкових етапах навчання знаки перекладацької нотації не нав'язуються перекладачеві, бо у кожної людини є свої особливості асоціативної пам'яті, своя логіка мислення, свої образні уявлення про ті чи інші явища. Символи перекладацької нотації можуть бути, на перший погляд, навіть дивними. Наприклад, одна зі студенток позначала

нафту знаком О– (зображення сковорідки), бо нафта асоціювалася у неї з маслом, що розтікається по сковороді. А зображення пружинки (мал. 1) означало у двох студентів два принципово різні поняття. В одного з студентів символ означав «телефон» (за виглядом – телефонний дріт), у іншого – «скотарство» (хвостик поросся).

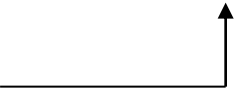
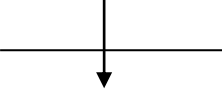

Мал. 1. Пружинка

У цьому зв'язку рекомендуємо дати волю уяві. Головне – щоб символічний запис був зрозумілий самому перекладачеві. Крім нього ці нотатки нікому не потрібні, та й сам перекладач звертається до них, за рідкісним винятком, лише два рази: перший раз – у процесі фіксації інформації, другий раз – у процесі її дешифрування. Поряд з безліччю потенційно можливих індивідуальних і унікальних знаків перекладацького скоропису, існує і ряд загальноприйнятих досить вдалих символів, що позначають найбільш частотні поняття. В якості дієслівних символів широко використовуються стрілки (див. табл. 1).

Таблиця 1. Використання стрілок у перекладацькому скорописі

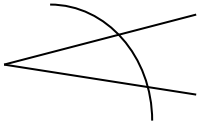
	Поїхати, полетіти, відправити, здійснити грошовий переказ, віддати, послати
	Приїхати, отримати, прийняти, залучити, наблизитися, йти назад
	Покращити, підвищити, наростити, посилити, розвиватися
	Зменшитися, знизитися, погіршитися, скоротитися, загубити, спадати, опуститися
	Поступово збільшитися, повільно рости, йти догори тощо
	Поступово зменшитися, повільно спадати
	Підлетіти, різко піднятися, значно збільшитися

	Впасти, різко знизитися, не очікувано зменшити
	Зіштовхуватися, наближатися, вступати у конфронтацію
	Впливати, діяти
	Контролювати, здійснювати надзір, перевіряти
	Здійснювати тиск
	Перемагати
	Програвати
	Відставати
	Обганяти, випереджати
	Замінити, обмінятися чимось
	Повернутися, зреагувати

Поряд зі стрілками в УПС широко використовуються математичні знаки і знаки пунктуації (див. табл. 2 і табл. 3 відповідно).

Таблиця 2. Використання математичних знаків та символів в УПС

=	Бути, являтися, являти собою
<	Менше
>	Більше
+	Більше, крім того, до вищесказаного, додати, позитивний

(Почати, відкрити захід, стартувати
)	Закінчити, підійти до кінця
Σ	Сума, загальна кількість
}	Об'єднати, у сукупності
	Паралельно, одночасно
~	Приблизно, близько
t	Час / температура
S	Площа
V	Об'єм
	Розглядати

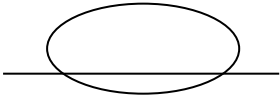
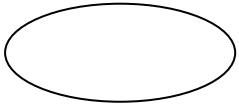

Таблиця 3. Використання знаків пунктуації у перекладацькому скорописі

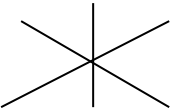
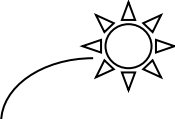

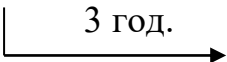
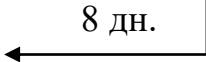
„	Сказати, виразити своє ставлення, проголосити тост
!	Звернути увагу, зробити на чомусь акцент
?	Визвати труднощі, створити проблему, спантеличити
└──────────┘	Являтися основою, базуватися на чомусь

Субстантивувати дієслівні знаки, зокрема, знаки, представлені в таблицях 1 і 3, можна за допомогою їх обведення в коло. Наприклад, знак питання в колі буде позначати завдання, питання, складність, проблему. Лапки, обведені в коло – промова, виступ, тост, звернення, привітання, доповідь, лекція, газета, замітка, стаття тощо в залежності від контексту.

Час у перекладацькій нотації також пропонується фіксувати символами. Найбільш частотні і вдалі, на наш погляд, символи часу, пропоновані в різних посібниках, а також вигадані самими студентами, представлені в табл. 4.

Таблиця 4. Позначення часу у перекладацькому скорописі

	Ранок, сонце, що сходить
	День, сонце у зеніті
	Ніч, місяць

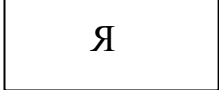
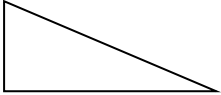
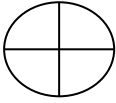
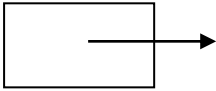
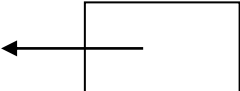
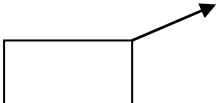
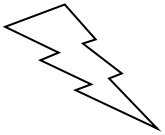

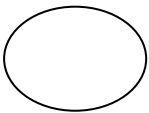

	Вечір, промінь сонця за обрієм
	Сніжинка
	Весна, квітка
	Літо
	Осінь, крапля дощу
	Зараз, сьогодні, у даний момент
	За три години
	8 днів тому

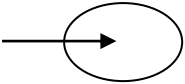
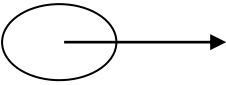

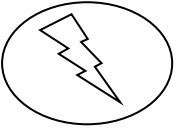
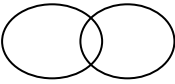
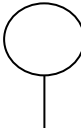
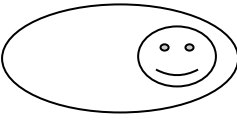
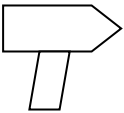
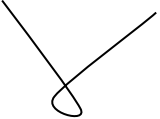

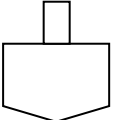

Дні тижня рекомендується записувати відповідними цифрами, обведеними в коло. Так, понеділок буде позначатися цифрою «1» в колі, четвер – цифрою «4» в колі тощо. Дати також записуються тільки з цифрами, причому рік скорочується у разі, якщо дата не відстоїть від моменту мовлення більш ніж на 50 років. Наприклад, 15 січня 2008 року – 15.01.08; 26 березня 1994 року – 26.03.94 і т. д., 20 травня 2015 – 20.05.15, але 14 квітня 1915 – 14.04.1915.

Найбільш частотні символи, використовувані при перекладі в економічній, а також політичній сфері, представлені в табл. 5.

Таблиця 5. Найбільш частотні символи, що використовуються при перекладі у сфері економіки та політики

	Планета, світ, у світовому масштабі
---	-------------------------------------

	Країна, місто, федеральна земля, республіка, держава, материк, селище (будь-яка територія, площа)
	Батьківщина
	Округ, федеральна земля, район, область (частина території)
	Інтернаціональний, міжнародний; пошта
	Експорт, вивіз із країни, вихід на зовнішній ринок
	Імпорт, ввіз, закупівля
	Країни, що розвиваються
	Енергетика, електрика, електростанція, електропостачання, стрес
	Роботодавець
	Виконавець
	Переговори, зустріч (круглий стіл)
	Офіційні переговори, зустріч на вищому рівні

	Позика, залучення капіталу
	Виплата боргів, виплата податків
	Дохід, прибуток, збільшення прибутку
	Напружений час, дефіцит часу, фінансова криза
	Альянс, об'єднання підприємств, співтовариство, шлюб
	Голова держави, президент, мер, керівник, головний лікар
	Дитина
	Робота (молот)
	Авіація (літак)
	Водний транспорт, човен, корабель
	Залізниця, залізничний транспорт, рейки
	Сільське господарство
	Захист навколишнього середовища

	Наглядова рада, члени адміністрації, педагогічна рада
	Війна, сварка, конфлікт, суперечка, розбіжність
	Закон, документ, нормативний акт
	Жінка
	Хімічна промисловість (колба)
	Дослідження, наука, лупа
	Тероризм, загроза
	Кладовище, смертельний, траур
	Жертва (людина, що лежить)

Крім лексичних значень, різні системи перекладацького скоропису пропонують фіксувати умовними знаками ряд граматичних значень. Приклади див. у табл. 6.

Таблиця 6. Засоби фіксації граматичних значень у перекладацькому скоропису

≈	Умовний спосіб, інші модальні значення (можливість, сумнів, імовірність)
?	Питальне речення
-	Заперечення

Big ²	Порівняльний ступінь, множина іменників
Big ³	Найвищий ступінь прикметників
	Майбутній час
	Минулий час

Однак, як показує практика, символи, що фіксують граматичні значення, досить рідко використовуються. Пояснюється це феноменом мовної надмірності. Наприклад, якщо в тексті вказана дата проведення заходу, то інформація про тимчасовій формі кожного окремого дієслова виявляється надлишковою.

Більш того, часові форми дієслова не завжди відображають реальний час протікання описуваних подій. Граматична форма теперішнього часу в багатьох мовах може вживатися для виразу як майбутнього, так і минулого часу, наприклад: «Поїзд вирушає через 15 хвилин», «Йшла вона, йшла, раптом бачить: стоїть терем на узліссі» тощо.

Необхідно також відзначити, що системи часів граматики різних мов часто принципово не збігаються. У зв'язку з цим одне і те ж значення виражається, наприклад, в одній мові граматичними засобами, а в іншій – лексичними. Достатньо пригадати так звані «передминулі» часи у німецькій та англійській мовах – Plusquamperfekt і Past Perfect, відповідно. Завдяки наявності цих часових форм значення передування однієї дії іншій у німецькій та англійській мовах буде виявлятися на граматичному рівні. А в російській мові експлікація цього значення часто здійснюється за допомогою привнесення в текст додаткових лексичних одиниць («раніше», «до цього», «ще раніше» тощо) або за допомогою повної синтаксичної трансформації речення, насамперед, введення прислівникових та дієприслівникових зворотів.

Отже, говорячи про так звані «граматичні» знаки перекладацького скоропису, необхідно відзначити, що тут важлива не стільки сама граматична форма, скільки змістовна сторона, сенс, який і потрібно фіксувати. В іншому випадку перекладацький скоропис може стати свого роду «шифрованою» граматичних форм і відносин в тексті, яка почне «прив'язувати» перекладача до

мовної форми оригіналу, заважаючи виразити отриману інформацію мовою перекладу у відповідності з його іншими граматичними нормами.

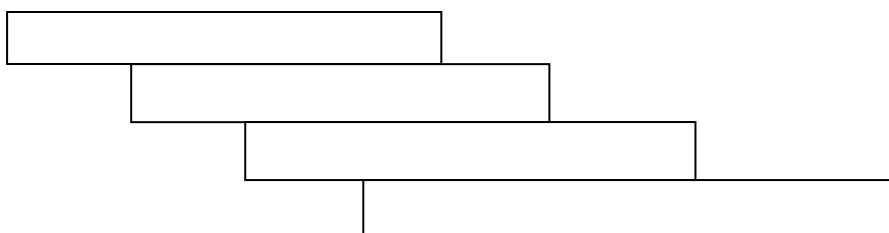
З наведених вище прикладів видно, що немовні знаки перекладацького скоропису являють собою свого роду метамову. Причому знаки цього метамови, з одного боку, дозволяють абстрагуватися від мовної форми тексту, зафіксувати лише змістовну сторону повідомлення. З іншого боку, знаки перекладацького скоропису мають багато спільного з мовними знаками. Зокрема, це багатозначність, синонімія, вмотивованість, а також можливість їх трансформацій та комбінування для вираження нових смислів. Згадаймо в цьому зв'язку використання зображення квадрата («площа», «країна», «територія» тощо) і приклади можливої трансформації цього зображення для позначення інших понять (див. табл. 5).

При цьому підкреслимо, що багатозначність і синонімія знаків перекладацького скоропису не є її недоліком, бо усний переклад завжди здійснюється в рамках певної тематичної сфери, і для перекладача не складе труднощів згадати ситуації, хто позначений «головою» – президент країни, керівник фірми, головний лікар чи директор школи.

Слід також зазначити, що індивідуальна система символів перекладацького скоропису завжди потенційно відкрита, вона поповнюється в процесі перекладацької практики. Тому з методичної точки зору найважливіше в процесі навчання – не засвоїти максимальну кількість готових знаків, а опанувати розумовими стратегіями, що дозволяють швидко придумувати знаки для нових понять, у тому числі трансформуючи і комбінуючи вже відомі.

Розташування перекладацького запису на папері.

Найбільш зручним у сучасній методиці навчання перекладу вважається східчасто-діагональне розташування запису на папері. Запис кожної смислової структури ведеться в напрямку зверху униз і зліва направо. Як правило, спочатку фіксується семантичний суб'єкт, нижче праворуч – дія, під ним ще правіше – семантичний об'єкт, ще нижче, знову зі зрушенням вправо, – всі обставини (див. рис. 2).

Мал. 2. Східчасто-діагональне розташування запису на папері

Така схема фіксації пропонується в більшості сучасних навчальних

посібниках з перекладацького скоропису. Однак необхідно відзначити, що далеко не кожне речення можна і доцільно представити на папері в запропонованій формі.

Наприклад, речення «Йшов сніг» логічніше зафіксувати сніжинкою, а речення «Всі дуже зраділи» – смайликом в квадраті. Отже, запропонована вище схема не повинна абсолютизуватися, її варто розглядати лише як один з можливих варіантів запису семантично складних фрагментів повідомлення, який не універсальний, однак має свої переваги.

Переваги такого східчасто-діагонального розташування запису на папері полягають у тому, що кожна окрема змістова одиниця (часто збігається з реченням) починається з нового рядка і розбивається на кілька смислових частин. Запропонована просторова композиція запису робить подання складної смислової одиниці більш наочним і логічним. Крім того, у разі східчасто-діагонального ведення запису при переході на новий рядок більш раціонально і рівномірно розподіляється час на перенесення руки, а саме, немає необхідності після кожного рядка переносити руку від одного краю паперу до іншого.

Окремо необхідно сказати про перекладачах, які пишуть лівою рукою. У цьому випадку нахил літер і самого тексту природним чином виходить в протилежну сторону, і час на перенесення руки від одного краю аркуша до іншого при східчасто-діагональному розташуванні запису не зменшується, а, навпаки, збільшується.

У цій ситуації логічно спробувати тримати аркуш горизонтально і вести запис більш вузькими колонками. Лист можна заздалегідь розділити на 3 рівні частини вертикальними лініями.

Традиційний формат паперу при веденні перекладацького скоропису на переговорах та офіційних зустрічах при роботі за столом – А4. При роботі стоячи, наприклад, при перекладі доповідей на конференціях, використовується блокнот. Найбільш зручно використовувати розліновані блокноти з твердою обкладинкою і вертикальним розташуванням листків, оскільки їх можна тримати як на колінах, так і в руці. Блокнот на спіралі краще, ніж на скріпці або термоклеї, тому що він не закривається «сам» і не розпадається на листочки при багаторазовому перелистуванні, дозволяючи легко і швидко перегортати сторінки.

І в блокноті, і на аркушах формату А4 запис ведеться тільки на одній стороні аркуша. Не рекомендується перевертати блокнот / листи в процесі ведення запису. Списаний аркуш просто перевертається / відкладається текстом вниз і запис ведеться на наступному аркуші. Закінчився блокнот / стопка паперу перевертається, і запис ведеться на зворотній стороні аркушів у відповідності з тією ж логікою. Для зручності і впевненості можна заздалегідь

пронумерувати аркуші / сторінки.

Ще один суттєвий момент: кожному перекладачеві на початковому етапі навчання скоропису необхідно знайти оптимальний для нього розмір символів. З одного боку, примітки не повинні бути дуже дрібними, щоб їх легко було розглянути на відстані витягнутої руки і в недостатньо освітленому приміщенні. З іншого боку, знаки перекладацького скоропису не повинні бути занадто великими, бо чим більше сумарна довжина лінії, проведена ручкою, тим більше часу займає така фіксація інформації.

Крім того, чим більший запис, тим частіше доведеться перевертати сторінки блокнота або перекладати листи, що також вимагає додаткових витрат часу і уваги.

Навчання перекладацького скоропису доцільно вести в умовах, максимально наближених до реальних. А саме, потрібно навчитися вести запис як сидячи за столом, так і стоячи. Студент-перекладач повинен завжди мати наготові зручну і презентабельну ручку, яка добре пише, а також запасну ручку, бо, як показує практика, ручка у студента-перекладача перестає писати або починає текти в найневідповідніший момент. Необхідно навчитися починати позначення одночасно з початком звучання тексту і закінчувати їх відразу ж після закінчення звучання промови оратора. Вести позначення олівцем або фломастером не рекомендується, оскільки в цьому випадку істотно більше сила тертя грифеля / стрижня фломастера об папір, і, отже, запис забирає більше часу, а рука швидше втомлюється.

Перекладацькі труднощі, що не знімаються немовною фіксацією інформації, та шляхи їх подолання.

Незважаючи на всі позначені вище переваги системи фіксації інформації знаками-символами при здійсненні послідовного перекладу такий запис не можна абсолютизувати. Досвід показує, що в реальній перекладацькій практиці часто доцільно і навіть необхідно комбінування мовні та немовні знаки. Так, рекомендується фіксувати словами усі власні імена (прізвища, назви організацій, країн, міст, річок тощо). Причому власні імена записуються без будь-яких скорочень, тому що по початковим буквам в умовах стресу і дефіциту часу їх дуже важко згадати. Наприклад, Ів. – Іванов, Іванівський, Івашин або Іванченко; Ол. – Олександр або Олексій тощо. А спотворення перекладачем власних імен неприпустимо. Логічно видається фіксація літерами також загальноприйнятих аббревіатур (USA, UK, MBC та ін).

Варто звернути увагу і на те, що в тексті, що підлягає перекладу, часто зустрічаються поняття, які по тим чи іншим причинам в ситуації дефіциту часу важко позначити символом, наприклад, терміни. У цьому випадку також допустима їх скорочена фіксація літерами.

Найбільш відомі і часто використовувані способи скороченого написання слів літерами при веденні перекладацького запису наступні:

- фіксування початкових букв слова (наприклад, скорочений – скор.; може бути – м. б.);
- фіксування початкових і кінцевих літер (який – к-рий) ;
- запис слова тільки приголосними літерами.

Останній спосіб розглядається сьогодні у багатьох навчальних посібниках як один з найбільш продуктивних. З теоретичних позицій це дійсно обґрунтовано, бо, як відомо, приголосні несуть в мові перш за все семантичне, смислове навантаження, а голосні – граматичне (досить порівняти слова різних мов: рос. кіт, англ. cat, нім. Katze). Згадаймо в цьому зв'язку також внутрішню флексію в німецькій та англійській мові: mouse – mice, foot – feet; аблаут в німецькій мові gehen – ging, sehen – sah тощо.

Однак практика показує, що на етапі дешифрування інформації в разі фіксації слів приголосними літерами часто виникають труднощі, сповільнюється темп прочитання тексту. Обумовлено це тим, що в основі читання (за винятком дітей, які тільки вчаться читати) лежить не складання слова з букв, а загальне «впізнавання» образу слова при погляді на нього. Саме тому ми часто не помічаємо переплутаних в процесі набору тексту букв в середині слова, так званих «помилки». Отже, текст, зафіксований тільки приголосними, не може бути прочитаний звичним способом. Він може бути розшифрований допомогою «підбору» підходящих голосних, що часто стає трудомістким процесом, що вимагає великих тимчасових витрат. Особливо яскраво це проявляється в тому випадку, якщо голосна стояла в сильній позиції слова – на початку, наприклад, у слові *нфрмц* – *інформація* та ін. Таким чином, спосіб скорочення слів шляхом фіксації на папері тільки приголосних букв не є досконалим в умовах дефіциту часу при здійсненні усного послідовного перекладу.

Наступна трудність, яка не долається за допомогою немовної фіксації інформації – часте неспівпадання в мові оригіналу і мові перекладу окремих понять, що позначаються немовними символами. Наприклад, в російській і німецькій мові не збігаються поняття, що позначають часи доби чи пори року.

Так, почувши німецьке слово «Winter», ми окреслюємо його сніжинкою, асоціюючи з груднем, січнем і лютим. У Німеччині ж зима починається за місячним календарем у період між 21 і 23 грудня і закінчується в період з 21 по 23 березня (а снігу там може і зовсім не бути). Іншими словами, необхідно чітко розуміти, що знаки перекладацької нотації – це знаки, вироблені переважно на основі нашої власної картини світу і дозволяють абстрагуватися від мовної форми повідомлення, але не від специфіки концептуальних систем і

картин світу різних культурно-мовних спільнот.

Ще одну складність при веденні перекладацького скоропису являють собою числівники, що особливо актуально для перекладачів у сфері економіки. На перший погляд здається, що фіксувати числівників більш ніж просто. Насправді ж «великі числа» представляють для перекладача особливу складність, бо лінгвіст, не будучи математиком або економістом, часто сприймає числівник не як поняття, а, швидше, як певну лінгвістичну форму. А система лінгвістичних позначень чисел в різних мовах часто не збігається.

Сучасна методика навчання перекладацького скоропису пропонує різні способи фіксації таких чисел. Так, число «двадцять п'ять мільйонів» можна записати повністю 25.000.000, при цьому необхідно ставити крапки після кожних трьох цифр, в іншому випадку є ризик заплутатися в нулях. Число можна зафіксувати також як 25 і літерне позначення млн., або 25" (кожен апостроф при цьому відповідає трьом нулям). Відповідно при освоєнні перекладацького скоропису необхідно звернути увагу на такого роду складності, розібратися з системами мовних позначень чисел більших порядків в рідній і іноземній мові. Досвід показує, що перекладацькі помилки, пов'язані з перекладом числівників, часто пов'язані саме з незнанням цих систем.

Фіксація двозначних чисел також часто представляє для студентів складність, бо, наприклад, у німецькій мові такі числа читаються (і, якщо це здається вам зручним, пишуться!) «у зворотному порядку» (83 = dreiundachtzig, тобто «три і вісімдесят»).

Найнадійніший спосіб запобігання помилок у перекладі числівників – виконання вправ, спрямованих на формування відповідного досвіду.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Потренуйтеся виконувати записи на папері різних текстів невеликого обсягу (1000 – 1500 символів), використовуючи УПС (під диктовку викладача).

2. Виконайте переклад тексту, що містить численну юридичну термінологію. Поясніть, з якими труднощами може зустрітися перекладач, працюючи з подібними текстами.

О продаже недвижимости в Украине

Каждый из нас достаточно часто слышит, что наиболее привлекательным рынком является рынок недвижимости. И ни для кого не секрет, что ежедневно осуществляются тысячи сделок купли/продажи в этой сфере. Цели у покупателей разные: одни нуждаются в месте жительства, другие подыскивают варианты для бизнеса. А вот у продавцов одна – выгодно продать

недвижимость. Купить недвижимость в Украине не сложно. Необходимо подобрать подходящий вариант и обратиться к специалистам по проведению таких операций. В первую очередь, необходимо просмотреть все объявления в разделе «Продам недвижимость в Украине». Их можно найти в интернете, а также в газетах. После ознакомления с информацией и просмотра самого имущества, нужно внимательно ознакомиться с документами. Сама сделка не займет много времени. При желании можно поместить свою информацию в рубрике «Куплю недвижимость в Украине». Такой способ будет более временно-затратным, так как придется самому ждать звонка от продавца. Чтобы избавить себя от лишних звонков, детально опишите, что Вы желаете приобрести, в каком состоянии и обязательно укажите стоимость. Цены значительно варьируются, ведь на них влияет много факторов: размер, месторасположение, состояние ремонта и другие. Сегодня, на рынке работает большое количество риэлторов. Они размещают свои объявления типа «Продаю недвижимость в Украине». Такие люди могут предложить Вам несколько вариантов. Их информацию легко заметить, так как контактные данные постоянно повторяются. При оформлении сделки с помощью таких специалистов необходимо проверить данные компании, на которую они работают. Это важно потому, что суммы не маленькие. Аналитики, которые ведут информацию о продаже недвижимости в Украине, не наблюдают изменений в этой нише. После спада активности в 2008 годом, связанной с кризисом, население не спешит приобретать имущество. Главная причина – это недостаток финансов. Поэтому некоторым приходится продавать свои объекты по несколько лет. А покупатели прибегают к кредитованию и займу денег, что влечет переплату с их стороны в приличных размерах. Но все эти проблемы не мешают гражданам совершать сделки купли-продажи. При этом, как бы трудно не было выживать строительным компаниям, они понемногу сдают объекты под реализацию. Это увеличивает предложение на рынке. Поэтому решившись приобрести недвижимость, у Вас не возникнет проблем с выбором.

Как продать квартиру: пошаговая инструкция

Решение о продаже квартиры ставит перед ее владельцами серьезный вопрос – а как это сделать? Либо нанять риэлтора, либо, приложив немного усилий, сделать это самостоятельно. Предлагаем вам детальные шаги, которые помогут вам выгодно заключить сделку. Оцениваем недвижимость Важно в указании стоимости не допустить две ошибки: слишком высокая цена (покупатели не готовы расстаться с такой суммой или есть более выгодные варианты); слишком низкая цена (вызывает подозрения у покупателей и не приносит материального удовлетворения от продажи). Проведение оценки имущества отдельным органом является обязательным в случаях, когда речь

идет о государственной недвижимости и сделках между юридическими лицами. Чтобы избежать таких ситуаций, найдите актуальные цены на недвижимость в вашем городе. Получить среднее значение вам поможет подборка похожих предложений (место расположения, площадь, общее состояние и прочее).

Рекламируем грамотно. Чтобы о факте продажи квартиры узнали как можно больше потенциальных покупателей, необходимо составить корректное объявление. Укажите в нем максимум информации. Тогда ее не придется дублировать при очередном телефонном звонке. Что упомянуть в объявлении о продаже квартиры расположение дома. Район, близость к транспорту (окна во двор, на дорогу и прочее); материал, из которого построен дом; количество комнат, их площадь, наличие балконов, эркеров, перепланировок и подобного; описание санузла – совмещенный или нет, состояние ванны; указание техники и мебели, которая будет оставлена и прочее. Не игнорируйте требования стандартной формы добавления объявлений – по возможности заполните каждый из этих пунктов. Помните, что ваше объявление обязано заинтересовать покупателя, дав ему максимум необходимой информации. Делайте упор на достоинства квартиры, не забывая такие слова, как теплая, чистая, светлая и прочие. Например, новый паркет и сантехнику можно назвать плюсом в любой ситуации, а вот то, что в пешей доступности есть учебное заведение (известная гимназия или институт) станет интересным только для узкого числа покупателей.

То же самое касается и недостатков квартиры – например, о кухне-студии напишите, а о скрипящем полу или нескольких царапинах на плите не упоминайте. Не забудьте о фотографиях. Используйте качественные фотографии. Помните о качественном освещении и необходимости убрать лишние вещи. Среди множества фотоснимков выберите лишь те, что максимально подчеркивают достоинства квартиры. Заинтересуйте их яркими деталями интерьера, цветом кухни или видом из окна. Воспользуйтесь программой «Перевірені оголошення», так вы сможете привлечь как можно больше реальных покупателей, которые настроены серьезно. Расклейка бумажных объявлений – это наименее эффективный вариант продажи недвижимости. Собираем документы. Этот пункт лучше совместить с рекламой квартиры или сделать это заранее, чтобы покупатель не ушел искать другой вариант по причине отсутствия необходимых документов. Так, у вас должны быть: правоустанавливающие документы; извлечение из Единого государственного реестра вещественных прав; заключение об оценочной стоимости недвижимости (при необходимости); справка об отсутствии в квартире зарегистрированных лиц (форма 3); справки, подтверждающие отсутствие задолженности по коммунальным платежам.

Организовываем показ. Соглашаясь на показ квартиры, всегда указывайте удобное для вас время, а лучше всего оставляйте пару дней в неделю для этих целей. Оптимально выделять час на просмотр квартиры каждым покупателем. Перед показом сделайте уборку, спрячьте лишние вещи, проветрите помещение. И помните, что именно вы продавец – будьте приветливы и дружелюбны. Не спешите и не нервничайте, показывайте квартиру, на вопросы покупателей отвечайте максимально честно (заранее отрепетируйте свои ответы). Не забудьте поинтересоваться о способе оплаты – будет ли братья кредит или у покупателя сумма есть «на руках» и прочее. Разумеется, покупатели спросят о скидке – здесь все в ваших руках.

Оформляем сделку. Сначала оформляется договор о получении задатка (1-10% от стоимости квартиры) и если сделка сорвется по вашей вине, то вы будете обязаны вернуть эту сумму (иногда в двойном размере). Задаток на квартиру – как и сколько брать. За оформлением всех официальных бумаг отправляйтесь к государственным или частным нотариусам (лучше независимым, а не тем, на которых настаивает покупатель), в их интересах проследить за законной чистотой сделки.

Передача всей суммы осуществляется перед подписанием основного договора купли-продажи, но в некоторых случаях по оговоренным условиям подписывается договор с отлагательным условием.

Источник: <https://dom.ria.com/ru/news/208425.html> ©DOM.ria.com

За матеріалами ресурсу: <https://dom.ria.com/articles/kak-prodat-kvartiru-poshagovaya-instrukciya-173996.html>

3. Виконайте переклад наукового суто лінгвістичного тексту. Поясніть, які спільності та відмінності існують між даним текстом, та текстом з попереднього завдання.

Философия языка в Древней Греции

Говоря об основных моментах изучения языка в Древней Греции, обычно обращают внимание на следующее. Если в Индии такое исследование носило по преимуществу эмпирический и утилитарный характер (т. е. опиралось на опыт, полученный в результате работы над текстами, и было связано с практическими нуждами), то в Греции проблемы языкознания первоначально занимали место прежде всего в рассуждениях философов и лишь позднее стали разрабатываться в собственно грамматическом плане. Указанное обстоятельство и обусловило традиционное деление греческой лингвистической мысли на философский и грамматический периоды (хотя, разумеется, попытки философского осмысления явлений языка продолжались на протяжении всего существования античной цивилизации).

Среди важнейших вопросов, разрабатывавшихся в первый период (хронологически он охватывает время приблизительно с конца VI до конца IV в. до н. э.), основной проблемой (и предметом ожесточенных дискуссий) стал спор о так называемом «природном» или условном характере слов, иначе говоря, о том, как соотносятся друг с другом предметы и их наименования. Названный спор привел к формированию двух основных теорий – «фюсей» («по природе», т. е. название определяется самой природой предмета) и «тесей» («по установлению», т. е. название представляет собой продукт соглашения между людьми, являясь произвольным и никак не связанным с природной сущностью предмета).

Основоположниками названных концепций называют двух крупнейших представителей древнегреческой философской мысли – Гераклита Эфесского (540–480 гг. до н. э.) и Демокрита из Абдеры (460–370 гг. до н. э.). Первый утверждал, что каждое имя неразрывно связано с той вещью, которую оно обозначает; поэтому название отражает природу обозначаемой вещи, подобно тому как дерево отражается в реке или человек – в зеркале. «У всего существующего есть правильное имя, врожденное от природы... одно и то же у всех», – так передает эту точку зрения в своем диалоге «Кратил» крупнейший древнегреческий философ Платон (ок. 427 – ок. 347 до н. э.).

Вторая концепция, напротив, исходила из того, что вещи обозначаются словами исключительно согласно обычаю, по установлению людей. В противном случае трудно объяснить такие факты, как многозначность слова, синонимию, изменение названий, отсутствие словесных обозначений для целого ряда вещей. В упомянутом диалоге данная точка зрения формулируется следующим образом: «...Никакое имя никому не уродено от природы, но принадлежит на основании закона и обычая тем, которые этот обычай установили и так называют».

В этом споре понимали участие такие представители древнегреческой философской мысли, как Протагор, Эпикур и др. Что же касается самого Платона, то, изложив устами своих героев – Кратила и Гермогена обе точки зрения, он, от имени выведенного в диалоге Сократа, занимает среднюю линию.

С одной стороны, слово далеко не всегда отражает сущность предмета; с другой стороны, полная случайность связи между словом и предметом сделала бы невозможным человеческое общение. Подлинно правильный язык может существовать только в идее; вначале между звуками слова и обозначаемыми понятиями должна была существовать внутренняя связь; однако затем от «правильных» первоначальных слов было образовано такое множество других,

что внутренняя связь между звуком и значением уже не может быть усмотрена, и закреплена она благодаря общественной традиции.

С названной проблемой был связан и сильно интересовавший многих греческих мыслителей вопрос о происхождении языка. В целом отвергая теорию божественного происхождения последнего и не считая возможным признавать, что язык был создан одним каким-либо выдающимся человеком, античные философы, по существу, выдвинули все те идеи, которые значительно позже (уже к XVIII столетию) оформились как различные теории происхождения языка. Так, представители стоической философской школы, главой которой был Хрисипп (280–206 гг. до н. э.), придерживались теории звукоподражания, согласно которой язык возник благодаря тому, что человек имитировал звуки природы при помощи своего речевого аппарата.

Последователи Эпикура (341–270 гг. до н. э.) склонялись к мысли, что более правильной следует признать теорию междометий, согласно которой первоначальными элементами языка были произвольные выкрики, сопровождавшие те или иные человеческие эмоции. Отдельные мысли, высказанные Демокритом и нашедшие отражение в диалоге Платона «Кратил», впоследствии составили основу теории социального договора, считавшей язык продуктом соглашения между людьми.

Одним из важнейших аспектов древнегреческой философии языка стала попытка осуществить классификацию слов на логической основе. Начало ее связано с именем Платона, выделявшего в языке или речи две части – имя и глагол. К первому относятся слова, о которых что-либо утверждается (т. е. выступающие в качестве подлежащих); ко второму – слова, показывающие, что именно утверждается об именах (т. е. выполняющие функции сказуемых). Однако подлинная разработка логической системы частей речи связана с именем величайшего из древнегреческих мыслителей Аристотеля (384–322 гг. до н. э.).

Считая, что «природных» имен не существует и последние получают условное значение, когда становятся символами, Аристотель в своем труде «Поэтика» выделяет следующие части речи: элемент, слог, союз, имя, глагол, член, падеж, предложение.

Под элементом Аристотель понимает неделимый звук, однако не всякий, а такой, из которого может возникнуть разумное слово (причем звуками, по Аристотелю, могут быть и сами звуки, и слова, и даже предложения, хотя философ и оговаривает, что некоторые из них являются составными). Слог представляет собой состоящее из элементов образование, не имеющее самостоятельного значения. Союз (сюда будут, согласно Аристотелю, относиться также местоимения и члены, т. е. артикли) также не имеет

самостоятельного значения. Важнейшими частями речи (и одновременно членами предложения) являются имя и глагол, основная разница между которыми состоит в том, что значение первого лишено оттенка времени, а второе им обладает.

Как имена, так и глаголы могут иметь падежи, т. е. косвенные формы и формы множественного числа. Кроме того, имена делятся по родам на мужские, женские и лежащие между ними (т. е. средние). Предложение же представляет собой составной звук, имеющий самостоятельное значение, причем в отличие от других сложных образований, таких как имена и глаголы, его составные части также имеют самостоятельное значение. Аристотель отмечает, что могут существовать и предложения без глаголов, например, определение человека; однако в любом случае какая-либо часть предложения будет иметь самостоятельное значение. Однако, в другой работе – «Риторике» – Аристотель указывает, что из трех частей речи – имен, глаголов и союзов – первые две имеют самостоятельное значение, тогда как союзы выполняют определенные грамматические функции.

После Аристотеля значительный вклад в изучение языка внесли философы стоической школы. Они перенесли логический термин «часть речи» в языкознание, различая глагол, союз, член, имя собственное и имя нарицательное, причем, в отличие от Аристотеля, все части речи признавали значимыми. Стоики уточнили понятие падежа, ограничив его только именами, разделили падежи на прямой (именительный) и косвенные падежи и дали последним названия (родительный, дательный, винительный), которые в дальнейшем закрепились и в греческой, и в латинской (с добавлением отложительного падежа – аблятива), а затем и в грамматиках других языков. Представителями стоической философии был введен в изучение языка и термин «синтаксис».

Будучи сторонниками теории «фюсей», т. е. считая, что слова изначально истинны – отражают действительную природу обозначаемых ими вещей, стоики поставили задачу: исследуя слова, вскрыть их истинную природу – этимон (по-гречески «истина»). Поэтому с ними связывают зарождение этимологии, т. е. науки об истинном значении слова (хотя этимологическими рассуждениями занимался еще Платон). Однако с точки зрения сравнительно-исторического языкознания этимологии стоиков (как и других античных, средневековых и позднейших авторов вплоть до XIX в.) являлись в своем большинстве абсолютно ненаучными.

Наконец, говоря о древнегреческой философии языка, следует упомянуть, что ее представители занимались и такой сугубо лингвистической

дисциплиной, как фонетика, хотя при этом не различались звуки и буквы, а акустические и физиологические наблюдения уступали индийским.

Так, в диалоге «Кратил» Платон различал гласные, безгласные звучные и безгласные беззвучные; позднее более детальную классификацию звуков дал Аристотель, выделяя гласные, у которых «звучание слышится без прикладывания языка», полугласные, «звучание которых слышится при прикладывании языка», и безгласные, которые при наличии прикладывания языка самостоятельного звука не дают, а делаются слышными в соединении со звуками, имеющими какую-нибудь звуковую силу (по современной классификации к полугласным можно отнести сонорные и фрикативные согласные типа р и с, а к безгласным – взрывные, например б и г).

Аристотель отмечает, что они различаются в зависимости от формы рта, места образования, густым и тонким придыханием, долготой и краткостью, острым, тяжелым и средним ударением. Поскольку же под элементом философ понимал только такой неделимый звук, из которого, может образовываться разумное слово, историки языкознания отмечали, что он приблизился к понятию фонемы.

Проблемы фонетики нашли отражение и в трудах стоиков, выделявших 24 буквы, которые подразделяются на гласные и согласные.

Таким образом, уже в первый – философский период – древнегреческая лингвистическая мысль обращалась помимо общефилософских и к собственно языковым вопросам. Однако превращение изучения языка в самостоятельную дисциплину (грамматику в широком смысле слова) связывают уже со вторым периодом ее развития.

За матеріалами ресурсу: <https://www.litmir.me/br/?b=536357&p=4>

4. Виконайте наступні вправи:

Вправа 1.

Вигадайте знаки, що можна використовувати для позначення наступних понять відповідних тематичних сфер. Зафіксуйте дану інформацію російською та українською мовами та за допомогою вигаданих вами знаків.

Наука: астрономія, хімія, фізика, біологія, геологія, географія, екологія, лінгвістика, математика, економіка, політика, соціологія, психологія, політологія, педагогіка, історія, медицина, інформація, дослідження, система, метод, гіпотеза, висновок, атом, простір, проблема, комп'ютер, нанотехнології.

Комунікація: привітання, розмова, угода, переговори, взаєморозуміння, компроміс, захист, протекція, лідер, незалежність,

оппозиция, несогласие, доверие, недоверие, спор, надзор, наставник, последователь, упрёк, вопрос, похвала, совет, приглашение, предложение, утверждение, осуждение, инициатива.

Політика: выборы, президент, правительство, конституция, демократия, лидер, мир, независимость, оппозиция, прием, равенство, реформа, свобода, солидарность, вооружение, разоружение.

Емоційна сфера людини: оптимизм, пессимизм, восторг, уважение, поддержка, сочувствие, удивление, страх, радость, беспокойство, ответственность, обида, огорчение, опасение, приложение усилий, агрессия, сочувствие, радость, успех, мечта.

Транспорт: самолет, поезд, легковой автомобиль, грузовой автомобиль, мотоцикл, трактор, велосипед, пароход, мост, железнодорожный переезд, перекресток.

Спорт: футбол, баскетбол, волейбол, теннис, фигурное катание, легкая атлетика, тяжелая атлетика, бокс, гимнастика, бег на лыжах, биатлон, шахматы, велосипедный спорт, прыжки в высоту, прыжки в длину, спортивные танцы, карате, плавание, подводное плавание, матч, Олимпийские игры, судья, нокаут, победитель.

Вправа 2.

Складіть власний «словник» символів для позначення базових понять з однієї з тем. Озвучте у групі відповідні поняття у природному темпі мовлення російською / українською / польською мовами. Зіставте варіанти знаків, що пропонують учасники групи.

Приблизні теми:

1) погода; 2) продукти харчування; 3) одяг; 4) побутова техніка; 5) меблі; 6) рослини; 7) звірі; 8) інструменти; 9) професії; 10) медицина; 11) мистецтво; 12) освіта.

Вправа 3.

Прослухайте на рідній / іноземній мові, зафіксуйте та відновіть у природному темпі мовою оригіналу / перекладу запропоновану послідовність чисел.

2, 53, 743, 578, 3, 5987, 382, 5689, 2457, 18983, 62, 3477, 104, 976, 4643, 9765, 89, 2345, 10883, 234, 8, 567, 8743, 90, 156573, 3456, 73, 2456, 864, 985, 256, 54, 39861.

Вправа 4.

Прослухайте на рідній / іноземній мові, зафіксуйте та відновіть у

природному темпі мовою оригіналу / перекладу запропоновані дати:

4.05.1459; 6.03.1760; 4.09.1598; 6.12.2010; 18.11.2001; 23.02.1998;
19.07.1815; 27.09.1997; 16.04.1968; 14.10.2011; 5.08.1242.

Вправа 5.

Складіть власний порядок чисел та сукупність дат за зразками з наведених вище вправ, прослідкуйте, щоб чергування чисел було нелогічним та дещо ускладнювало сприйняття інформації.

Вправа 6.

Зафіксуйте та відновіть у природному темпі запропонований список російських поетів Срібного віку та роки їх життя:

Агапов, Борис Николаевич (1899 – 1973), Арсений Альвинг (1885 – 1942), Анисимов, Юлиан Павлович (1886 – 1940), Анненский, Иннокентий Ф.дорович (1856 – 1909), Асеев, Николай Николаевич (1889 – 1963), Ахматова, Анна Андреевна (1889 – 1966), Бальмонт, Константин Дмитриевич (1867 – 1942), Вадим Баян (1880 – 1966), Демьян Бедный (1883 – 1945), Андрей Белый (1880 – 1934), Блок, Александр Александрович (1880 – 1921), Брюсов, Валерий Яковлевич (1873 – 1924), Бунин, Иван Алексеевич (1870 – 1953), Введенский, Александр Иванович (1904 – 1941), Волошин, Максимилиан Александрович (1877 – 1932), Герцык, Аделаида Казимировна (1874 – 1925), Гиппиус, Зинаида Николаевна (1869 – 1945), Городецкий, Сергей Митрофанович (1884 – 1967), Гумил.в, Николай Степанович (1886 – 1921), Гуро, Елена Генриховна (1877 – 1913), Есенин, Сергей Александрович (1895 – 1925), Ефименко, Татьяна Петровна (1890 – 1918), Зданевич, Илья Михайлович (1894 – 1975), Инбер, Вера Михайловна (1890 – 1972), Каменский, Василий Васильевич (1884 – 1961), Клычков, Сергей Антонович (1889 – 1937), Клюев, Николай Алексеевич (1884 – 1937), Комаровский, Василий Алексеевич (1881 – 1914), Мандельштам, Осип Эмильевич (1891 – 1938), Маяковский, Владимир Владимирович (1893 – 1930), Мережковский, Дмитрий Сергеевич (1866 – 1941), Моравская, Мария Людвиговна (1889 – 1947), Одоевцева, Ирина Владимировна (1895 – 1990), Орешин, П.тр Васильевич (1887 – 1938), Пастернак, Борис Леонидович (1890 – 1960), Пяст, Владимир Алексеевич (1886 – 1940), Рождественский, Всеволод Александрович (1895 – 1977), Северянин, Игорь (1887 – 1941), Сельвинский, Илья Львович (1899 – 1968), Соловьев, Сергей Михайлович (1885 – 1942), Сологуб, Ф.дор Кузьмич (1863 – 1927), Тихонов, Николай Сем.нович (1896 – 1979), Третьяков, Сергей Михайлович (1892 – 1937), Хлебников, Велимир (1885 – 1922), Хармс, Даниил Иванович (1905 – 1942), Цветаева, Марина Ивановна (1892 – 1941), Цензор, Дмитрий Михайлович (1877 – 1947), Ч.рный, Саша (1880 – 1932), Чуковский, Корней Иванович (1882 – 1969), Чулков,

Георгий Иванович (1879 – 1939), Ширяевец, Александр (1887 – 1924), Шкапская, Мария Михайловна (1891 – 1952), Эренбург, Илья Григорьевич (1891 – 1967).

Вправа 7.

Зафіксуйте та відновіть у природному темпі список канцлерів Германії з 1949 року дотепер.

Konrad Adenauer, Ludwig Erhard, Kurt Georg Kiesinger, Willy Brandt, Helmut Schmidt, Helmut Kohl, Gerhard Schroder, Angela Merkel.

Вправа 8.

Обмінуйтеся записами у робочих групах. Спробуйте відновити текст з опорою на чужий перекладацький запис.

Вправа 9.

Зафіксуйте текст (газетну статтю, публічну промову тощо), поданий у письмовій формі рідною / іноземною мовою, знаками перекладацького скоропису. Відновіть інформацію рідною мовою / мовою перекладу. Зверніться до оригіналу, проаналізуйте самостійно / у парах втрати та викривлення інформації.

Вправа 10.

Прослухайте текст рідною / іноземною мовою. Зафіксуйте інформацію за допомогою відомих вам прийомів перекладацького скоропису. Проаналізуйте записи з точки зору їх економічності і раціональності. Порівняйте свій варіант з варіантом інших учасників робочої групи, проаналізуйте різні варіанти фіксації інформації, обговоріть їх переваги та недоліки. Надайте для студентів інших робочих груп найбільш вдалі «знахідки» вашої групи.

Вправа 11.

Прослухайте текст рідною / іноземною мовою. Зафіксуйте інформацію за допомогою відомих вам прийомів перекладацького скоропису. Відновіть текст рідною / іноземною мовою з опорою на свої записи. Зверніться до оригіналу, проаналізуйте самостійно / в парах / в групах причини втрати / спотворення інформації (не встиг зафіксувати, не зрозумів, що записано, не помітив у записах; забув сказати, не знав, як сформулювати тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика. /

И. С. Алексеева. – М.: Наука, 2000. – 271 с.

2. Арнольд И. В. Стилистика: Современный английский язык. / И. В. Арнольд. – М.: Высшая школа, 2002. – 247 с.

3. Бархударов Л. С. Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М.: Русский язык, 1975. – 311 с.

4. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Прогресс, 1980. – 260с.

5. Виноградов В. В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М.: Русский язык, 1963. – 275 с.

6. Виссон Л. Синхронный перевод / Л. Виссон. – М.: Прогресс, 1998. – 276 с.

7. Казакова Т. А. Практические основы перевода / Т. А. Казакова. – Спб.: Союз, 2001. – 211 с.

8. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1974. – 278 с.

9. Комиссаров В. Н. Слово о переводе / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1973. – 256 с.

10. Комиссаров В. Н. Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1990. – 250 с.

11. Крупнов В. Н. В творческой лаборатории переводчика. / В. Н. Крупнов. – М.: ВШ., 1976. – 157 с.

12. Латышев Л. К. Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы её достижения / Л. К. Латышев. – М.: Прогресс, 1991. – 248 с.

13. Латышев Л. К. Технология перевода / Л. К. Латышев. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 452 с.

14. Ломакина Е. Н. Редактирование. Основные «хитрости» профессии переводчика / Е. Н. Ломакина. – М.: Просвещение, 1994. – 280 с.

15. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: Наука, 1980. – 176 с.

16. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М.: ВШ., 1974. – 157 с.

17. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. – М.: Высшая школа, 1983. – 197 с.

18. Чернов Г. В. Теория и практика синхронного перевода / Г. В. Чернов. – М.: Просвещение, 1987. – 137 с.

19. Чужакин А. П. Мир перевода / А. П. Чужакин, П. Н. Палажченко. – М.: Прогресс, 2000. – 138 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

ЗНАКИ ТА АБРЕВІАТУРИ У ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ СКОРОПИСІ

ПЛАН

- 1. Аббревіація і проблема зв'язку звучання і значення.*
- 2. Методика розшифровки іноземних скорочень російською мовою.*
- 3. Вправи для навчання перекладу аббревіатур.*

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Аббревіація і проблема зв'язку звучання і значення.

Єдність форми і змісту, тобто зв'язок між звучанням і значенням, відіграє важливу роль у вирішенні проблеми аббревіації. Основним при цьому є положення про зв'язок аббревіатур з явищами дійсності через відповідні повні найменування. На це вказував В. П. Волошин. Цей зв'язок проявляється в тому, що значення похідного словосполучення закріплюється не тільки за аббревіатурою в цілому, але і за кожним її компонентом – звуком або звукосполученням, що виділяються у складі аббревіатури. Відповідні компоненти похідного словосполучення іменуються при цьому «розшифровкою». В результаті аббревіатура може бути зрозуміла тільки завдяки «розшифровці», за винятком особливих випадків. З цього приводу ми знаходимо наступний висновок К. А. Левковської, яка вказує, що зв'язок звучання зі значенням має у складноскорочених слів зовсім інший характер, ніж у звичайних слів мови: він здійснюється не безпосередньо, а через відповідну розшифровку.

Правда, при широкому поширенні складноскороченого слова і більш або менш тривалому існуванні його в мові може поступово встановитися і безпосередній зв'язок між звучанням і значенням, і аббревіатура починає розумітися вже без розшифровки.

Припускається двоякий характер зв'язку звучання зі значенням: по-перше, складноскорочені слова не володіють самостійним значенням і, отже, не реалізуються поза формою і значення похідного словосполучення, що є його розшифровкою; по-друге, мається на увазі співвіднесення не двох одиниць – аббревіатури і словосполучення – як таких, а їх елементів, звідки випливає, що кожен компонент аббревіатури має значення відповідного слова у складі вихідного словосполучення.

Таким чином, безпосередній зв'язок між звучанням і значенням може існувати, однак для цього необхідні дві умови: широта поширення і тривалість існування аббревіатури.

Досліджував це питання Н. В. Могилевський. Розглядаючи «внутрішню форму» як лінгвістичну категорію, він порівнює її у звичайного слова і аббревіатури. При цьому Н. В. Могилевський вірно призводить відмінності, які існують між морфологічної та семантичної структурою звичайного слова, що має традиційну форму, і аббревіатури.

Сама специфіка аббревіатур проявляє тенденцію до усунення «внутрішньої форми». Відомо, що аббревіатури не мають коренів, афіксів, тобто таких граматичних елементів, які характеризують слово як особливого роду мовну одиницю. Отже, аббревіатура з формальної сторони не є звичайним словом. Далі автор робить висновок про те, що в аббревіатурах за кожним звуком-літерою криється значення цілого слова, тоді як у звичайному слові кожен звук не має такої семантичної самостійності, і лише певне значення закріплюється в слові тільки за сумою всіх звуків словесного комплексу.

Проблема зв'язку звучання і значення по-різному вирішується вченими для різних видів скорочень, але найбільш спірною є при вивченні аббревіатур.

Проблема зв'язку звучання і значення аббревіатур – одна з центральних, найбільш складних і суперечливих проблем у теорії аббревіації. Від її рішення залежить або визнання аббревіатур повноцінними словами, або віднесення їх до «лексико-семантичних варіантів» повних форм, які не мають власного значення і не можуть вважатися словами в повному сенсі.

Існують дві діаметрально протилежні концепції щодо зв'язку звучання і значення аббревіатур.

Згідно першої концепції значення пов'язується не з скороченням в цілому, а з окремими його елементами: звуками або літерами, причому вважається, що кожен елемент має якийсь семантичний зв'язок з відповідним компонентом повного найменування. Цю концепцію відстоює у своїх роботах К. А. Левковська. Очевидно, що така концепція немислима без припущення про те, що значення скорочення і похідної форми завжди збігаються, що спростовується численними фактами розбіжності і зрушень у значенні аббревіатур.

Друга точка зору, висловлена М. Д. Степановою і В. П. Волошином, полягає у підході до аббревіатур як «особливого типу одноморфемних слів». Розглядаючи питання про принципову відмінність аббревіатури від словосполучення, В. П. Волошин зазначає, що акроніми та звуко-літерні аббревіатури – не складноскорочені слова як структурно-семантичний різновид складних слів, а являють собою монемми, тобто прості, одноморфемні слова, не

допускають розкладання свого морфологічного складу в плані звичайного для таких випадків аналізу без залучення екстралінгвістичних даних, до яких слід віднести використання в зазначених цілях вихідного словосполучення. Хоча Волошин не говорить прямо про характер зв'язку звучання і значення аббревіатур, з самого факту визнання їх монемами можна зробити висновок про те, що цей зв'язок має в них такий же характер, як і в простих, одноморфемних словах.

Слід підкреслити, що в мові не завжди існують дві форми: початкова, тобто повне найменування та скорочена, тобто аббревіатура. Іноді поряд зі скороченням не виявляється повної форми, тому що в ряді випадків лексичне скорочення згодом може стати самостійним словом, тобто основним способом вираження даного поняття.

Повна вихідна форма може зникнути, і скорочення, на нашу думку, перетворюється в самостійне слово при наступних обставинах:

1) якщо скорочення набуло суспільну значимість;

2) якщо є можливість прочитати скорочення як слово за нормами звукової системи мови;

3) якщо має місце регулярна відтворюваність у процесі комунікації, яка, за словами А. В. Смирницького, є «необхідною умовою самого існування і функціонування мови як засобу спілкування». Прикладами аббревіатур, які стали самостійними словами, можуть служити: у французькій мові *maser* – «мазер», *laser* – «лазер», *radar* – «радар», «НАТО», *SECAM* – «система кольорового телебачення *SECAM*», *ONU* – «ООН»; російською мовою – вуз, МХАТ, ЦУМ, КамАЗ, СПИД.

Визнаючи аббревіатури лексичними одиницями, ми повинні визнати в них і єдність звучання і значення, причому значення пов'язаного не з окремими звуками (фонемами), з яких складається дана аббревіатура, а з особливим чином організованим звуковим комплексом, яким є аббревіатура.

Методика розшифровки іноземних скорочень російською мовою.

З практики добре відомо, що скорочення є одним з найбільш важких для розуміння і перекладу елементів іноземних спеціальних текстів. Повне розуміння скорочених лексичних одиниць можливе лише при відмінному знанні предмета, якому присвячений певний текст, а також у тому разі, коли читає задалегідь відоме значення використовуваних в тексті скорочень. Тим не менш, знайомство з основними закономірностями аббревіації та принципами утворення скорочень значно полегшує задачу розуміння перекладу скорочень.

При роботі зі скороченнями широко використовується термін «розшифрування», який зазвичай розуміють як:

1) процес встановлення корелята (нескороченої форми);

2) сам корелят конкретного скорочення.

Але значення скорочення не завжди збігається зі значенням корелята. Тому «розшифрування» – не тільки встановлення корелята, але й визначення значення даного скорочення в конкретному контексті.

Для розшифровки скорочень застосовуються наступні основні методи:

1. Аналіз контексту.

У переважній більшості випадків скорочення при першому вживанні в даному тексті зазвичай супроводжуються розшифровкою. Тому, якщо характер роботи вимагає ознайомлення не з першими, а наступними розділами тексту і в них виявлено незнайоме скорочення, необхідно переглянути попередні розділи тексту, особливо важливо ознайомитися з усім текстом, якщо розшифровка абрєвіатури не подана.

2. Використання словників скорочень та інших довідкових матеріалів.

Хоча встановлення значення скорочень з допомогою словників видається на перший погляд найбільш надійним і ефективним способом, в дійсності воно має свої серйозні обмеження. Оскільки скорочення відносяться до числа найбільш рухливих елементів лексики, словники скорочень застарівають значно швидше, ніж інші лінгвістичні словники. У зв'язку з цим у новітній літературі можна зустріти чимало скорочень, що не знайшли відображення ще в існуючих словниках. При роботі зі словником слід пам'ятати наступне:

- перш, ніж звертатися до словника, слід попередньо встановити з контексту, до якої галузі знань відноситься дане скорочення і звертатися до відповідного словника;

- для правильного перекладу необхідно мати в розпорядженні двомовні загальні та термінологічні словники;

- одномовні словники містять лише розшифровку, що може призвести до помилки.

3. Аналіз структури скорочень.

Цей метод застосовуємо тільки з скороченнями зі складною структурою. До складу скорочень можуть входити крім букв додаткові знаки: точки, косі лінії тощо. Для правильної розшифровки необхідно знати їх функції. Наявність або відсутність крапки в скороченні, як правило, не впливає на значення скорочення. Коса лінія може виконувати кілька функцій:

- позначати межі слів і частин слів (F/C flight control – управління польотами);

- замінювати прийменники та сполучники (L/A – lighter than air – легше повітря);

- дає додаткову інформацію до основної частини (DCS/O – Deputy Chief of Staff, Operations – заступник начальника штабу з оперативних питань).

В круглих дужках завжди наводиться додаткова інформація до основної частини скорочення. Дефіс зазвичай позначає межі слів чи словосполучень у кореляті.

4. Використання аналогій.

Використання аналогій нерозривно пов'язане з аналізом структури скорочень і застосовується допоміжний метод, оскільки може забезпечити лише приблизне розуміння скорочення.

Наведена класифікація методів розшифровки скорочень досить умовна. В принципі аналіз контексту є необхідною умовою розуміння будь-якого даного тексту; використання методу аналогії вимагає аналізу структури речення тощо, тому на практиці неминуче використовується комбінація із вищезазначених методів.

При певному досвіді роботи перекладач сам виявляє специфічні для певних текстів моделі скорочень, що дозволяє йому надалі легко орієнтуватися в загальних значеннях нових скорочень, побудованих власноруч за таким моделями.

Вправи для навчання перекладу аббревіатур.

Дана група вправ спрямована на формування вміння використовувати загальновідомі і загальноприйняті у сучасній культурі знаки і аббревіатури в перекладацькому скорописі.

Вправи також сприяють розширенню загальнокультурного кругозору і формують уміння самостійно працювати з сучасними джерелами інформації – вміння, яке є одним з базових складових професійної компетенції сучасного перекладача.

На розсуд викладача вправи можуть виконуватися у формі фронтального опитування, в парах, групах; відновлювати зафіксовану інформацію можна як мовою оригіналу, так і мовою перекладу, існує також варіант відновлення по черзі інформації і мовою оригіналу, і мовою перекладу.

Іншими словами, перекладацький скоропис слід розглядати не як елементарний, простий у застосуванні допоміжний інструмент, що використовується при здійсненні усного послідовного перекладу, а як особливу навичку, формування якої вимагає певної теоретичної підготовки і практичного тренування. На початковому етапі таке тренування, як при формуванні будь-якої іншої навички, реалізується в системі вправ.

За матеріалами видань:

1. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М.: ВШ., 1974. – 157 с.

2. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. – М.: Высшая школа, 1983. – 197 с.

3. Чернов Г. В. Теория и практика синхронного перевода / Г. В. Чернов. – М.: Просвещение, 1987. – 137 с.

4. Чужакин А. П. Мир перевода / А. П. Чужакин, П. Н. Палажченко. – М.: Прогресс, 2000. – 138 с.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Виконайте наступні вправи:

Вправа 1.

Вивчіть самостійно загальноприйняті символи, використовувані для позначення корисних копалин. Зафіксуйте і відновите в природному темпі запропоновану послідовність смислових одиниць.

Нафта, природний газ, залізні руди, сіль, доломіт, гіпс, вапняк, мрамур, кварцові піски, глина, хромітові руди, алюмінієві руди, мідні руди, сірчаний колчедан, кухонна сіль, агат.

Вправа 2.

Вивчіть самостійно загальноприйняті позначення хімічних елементів періодичної системи Менделєєва Д. І. Зафіксуйте і відновіть у природному темпі запропоновану послідовність смислових одиниць.

Водень, вуглець, натрій, магній, хром, залізо, кобальт, нікель, кисень, гелій, хлор, калій, літій, кальцій, срібло, олово, йод, алюміній, кремній, фосфор, сірка, ксенон, вольфрам, платина, золото, ртуть, бор, миш'як, азот, фтор, мідь, цинк, миш'як, свинець, уран.

Вправа 3.

Вивчіть самостійно загальноприйняті символи, використовувані для позначення базових термінів з області астрономії і дванадцяти знаків зодіаку. Зафіксуйте і відновите в природному темпі запропоновану послідовність смислових одиниць.

Сонце, Місяць, Венера, Марс, зірка, Всесвіт, планета, Чумацький шлях, Водолій, Овен, Телець, Близнюки, Рак, Лев, Діва, Терези, Скорпіон, Стрілець, Козеріг.

Вправа 4.

Вивчіть самостійно загальноприйняті позначення марок автомобілів. Зафіксуйте і відновіть в природному темпі запропоновану послідовність.

Alfa Romeo, Audi, BMW, Bugatti, Cadillac, Chery, Chevrolet, Chrysler,

Citroen, Dacia, Daewoo, Fiat, Ford, Honda, Hummer, Hyundai, Infiniti, Jaguar, Jeep, Kia, Lada, Lancia, Land Rover, Lexus, Mazda, McLaren, Mercury, Mitsubishi, Nissan, Opel, Peugeot, Plymouth, Porsche, Renault, Rolls-Royce, Saab, Skoda, Smart, Subaru, Suzuki, Tatra, Tianma, Toyota, Volkswagen, Volvo, ВАЗ, ГАЗ, ЗАЗ.

Вправа 5.

Вивчіть самостійно загальноприйняті аббревіатури, що використовуються для позначення країн світу. Зафіксуйте і відновите в природному темпі мовою оригіналу / перекладу запропоновану послідовність країн.

Японія, Ізраїль, Австралія, В'єтнам, Данія, Єгипет, Китай, Корея, Латвія, Литва, Люксембург, Мексика, Туреччина, Швейцарія, Таїланд, Швеція, Україна, США, Нідерланди, Монако, Іран, Ірак, Канада, Німеччина, Великобританія, Албанія.

Вправа 6.

Вивчіть самостійно загальноприйняті аббревіатури, що використовуються для позначення мов світу. Зафіксуйте і відновіть у природному темпі запропоновану послідовність мов світу.

Шведська, чеська, польська, португальська, німецький, китайський, іврит, нідерландська, угорська, англійська, датська, російська, японська, французька, хінді, шведська, фінська, російська, румунська, іспанська, арабська.

Вправа 7.

Вивчіть самостійно загальноприйняті позначення грошових одиниць. Зафіксуйте і відновіть у природному темпі запропоновану послідовність.

Австралійський долар, індійська рупія, іракський динар, фунт стерлінгів, італійська ліра, бельгійський франк, аргентинське песо, литовський літ, норвезька крона, іспанська песета, іранський ріал, українська гривня японська ена, естонська крона, латвійський лат, монгольський тугрик, китайський юань, польський злотий, ізраїльський шекель.

Вправа 8.

Зафіксуйте за допомогою аббревіації та відновіть у природному темпі запропоновану послідовність смислових одиниць.

Акціонерне товариство, військова частина, Російські Залізні Дороги, Правила Дорожнього Руху, обов'язки, Міністерство шляхів сполучення, Районний відділ народної освіти, Кримінальний кодекс, Кримінально-процесуальний кодекс, Російська Федерація, Міжнародний валютний фонд, Комітет Державної Безпеки, Російська Радянська Федеративна Соціалістична

Республіка, Федеральне Бюро Розслідувань, лікувальна фізична культура, автоматизована система управління, вищий навчальний заклад, гідроелектростанція, Всесвітня торгова організація, Організація Об'єднаних Націй.

2. Розробіть подібні вправи (за зразком вище) та запропонуйте для виконання у групі.

3. Виконайте переклад художнього тексту, зверніть увагу на особливості стилістики даного тексту, до якого літературного періоду ви б його віднесли, ознайомившись один раз? До якого літературного періоду він належить насправді? Розкажіть про особливості визначення часу написання художнього тексту та як цей фактор може позначитися на особливостях перекладу.

Борис Акунин

Ф.М.

Том 2

КРАСНАЯ ПАПКА

Глава девятая

В ОТЧАЯНИИ

Всё то же, всё то же.

На Малой Мещанской, как прежде на Екатерингофском и у Поцелуева моста, картина была слишком знакомая. На полу лежало недвижимое тело с проломленным черепом, и ни следов, ни свидетелей. Лишь жилище здесь было другого сорта. Не убогое старушечье, как у Шелудяковой, и не опрятно-безличное, как у Чебарова, а обставленное по всей последней моде, с вакханками в золочёных рамах, преогромными китайскими вазами и инкрустированными козетками.

Девушка Зигель жила богато и, кажется, даже держала открытый дом – во всяком случае, по свидетельству соседей, по четвергам у Дарьи Францевны всегда собиралась большая и весёлая компания.

Собственно, «девицей» сия уроженка Ревеля числилась лишь по своему семейному статусу, ни возрастом, ни нравом, ни тем более родом занятий к невинности и девству будучи никак не причастной. Разве что в особенном смысле. Как выяснилось почти сразу же через запрос в обер-полицеймейстерскую канцелярию, это была известная в демимонде сводня, имевшая постоянную клиентуру и довольно узкую специальность. Госпожа Зигель высматривала молоденьких и хорошеньких девочек из приличных, но впавших в нищету семейств и посулами, уговорами, а то и угрозами понуждала

к вступлению на стезю порока. Клиенты Дарьи Францевны охотно платили хорошие деньги за то, что в шансонетках называют «невинности нежный бутон».

Вот эту-то милую даму теперь и убили. Причём, как и в предшествующих случаях, она, по-видимому, сама впустила своего погубителя. Выходит, это опять-таки был человек знакомый, опасений не вызывающий.

Примечательно и другое. С часу до двух пополудни покойница всегда оставалась дома одна, отпуская прислугу, потому что это время у неё отводилось для всякого рода деликатных переговоров с глазу на глаз. И об этом её обыкновении преступник превосходно знал.

Ещё цепляясь за былую версию, надворный советник попытался прикинуть, не мог ли Раскольников проводить сестру на Вознесенский, после как-нибудь быстро, хоть бегом, заскочить на Малую Мещанскую, стукнуть топором сводню, а затем ещё поспеть и на Офицерскую к Разумихину. Пристав даже нарочно послал выяснить, где именно остановились мать и сестра Раскольниковы.

Увы, никак не складывалось. Да ещё ведь надо учесть, что, проводив Авдотью Романовну, он должен был за своим топором вернуться. Ведь, ежели б он прихватил сие орудие с собой, когда покидал комнату, Разумихин это бы заметил.

Чушь, бред и морок, тряхнул головой Порфирий Петрович, решительно изгоняя прочь все мысли о проклятом студенте, на которого ушло столько времени, и целиком сосредоточился на новой задаче.

Пропали у жертвы, разумеется, сущие пустяки: булавка с камнем да бисерный кошелёк. Более в квартире злодей ничего не тронул, но это пристава уже не удивляло.

Он устроил обыск в бумагах, надеясь добыть список пользователей сомнительных услуг, предоставляемых Дарьей Францевной. Рассчитывать на то, что любители бутонов объявятся сами, не приходилось.

Не нашёл, но на том не успокоился. Принялся простукивать стены, паркет, стенки шкафчиков – и что же? В кабинете под столешницей обнаружился тайник, а в нем два альбомчика, один пухлый, другой тоненький.

В пухлом надворный советник с удовлетворением нашёл полный перечень девушек, состоящих под покровительством госпожи Зигель: и адреса, и имена, и даже короткие характеристики, правда, более физиологического свойства. Очевидно, это всё были уже сорванные бутоны, которых Дарья Францевна из своей опеки не отпускала и использовала для клиентов обычных, без особой взыскательности <...>

Чувствуя себя бездарным и никчёмным, следственный пристав кое-как добрёл до своего кабинета, а там его ожидало новое унижение. Приехал сам его превосходительство обер-полицеймейстер и обрушил на понурю голову надворного советника целый водопад грозных речений. Тоже ведь и генерала можно понять: шутка ли – три ужасных убийства в три дня. Скандал на весь город, на всю империю, да ещё в иностранных газетах напишут. Что в газетах – уже после второго случая сам министр недоумение выражал, а теперь не обойдётся без доклада государю.

Пошумело начальство, потребовало решительного результата в наикратчайший срок и отбыло. Пристав же приступил к работе, потому что это самое лучшее средство от отчаяния.

Дело у него сейчас было одно: допросить девушек из альбома Дарьи Францевны. Как знать, может, сводню вовсе и не клиент убил, а какой-нибудь родственник или ухажёр сих падших созданий – из мести за погубленную невинность или из каких иных видов.

Во все четыре стороны кинулись рассыльные (после приезда обер-полицеймейстера все чины съезжего дома перемещались не иначе как бегом), и первая из желтобилетных девиц уже через полчаса сидела в кабинете у пристава, который повёл с ней неторопливый, обстоятельный разговор. За этой беседой последовала вторая, третья и так до глубокой ночи.

Занятие было утомительное, в некотором роде даже изматывающее, но Порфирий Петрович превосходно с ним справлялся. Ему хватало единственного взгляда на собеседницу, чтобы враз определить, как надобно с нею держаться. С одной он был отечески мягок, с другой казённо строг, с третьей несколько игрив и даже кокетлив. Случалось, что и прикрикнет, и кулачком по столу стукнет, но пройдёт каких-нибудь десять минут – глядишь, следующей барышне уже собственным платком слезу утирает, да и у самого глаза на мокром месте.

Всех девиц до единой наш герой сумел разговорить, к каждой подобрал ключик, однако сыскать никакой зацепочки не получилось. Далеко за полночь, совсем обессилев, Порфирий Петрович прилёг на клеёнчатый диван, прикрылся сюртуком и часа два подремал, но уже в пятом часу утра к нему вводили очередную перепуганную барышню.

Все утро прошло в бесполезных допросах. К полудню надворный советник почувствовал, что сил лицедействовать больше нет и надобно поскорей устроить перерыв, не то свалишься в нервном истощении.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Алексеева И. С.** Профессиональный тренинг переводчика. / И. С. Алексеева. – М.: Наука, 2000. – 271 с.
2. **Арнольд И. В.** Стилистика: Современный английский язык. / И. В. Арнольд. – М.: Высшая школа, 2002. – 247 с.
3. **Бархударов Л. С.** Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М.: Русский язык, 1975. – 311 с.
4. **Влахов С.** Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Прогресс, 1980. – 260с.
5. **Виноградов В. В.** Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М.: Русский язык, 1963. – 275 с.
6. **Виссон Л.** Синхронный перевод / Л. Виссон. – М.: Прогресс, 1998. – 276 с.
7. **Казакова Т. А.** Практические основы перевода / Т. А. Казакова. – Спб.: Союз, 2001. – 211 с.
8. **Комиссаров В. Н.** Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1974. – 278 с.
9. **Комиссаров В. Н.** Слово о переводе / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1973. – 256 с.
10. **Комиссаров В. Н.** Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1990. – 250 с.
11. **Крупнов В. Н.** В творческой лаборатории переводчика. / В. Н. Крупнов. – М.: ВШ., 1976. – 157 с.
12. **Латышев Л. К.** Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы её достижения / Л. К. Латышев. – М.: .Прогресс, 1991. – 248 с.
13. **Латышев Л. К.** Технология перевода / Л. К. Латышев. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 452 с.
14. **Ломакина Е. Н.** Редактирование. Основные «хитрости» профессии переводчика / Е. Н. Ломакина. – М.: Просвещение, 1994. – 280 с.
15. **Миньяр-Белоручев Р. К.** Общая теория перевода и устный перевод / Р. К. Миньяр-Белоручев . – М.:Наука, 1980. – 176 с.
16. **Рецкер Я. И.** Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М.: ВШ., 1974. – 157 с.
17. **Сдобников В. В.** О переводе В. В. Набоковым одного сонета Шекспира / В. В. Сдобников // Проблемы теории, практики и критики художественного перевода: Сб. науч. тр. / отв. ред. В. В. Сдобников. – Н. Новгород, 2000. – С. 134 – 145.

- 18. Сдобников В. В.** Теория перевода: учебник / В. В. Сдобников, О. В. Петрова. – Н. Новгород.: НГЛУ им. Н. А. Добролюбова, 2001. – 306 с.
- 19. Скрипов Г. С.** О русском стихосложении: пособие для учащихся / Г. С. Скрипов. – М.: Просвещение, 1979. – 64 с.
- 20. Смирнов А. А.** Мастерство литературного перевода / А. А. Смирнов // Литературная энциклопедия. – М., 1934. – Т. 8. – С. 526 – 531.
- 21. Солодуб Ю. П.** Теория и практика художественного перевода: учеб. пособие / Ю. П. Солодуб, Ф. Б. Альбрехт, А. Ю. Кузнецов. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 304 с.
- 22. Сухарев-Мурьшкин С. Л.** Некоторые особенности строфического стиха и стихотворный перевод / С. Л. Сухарев-Мурьшкин // Сб. науч. работ Ленингр. пед. ин-та им. А. И. Герцена. – Л., 1977. – С. 108 – 115.
- 23. Топер П. М.** Перевод и литература: творческая личность переводчика / П. М. Топер // Вопросы литературы. – 1998. – №6. – С. 178 – 199.
- 24. Топер П. М.** Перевод в системе сравнительного литературоведения / П. М. Топер. – М.: Наследие, 2000. – 236 с.
- 25. Федоров А. В.** Искусство и жизнь литературы / А. В. Федоров. – Л.: Советский писатель, 1983. – 352 с.
- 26. Федоров А. В.** Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. – М.: Высшая школа, 1983. – 197 с.
- 27. Чернов Г. В.** Теория и практика синхронного перевода / Г. В. Чернов. – М.: Просвещение, 1987. – 137 с.
- 28. Чужакин А. П.** Мир перевода / А. П. Чужакин, П. Н. Палажченко. – М.: Прогресс, 2000. – 138 с.
- 29. Швейцер А. Д.** Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. М.: ВШ., 1988. – 194 с.
- 30. Швейцер А. Д.** Перевод и лингвистика / А. Д. Швейцер. – М.: ВШ., 1973. – 227 с.
- 31. Ширяев А. Ф.** Синхронный перевод / А. Ф. Ширяев. – М.: ВШ., 1979. – 175 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9

ПЕРЕКЛАД КІНОФІЛЬМІВ

ПЛАН

- 1. Розкажіть про значення та функціонування розмовного мовлення в системі кіномови.*
- 2. Емоційно-експресивне забарвлення мовлення художніх фільмів.*
- 3. Основні ознаки текстів художніх фільмів.*
- 4. Перерахуйте загальні питання перекладу художніх фільмів.*
- 5. Які ви знаєте основні прийоми перекладу заголовків художніх фільмів?*

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Розмовне мовлення в системі кіномови.

Розмовний стиль протиставлений книжковим стилям в цілому. Цим визначається його особливе місце в системі функціональних різновидів літературної мови. Розмовний стиль – це найбільш традиційний комунікативний стиль, що обслуговує побутову сферу спілкування. Він передбачає близьке знайомство, соціальну спільність учасників розмови, відсутність у спілкуванні елемента формальності.

Розмовний стиль характеризується масовістю вживання. Ним користуються люди різного віку, всіх професій не тільки в побуті, але і в неофіційному, особистому спілкуванні в суспільно-політичній, виробничо-трудої, навчально-науковій сферах діяльності. Він широко представлений і в художній літературі, при цьому він буде мати в художніх творах свої, особливі риси, оскільки розмовний текст у художньому творі (так само, як і в кінофільмі) придуманий автором, часто продуманий до деталей, і звичайно ж, буде відрізнятися від побутового саме розмовного мовлення.

Специфічною визначальною рисою розмовного мовлення є те, що вона використовується в умовах непередбаченого, невимушеного спілкування за безпосередньої участі мовців. Розмовне мовлення – це усна форма існування мови. Відмінні риси усного мовлення можна цілком віднести до розмовного стилю. Однак поняття «розмовне мовлення» ширше, ніж поняття «розмовний стиль». Їх не можна змішувати. Але, хоча розмовний стиль породжений усною формою мови, але можливість використання розмовного стилю в письмовій формі не виключена (наприклад, у приватному листуванні, рекламі, художньому тексті або тексті, що супроводжує кінофільм).

Що стосується видів мовлення, тобто діалогічного і монологічного виду, то визначальним видом є діалог, хоча монолог і не виключається. У літературних творах це переважно внутрішній монолог. Характерною рисою розмовного мовлення є також його лексична різноманітність. Тут зустрічаються найрізноманітніші і в тематичному, і в стилістичному відношенні групи лексики: загальнокнижкова лексика, терміни, іншомовні запозичення, слова високої стилістичної забарвленості, а також факти просторіччя, діалектів, жаргонів. Це пояснюється, по-перше, тематичним розмаїттям розмовного мовлення, необмеженим рамками побутових тем, обігових реплік; по-друге, здійсненням розмовного мовлення у двох тональностях – серйозній і жартівливій, і в останньому випадку можливе використання різноманітних елементів.

У межах літературної мови розмовне мовлення протиставлене кодифікованій мові. (Кодифікованою мова називається, тому що по відношенню до неї ведеться робота по збереженню її норм, її чистоти). Але кодифікована літературна мова і розмовне мовлення являють собою дві підсистеми всередині літературної мови. Як правило, кожен носій літературної мови володіє цими обома різновидами мови.

Ситуація розмовної мови складається із специфічних компонентів, які визначають вибір мовцем, саме розмовного різновиду мовлення.

До трьох головних компонентів ситуації належать: неофіційні відносини між мовцями, тобто близькі (дружні, родинні) або нейтральні; відсутність у мовців установки на повідомлення, що має офіційний характер (лекцію, доповідь, виступ на зборах, відповідь на іспиті, науковий диспут); відсутність елементів, що порушують неофіційність спілкування (сторонніх осіб, магнітофона для запису мови). Саме цими компонентами створюється невимушеність спілкування.

Крім трьох перерахованих компонентів ситуації існують додаткові компоненти, які також впливають на вибір і побудову розмовного мовлення. До них відносяться: число тих, що говорять, і жанр мовлення (монолог, діалог, полілог); умови здійснення мовлення; опора на позамовну ситуацію; наявність загального життєвого досвіду, загальних попередніх відомостей у співрозмовників. До основних особливостей розмовного мовлення відносяться: компресія і надмірність у розмовному мовленні.

Велику стильотворчу роль у розмовному стилі грають дві протилежні тенденції, пов'язані з умовами спілкування: компресія, яка призводить до неповноти вираження, і надмірність, яка пов'язана, насамперед, з невідповідністю, спонтанністю розмовного мовлення.

Дві ці тенденції простежуються і в розмовному мовленні персонажів

кінофільмів, і неможливо не враховувати їх при перекладі субтитрів, оскільки субтитри мають обмежений простір на екрані і не повинні загороджувати його, при цьому вони повинні чітко супроводжувати відповідний відеоряд, до того ж, адресат, який володіє тільки мовою перекладу, повинен адекватно встигати сприймати написи, що змінюються на екрані і прочитувати їх.

У такому випадку перекладач повинен користуватися такими перекладацькими трансформаціями, як стягнення, або ж опущення, щоб усунути надмірність і «вмістити» в субтитри основний зміст.

Крім того, перекладач повинен стежити за тим, чи не буде компресія розмовного мовлення впливати на зміст сприйманого мовою перекладу. Тут, можливо, будуть застосовувати трансформації розгортання або додавання елементів. Конкретні приклади даних тенденцій будуть розглянуті нижче в другій темі. А в наступному розділі ми поговоримо ще про одну важливу рису розмовного мовлення, що використовується в тексті кінофільму: про емоційно-експресивну її забарвленість.

Емоційно-експресивне забарвлення мовлення.

Як відомо, багато слів в російській мові не тільки безпосередньо називають поняття, але і відображають ставлення до нього мовця. Наприклад, захоплюючись красою квітки білого кольору, автор може назвати її білосніжною або лілійною. Позитивна оцінка, що міститься в даних прикметниках, відрізняється від стилістично нейтрального слова «білий». Це і робить їх емоційно забарвленими. Безумовно, можливий і варіант негативної оцінки: білий – білявий. Тобто автор, вживаючи в контексті те чи інше слово, виражає своє ставлення, свою оцінку предмета, дії або ознаки.

З цієї причини емоційну лексику часто називають оціночної або емоційно-оцінною. Однак важливо розуміти, що самі по собі емоційні слова (наприклад, вигуки: ах, ох тощо) можуть і не містити оцінки. Так само і навпаки – слова, де оцінка є самим їх лексичним значенням, можуть не відноситися до емоційної лексики (хороший, поганий, радувати, лягти). Щоправда, у другому випадку оцінка є не емоційною, а швидше інтелектуальною, логічною.

Головною відмінною рисою емоційно-оцінної лексики є, все ж, факт накладення емоційного забарвлення на самостійне лексичне значення слова. Така лексика висловлює ставлення самого мовця до званого явища. Серед емоційно-забарвлених слів виділяють наступні:

1. Однозначні слова з яскравим оцінним значенням. До них відносяться так звані слова-характеристики (хапуга, пустодзвін, підкаблучник, нехлюй та ін.), а також слова, що містять оцінку дії, явища або ознаки (вирок, обдурювання, чарівний, безвідповідальний, допотопний, надихнути,

осоромити).

2. Багатозначні слова, зазвичай нейтральні в основному значенні, але ті, що отримали яскраве емоційне забарвлення при вживанні в якості метафори. Наприклад, такі контексти вживання дієслів: пиляти чоловіка, пропустити автобус, наспівати начальству тощо.

3. Слова з суфіксами суб'єктивної оцінки, що передають різні відтінки почуттів. Вони можуть транслювати як позитивну оцінку – любий, травичка, акуратненько, так і негативну – кулачищем, чолов'яга, казенщина тощо.

Як правило, емоційна лексика перекладається шляхом пошуку подібних емоційно забарвлених словникових відповідностей в мові перекладу, при їх відсутності перекладач користується таким прийомом, як компенсація втрат при перекладі, вводить інше емоційно забарвлене слово для збереження образності мікроконтексту. При цьому слід також пам'ятати, що одне нейтральне слово може мати відразу декілька експресивних синонімів, які різняться за ступенем емоційної напруги (лихо – горе – біда – катастрофа). Взагалі, експресивна забарвлення завжди нашаровується на емоційно-оцінне значення слова, причому в одних випадках переважає експресія, в інших – емоційне забарвлення. Тому на практиці строго розмежувати емоційну та експресивну лексику не представляється можливим.

З усього вищевикладеного випливає, що автор при роботі над текстом цілком може змінювати його емоційне забарвлення, впливаючи тим самим на емоційний стан читача. Для цього він використовує емоційно-оцінну лексику. Таким чином, якщо письменник хоче розсмішити або зворушити, викликати наснагу або навпаки – сформуванню негативно ставлення до предмета, він може вибирати в кожному випадку окремий набір мовних інструментів. Момент використання емоційно-експресивної мови є одним з найголовніших при формуванні авторського стилю. Вважаємо, що вміння користуватися цими прийомами багато в чому і відрізняє початківців авторів, які не відчувають контексту, від професіоналів, дана тенденція простежується і у перекладачів.

Основні ознаки текстів художніх фільмів.

Кіно – це аудіовізуальне мистецтво, що володіє своєю власною складною мовою. Власне текст є лише однією з багатьох його складових. Отже, по-перше, він багато в чому еліптичний, і, по-друге, не може розглядатися ізольовано від інших елементів кіномови. Існує чотири основних види кіноперекладу: субтитри, дубляж, синхронний і закадровий переклад. Найбільший ступінь еквівалентності перекладу похідного тексту, як стверджують багато дослідників текстів кіно, може бути досягнута тільки в останньому.

У своїй статті «Класифікація текстів та методи перекладу» на підставі критерію функції мови К. Райс виділяє в окрему групу аудіо-медіальні тексти,

зафіксовані в письмовій формі, але ті, що надходять до одержувача через позамовну середу в усній формі (мовній або пісенній), що сприймається на слух; причому екстралінгвістичні допоміжні засоби в різній мірі сприяють реалізації змішаної літературної форми.

Відмінною ознакою цієї групи текстів є наступна вимога до перекладу: він повинен забезпечити вплив на слухача тексту перекладу, тотожне тому, яке надавав оригінал на слухача похідного тексту.

Текст кінофільму представлений у формі діалогів, закадрових коментарів, слів пісень і написів. На відміну від інших видів перекладних текстів, він має свої особливості: обмежений тимчасовими рамками звучання, що робить неможливою ампліфікацію; розрахований на миттєве сприйняття, отже, має бути максимально інформативним і зрозумілим глядачеві; а також супроводжується відеорядом, який обумовлює вибір можливих варіантів перекладу.

Переклад художніх фільмів – особливий вид художнього перекладу, метою якого є здійснення повноцінної міжмовної естетичної комунікації шляхом інтерпретації вихідного тексту, реалізованої в новому тексті на іншій мові. Отже, в перекладі кіно можна відзначити два ряди особливостей. По-перше, особливості, обумовлені самою мовою кіно, і, по-друге, необхідність дотримуватися критеріїв художнього перекладу.

Як правило, перекладач отримує на студії монтажний лист, тобто запис діалогів, і касету з фільмом. У його завдання входить: перекласти цей текст і здійснити «укладання» – синхронізацію звучання перекладу з вихідними репліками фільму. Темп мовлення та граматичні структури мови різні. Крім того, особливістю закадрового перекладу є той факт, що заданий темп перекладу повинен зберігатися незмінним протягом усього фільму. У кіноперекладі важливо враховувати, крім того, зв'язок зображення і текстового матеріалу, приділяти однаковою увагу вербальним і невербальним засобам вираження.

Однак буває важко підібрати еквівалент, коли фраза похідною мовою супроводжується характерним жестом. Іноді перекладач стикається з труднощами виключно технічного характеру: монтажний лист неповний, і потрібно перекладати діалоги, сприйняття яких на слух ускладнено – погоні, сварки, розмова пошепки тощо. Часто буває необхідно вгадувати зміст діалогу з образного ряду і контексту.

Звернемося до особливостей кіноперекладу як виду художнього перекладу. Переклад вводить фільм в інше культурно-історичне середовище, у твору, створеного режисером на основі культури, носієм якої він є, змінюється адресат. У його сприйнятті «чужого» явища неминучі неточності. Перекладач

може впливати тільки на мовний рівень фільму, а інформація, закладена в саундтреці та образному ряді, залишається незмінною. Між тим, і зображення, і звукове оформлення містять безліч соціальних і культурних алюзій і метафор, зрозумілих глядачеві оригінальної версії і не сприймаються глядачами перекладеного фільму. Перекладач може відновити цю інформацію лише частково, наприклад, при перекладі пісень і написів, а також при введенні коротких пояснень в сам діалог.

Як зазначає В. П. Гайдук, перекладач має справу з мовою вимовною, тобто, з проявами мовної свідомості того чи іншого народу. Отже, при перекладі важливо враховувати відмінність культур і картин світу творців фільму і узагальненого глядача перекладної версії. Мова персонажів фільму являє собою авторську стилізацію природної розмовної мови, в яку часто бувають включені різні регістри спілкування – від офіційного стилю до вульгаризмів.

Передача цих нюансів в перекладі для збереження стилю оригіналу представляє важке і водночас цікаве завдання. При перекладі художнього фільму важливо не тільки зробити фільм зрозумілим для нового глядача, але й зберегти задум оригіналу, уявити образи персонажів у заданому автором стилістичному ключі, тобто відтворити засобами іншої мови цілісний твір – не лише якусь його частину.

У нашому випадку ми маємо справу з перекладом кінофільмів з російської на українську мову, і можемо припустити, що в силу близькості родності двох даних мов завдання перекладача може бути дещо полегшене, однак, близькості родності обраних нами для аналізу мов зовсім не означає, що перекладач не повинен дотримуватися всіх тих правил перекладу фільмів, про яких говорилося вище.

По-перше, перекладач повинен дотримуватися критеріїв художнього перекладу, по-друге, враховувати діалогічність мови художнього фільму, і, по-третє, не забувати про експресивну забарвленість лексики даних діалогів.

Загальні питання перекладу художніх фільмів.

Важко уявити собі сучасне життя без кіно і кінематографа. Цей вид мистецтва міцно увійшов в наше життя і посів у ньому дуже важливе місце. Крім приємного проведення часу, кінематограф також виконує важливі філософські та соціальні функції: культурний обмін, формування світогляду, збереження і передача інформації від покоління до покоління тощо.

При постулюванні культурної цінності кінематографа, стає актуальною проблема правильності перекладу іноземних фільмів. Цілком очевидним є той факт, що від якості перекладу іноземного фільму залежить адекватність повноцінної передачі його сенсу для нашого глядача. Адже невдало підібраним

словом можна спотворити сутність похідного матеріалу до повного невпізнання і неможливості звірення перекладу з оригіналом.

Знайомство з будь-яким фільмом, чи то популярна продукція для широкого кола глядачів, або ж неформатне незалежне авторське кіно, починається з його назви. Саме назви фільмів розміщуються на афішах, згадуються у фільмах, телепередачах і книгах, простіше кажучи, саме вони служать візитками, культурними «мітками». Ось чому проблеми, які виникають при перекладах назв фільмів, важливі та актуальні, подібні помилки виникають також і при перекладі фільмів в самому тексті.

Однією з найпоширеніших помилок, якої припускаються перекладачі – це не прояви достатньої уваги і завзяття. Тобто вони не обтяжують себе зайвим зверненням до словників, не вникають в суть ідіоми або нехтують явною грою слів в оригінальній назві. Таким чином, в кінцевому результаті втрачається не тільки зміст, але і тон або настрої оригіналу.

Наприклад, назва своєрідного американського фільму жахів «The Faculty» була перекладена як «Факультет», тоді як герої фільму вчаться в школі. «При чому тут «факультет»?» – дивується російський глядач.

А вся справа в тому, що якби перекладач виявив трохи більше слухняності та старанності, то йому стало б відомо, що слово «faculty» з англійської перекладається як «викладацький склад навчального закладу». В такому разі стає очевидний зв'язок між сюжетом фільму і його назвою, адже за сценарієм прибульці як раз і вселяються в шкільних вчителів, які стають цілою згуртованою групою негативних героїв.

Наступна проблема перекладу має місце у випадках, коли перекладач не має достатньо глибоких знань мови і не бачить прихованого сенсу, тоді, коли назва, наприклад, є частиною прислів'я або крилатого вислову. Для носіїв похідної мови прихований сенс буде зрозумілий без зайвих пояснень, але перекладач випускає даний факт з уваги і в підсумку російський варіант стає незрозумілим глядачеві.

Розглянемо в якості прикладу фільм Майкла Мура «Fahrenheit 9/11», який було перекладено вітчизняними перекладачами як «Фаренгейт 9/11». На жаль, для російського глядача зв'язок між сюжетом і назвою залишився загадкою. Насправді ж в назві фільму є натяк на відомий роман американського фантаста Рея Бредбері «451 градус за Фаренгейтом» (мовою оригіналу «Fahrenheit 451»).

Це говорить про тонку іронію режисера і проведену ним аналогію між реальними подіями і вигаданим світом, у якому всі громадяни перебувають під контролем держави. Тому більш органічним і зрозумілим був би російський переклад «9/11 за Фаренгейтом». А, враховуючи той факт, що в нашій країні пишеться спочатку день, а потім місяць дати, то ще краще було б перекласти

назву як «11/9 за Фаренгейтом».

Проблеми такого типу виникають, коли перекладач не враховує культурного середовища похідної назви фільму і, полегшуючи собі життя, вдається до простого дослівним перекладом. Тоді ж, як назва фільму повинна бути не тільки адекватною сюжетній лінії фільму, але зрозумілою і органічною для, так би мовити, «приймаючої сторони» – глядачів з іншої культурної ситуації. Але, і тут слід завжди зберігати міру, щоб не потрапити в курйозну ситуацію.

Наприклад, В. Н. Комісаров в своїй книзі «Вступ до сучасного перекладознавства» згадує про спробу японських перекладачів дев'ятнадцятого століття адаптувати назву повісті «Капітанська дочка» О. С. Пушкіна до реалій японської культури, що в підсумку вийшло як «Щоденник метелика, що роздумувала про душі квітки. Нові вісті з Росії». Цілком можливо, що такий варіант більш прийнятний для японців, але «російського» (в культурному сенсі) в такому перекладі вже мало що залишилося.

Не менш важливим недоліком також є стилістична невідповідність оригіналу і перекладу, що виникає у випадках, коли перекладачеві так і не вдається знайти найбільш оптимальний за змістом, настроєм і стилем російський еквівалент для назви. Якщо перекладач згрішив саме таким способом, то «механічність» і «натягнутість» перекладу видно «неозброєним оком».

У таких випадках, найчастіше, використовуються дослівні переклади з нехарактерною для російської мови побудовою речень. Так, назви відомих американських фільмів з Робертом Де Ніро «Analyze This» і «Analyze That» переклали як «Аналізуй це» і «Аналізуй те». Такий технічний переклад начебто, як і правильний, але проблема в тому, що для російської мови така конструкція нетипова і тому відразу видно, що фільм «не наш». Та й від іронічності, закладеної в оригінальних назвах, на жаль, мало що залишилося. Для збереження стилістичної відповідності фільм можна було б назвати як «Мозгоправ» або «Важкий випадок», що ще дуже добре б відобразило і відносини між головними героями.

Вникаючи в проблеми перекладу фільмів, часто можна зустріти, що переклад назви кінострічки важкий для сприйняття, його важко прочитати і він більше схожий на назву наукової доповіді, ніж розважальної продукції. Для збереження оригінального антуражу і передачі атмосфери фільму перекладачам іноді доводиться міняти назви практично до невпізнання.

Але, переклад, якщо він вдався, від цього тільки виграє. Звичайно ж, перекладач повинен володіти не тільки знаннями, але певним смаком і інтуїцією. В якості одного з найбільш вдалих прикладів можна згадати про

американський фільм «В джазі тільки дівчата». І хоч російська назва і не має жодного загального слова з оригіналом «Some Like It Hot», по ритміці і за стилем вона більш ніж органічна. Напевно, саме завдяки винятковій вдалості першого перекладу і провалилася спроба ввести в російський обіг оригінальний переклад «Деякі люблять гарячіше».

Не менш рідко доводиться стикатися з тим, що недостатня проникливість перекладача в підсумку призводить до невідповідності між відеорядом фільму (його змістом) і перекладом його назви. В такому випадку глядач знову залишається в подиві з приводу зв'язку між назвою фільму і його змістом.

Так, назва американського вестерну про жорстокі перестрілки на Дикому Заході «The Quick and the Dead» для англомовного глядача цілком зрозуміла, тому що сам вираз «the quick and the dead» взято з Біблії і він має стійке значення «живі і мертві». Тобто, стає зрозуміло, що той, хто швидше, той не буде мертвим, отже залишиться живим. Тоді як російські глядачі, читаючи назву фільму «Швидкий і мертвий», не можуть зрозуміти: як мертвий може бути швидким, і чому він повинен ним бути? Така назва справляє враження, що мова йде про одну і ту ж людину, можна подумати, що фільм знятий про якого-небудь швидкого зомбі або вампіра. Було б куди зрозуміліше з перекладом «Виживає найшвидший» або «Хто швидше, той і виживає».

Як вже було зазначено, при перекладах, оригінальна назва може змінитися до абсолютного невпізнання і це не завжди є негативним явищем. У процесі перекладу фільмів, книг, пісень їх назв існує дуже багато «підводних каменів», починаючи від грамотної правильності перекладів і закінчуючи їх смисловою інформативністю і атмосферною адекватністю. Так чи інакше, перекладач повинен враховувати всі моменти і намагатися уникати перерахованих вище помилок. Саме перекладач завжди вибирає стратегію перекладу і приймає рішення про кінцевому результаті.

Таким чином, відповідальність за назву перекладного фільму повністю лежить на перекладачеві і залежить від його рішення. Тому, перекладачеві, при виконанні своєї роботи, слід проявляти посидючість, наполегливість, допитливість і креативність, а також володіти чималою інтуїцією. Хоча, іноді, в разі збігу культурних матриць, дослівний переклад може бути кращим рішенням. Істина десь посередині і ніколи не варто впадати в крайнощі. Необхідно пам'ятати, що кожен випадок перекладу індивідуальний і не може бути одного усталеного алгоритму роботи – потрібно кожен раз шукати найбільш оптимальне поєднання.

Основні прийоми перекладу заголовків художніх фільмів.

Переклад виконує важливу соціальну функцію, роблячи можливим міжмовне спілкування між людьми. Проблема перекладу, тобто дублювання на

російську мову досить цікава і актуальна на сьогоднішній день.

Існують різні класифікації видів перекладу. Проаналізувавши попередній теоретичний матеріал з даної проблеми, ми дійшли висновку, що класифікацію видів перекладу можна в підсумку звести до трьох основних: буквальний переклад (точний); літературний переклад (перифраз); вільний переклад.

Точний переклад може передати зміст тексту засобами іншої мови, але при цьому зберігаючи граматичні, лексико-фразеологічні та стилістичні особливості тексту, що перекладається, наприклад, «Пірати Карибського моря» – «The pirates of the Caribbean».

Рівноцінним оригіналу вважається адекватний (літературний) переклад. Згідно Рецкеру, адекватний переклад являє собою відтворення змісту і форми оригіналу засобами іншої мови, наприклад «Die another day» – «Помри, але не зараз». Таким чином, використавши невеликий перифраз, перекладачі досягли милозвучності назви.

Найбільший інтерес при перекладі фільмів викликає вільний переклад. Він цікавий тим, що в багатьох випадках відрізняється від оригіналу, наприклад «The longest yard» (букв. Найдовший ярд) – «Все або нічого».

Таким чином, на основі всього вищевикладеного ми можемо зробити висновок, що який би вид класифікації не використовувався, переклад повинен бути еквівалентним, тобто, текст перекладу повинен з максимально можливою повнотою передавати всю інформацію, закодовану у похідному тексті, при суворому дотриманні норм мови перекладу.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Виконайте письмовий переклад фрагменту художнього фільму (за вибором студента) тривалістю 15 – 20 хвилин з російської мови на українську. Фрагмент повинен містити максимум діалогічного або монологічного мовлення героїв.

2. Виконайте письмовий переклад фрагменту художнього фільму (за вибором студента) тривалістю 15 – 20 хвилин з української мови на російську. Фрагмент повинен містити максимум діалогічного або монологічного мовлення героїв.

3. Виконайте письмовий переклад фрагменту художнього фільму (за вибором студента) тривалістю 15 – 20 хвилин з польської мови на російську або українську. Фрагмент повинен містити максимум діалогічного або монологічного мовлення героїв.

4. Виконайте переклад народної казки українською мовою.

Дочь и падчерица. Сказка. Автор неизвестен.

Жил старик со старухой, и была у него дочь. Вот старуха-то померла, а старик обождал немного и женился на вдове, у которой была своя дочка. Плохое житье настало стариковой дочери. Мачеха была ненавистная, отдыху не дает старику:

– Вези свою дочь в лес, в землянку, там она больше нарядит.

Что делать! Послушал мужик бабу – свез дочку в землянку, дал ей кремень, огниво да мешочек круп и говорит:

– Вот тебе огоньку; огонек не переводи, кашу вари, а сама не зевай сиди да пряди.

Пришла ночь. Красная девица затопила печь, заварила кашу; откуда ни возьмись, мышка – и говорит:

– Девица, девица! Дай мне ложечку кашки!

– Ой, моя мышенька! Разговори мою скуку – я тебе дам не одну ложку, а досыта накормлю. Наелась мышка и ушла. Ночью вломился медведь:

– Ну-ка, девица, туши огни да давай в жмурки играть Мышка вскарабкалась на плечо стариковой дочери и шепчет ей на ушко:

– Не бойся, девица! Скажи давай! Туши огонь да под печь полезай, а я за тебя стану бегать и в колокольчик звенеть.

Так и сделалось. Гоняется медведь за мышкою – не поймает. Стал реветь да поленьями бросать. Бросал-бросал, ни разу не попал, устал и молвил:

– Мастерница ты, девица, в жмурки играть! За то пришлю тебе утром стадо коней да воз серебра. Наутро говорит баба:

– Поезжай, старик, проведай-ка дочь, что наярла она в ночь.

Уехал старик, а баба сидит да ждет: как-то он дочерние косточки привезет. Пришло время старику ворочаться, а собака:

– Тяф-тяф-тяф! С стариком дочка едет, стадо коней гонит, воз серебра везет.

– Врешь, мерзкая собачонка! Это в кузове косточки гремят!

Вот ворота заскрипели, кони во двор вбежали, а дочка с отцом на возу сидят: полон воз серебра. А у бабы от жадности глаза разгорелись.

– Экая важность! – кричит. – Повези-ка мою дочку в лес; моя дочка два стада коней пригонит, два воза серебра притащит.

Повез мужик и бабину дочь в землянку; дал ей кремень, огниво, мешочек круп и оставил одну. Об вечеру заварила она кашу.

Прибежала мышка:

– Наташка! Наташка! Сладка ль твоя кашка? Дай хоть ложечку!

– Ишь, какая! – закричала Наташка и швырнула в нее ложкой.

Мышка убежала, а Наташка знай себе уписывает одна кашу. Съела полный горшок, огни задула, прилегла в углу и заснула. Пришла полночь, вломился медведь и говорит:

– Эй, где ты, девица? Давай в жмурки играть. Девица испугалась, молчит, только со страху зубами стучит.

– А, ты вот где! На колокольчик, бегай, а я буду ловить.

Взяла колокольчик, рука дрожит, колокольчик бесперечь звенит, а мышка приговаривает:

– Злой девице живой не быть!

Медведь бросился ловить бабину дочку и, как только изловил ее, сейчас задушил и съел. Наутро шлет баба старика в лес:

– Ступай! Моя дочка два воза привезет, два табуна пригонит.

Мужик уехал, а баба за воротами ждет. Вот прибежала собачка:

– Тяф-тяф-тяф! Не бывать домой бабиной дочери, старик на пустом возу сидит, костями в кузове гремит!

– Врешь ты, мерзкая собачонка! То моя дочка едет, стада гонит, возы везет. На, скушай блин да говори: бабину дочь в злате, в серебре привезут, а стариковой женихи не возьмут!

Собачка съела блин и залаяла:

– Тяф-тяф-тяф! Старикову дочь замуж отдадут, а бабиной в кузове косточки привезут.

Что ни делала баба с собачкою: и блины ей давала, и била ее, – она знай свое твердит... Глядь, а старик у ворот, жене кузов подает; баба кузов открыла, глянула на косточки и завыла, да так разозлилась, что с горя и злости на другой же день померла. Старик выдал свою дочь замуж за хорошего жениха, и стали они жить-поживать да добра наживать.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика. / И. С. Алексеева. – М.: Наука, 2000. – 271 с.

2. Арнольд И. В. Стилистика: Современный английский язык. / И. В. Арнольд. – М.: Высшая школа, 2002. – 247 с.

3. Бархударов Л. С. Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М.: Русский язык, 1975. – 311 с.

4. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Прогресс, 1980. – 260с.

5. Виноградов В. В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М.: Русский язык, 1963. – 275 с.

- 6. Виссон Л.** Синхронный перевод / Л. Виссон. – М.: Прогресс, 1998. – 276 с.
- 7. Казакова Т. А.** Практические основы перевода / Т. А. Казакова. – СПб.: Союз, 2001. – 211 с.
- 8. Комиссаров В. Н.** Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1974. – 278 с.
- 9. Комиссаров В. Н.** Слово о переводе / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1973. – 256 с.
- 10. Комиссаров В. Н.** Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1990. – 250 с.
- 11. Крупнов В. Н.** В творческой лаборатории переводчика. / В. Н. Крупнов. – М.: ВШ., 1976. – 157 с.
- 12. Латышев Л. К.** Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы её достижения / Л. К. Латышев. – М.: Прогресс, 1991. – 248 с.
- 13. Латышев Л. К.** Технология перевода / Л. К. Латышев. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 452 с.
- 14. Ломакина Е. Н.** Редактирование. Основные «хитрости» профессии переводчика / Е. Н. Ломакина. – М.: Просвещение, 1994. – 280 с.
- 15. Миньяр-Белоручев Р. К.** Общая теория перевода и устный перевод / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: Наука, 1980. – 176 с.
- 16. Рецкер Я. И.** Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М.: ВШ., 1974. – 157 с.
- 17. Сдобников В. В.** О переводе В. В. Набоковым одного сонета Шекспира / В. В. Сдобников // Проблемы теории, практики и критики художественного перевода: Сб. науч. тр. / отв. ред. В. В. Сдобников. – Н. Новгород, 2000. – С. 134 – 145.
- 18. Сдобников В. В.** Теория перевода: учебник / В. В. Сдобников, О. В. Петрова. – Н. Новгород.: НГЛУ им. Н. А. Добролюбова, 2001. – 306 с.
- 19. Скрипов Г. С.** О русском стихосложении: пособие для учащихся / Г. С. Скрипов. – М.: Просвещение, 1979. – 64 с.
- 20. Смирнов А. А.** Мастерство литературного перевода / А. А. Смирнов // Литературная энциклопедия. – М., 1934. – Т. 8. – С. 526 – 531.
- 21. Солодуб Ю. П.** Теория и практика художественного перевода: учеб. пособие / Ю. П. Солодуб, Ф. Б. Альбрехт, А. Ю. Кузнецов. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 304 с.
- 22. Топер П. М.** Перевод и литература: творческая личность переводчика / П. М. Топер // Вопросы литературы. – 1998. – №6. – С. 178 – 199.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10

ПЕРЕКЛАД СУБТИТРІВ

ПЛАН

- 1. Розкажіть про основні особливості перекладу фільмів з субтитрами.*
- 2. Перерахуйте, які трансформації може використовувати перекладач при перекладі субтитрів.*
- 3. З'ясуйте, які помилки можуть зустрічатися при перекладі субтитрів.*

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Особливості перекладу фільмів з субтитрами.

Найпоширенішими видами перекладу в кіно, як вже було визначено нами вище, є дублювання і переклад з субтитрами. За вказаними раніше причинами, нас найбільше цікавить саме переклад субтитрів, що представляє собою, в загальному вигляді, переклад усного, частіше всього діалогічного розмовного тексту в письмовій формі. Оскільки текст перекладу не буде вимовлятися, а відтворюється на екрані у вигляді написів, ця додаткова умовність змінює завдання перекладу і вимоги до нього, тобто диктує свою специфіку.

Багато дослідників відносять фільми з субтитрами до «еліти кінематографа», оскільки такий переклад дозволяє глядачам чути природне звучання голосів акторів, що грають у фільмі. Фільм з субтитрами може створити у глядача ілюзію того, що він дивиться оригінальний фільм. Але існує і протилежна думка, що субтитри загороджують частину дії на екрані і відволікають глядача необхідністю їх прочитання. Саме для вирішення цього протиріччя перекладач при перекладі фільмів з субтитрами повинен докласти масу зусиль, щоб субтитри не відволікали глядача, але і дозволяли йому зрозуміти сенс сказаного незрозумілою оригінальною мовою.

Нагадаємо, що під субтитром розуміється напис на нижній частині кадру кінофільму, що є звичайно коротким перекладом іншомовного діалогу (або взагалі тексту) на мову, зрозумілу глядачам. У цьому зв'язку стає очевидним, чому багато дослідників проблеми перекладу з субтитрами зовсім відкидають сам термін «переклад з субтитрами», вважаючи, що в даному випадку ми маємо справу не з перекладом, а з адаптацією оригінальних діалогів фільму у відповідності з потребами іншомовних глядачів.

Слідуючи визначенням деяких європейських дослідників, зокрема, Дж. Ламберта, переклад з субтитрами можна визначити як скорочений

переклад діалогів фільмів, що відображає їх основний зміст і супроводжуючий у вигляді друкованого тексту візуальний ряд фільму в його оригінальній версії, розташовуючись, як правило, в нижній частині кінокадру.

Як бачимо, всі визначення даного виду перекладу (приймемо, все-таки, точку зору, що ми маємо справу саме з перекладом, а не з адаптацією, або чимось ще) призводять нас до думки про необхідну компресію, «ущільнення оригінального тексту» для подання його у вигляді субтитрів. Переклад з субтитрами, безсумнівно, повністю зберігає оригінальне звучання тексту, займаючи при цьому частину відеоряду. Звідси одне з основних технічних обмежень – зведення до мінімуму числа рядків субтитрів, що з'являються на екрані, щоб не перетворити перегляд фільму в його читання.

Як правило, субтитри відповідають просторово-часовим критеріям. Щоб відповідати просторовим критеріям, фахівці з перекладу з субтитрами використовують дві стратегії: або становлять дворядкові субтитри, зменшуючи тим самим їх кількість, або пишуть в один рядок, що дозволяє вивільнити частину простору кадру, але збільшує кількість субтитрів. Трирядкові субтитри практично не використовуються, через занадто велике захаращення кадру.

В аналізованому нами фільмі кілька разів зустрічалися трирядкові субтитри. Це не є грубою помилкою, однак, все ж, небажано, тому як три рядки на екрані вже захаращують кадр і відволікають від основної дії на екрані. В даному випадку, трирядкові субтитри були використані для перекладу довгої репліки персонажа, сказаної за короткий проміжок часу, тому перекладач не міг розбити фразу на два субтитрів, і «викинути» щось не було можливості, щоб уникнути втрати сенсу оригіналу.

Текст оригіналу

«Это был полдень человечества. Вооруженные Великой теорией воспитания, люди забыли о войнах, голоде и терроризме, возродилась природа, прорыв в медицине избавил людей от болезней».

У тексті субтитрів, розташованих на екрані таким чином, бачимо:

Текст перекладу

«Це був полудень людства. Озброєні Великою теорією виховання, люди забули про війни, голод та тероризм, відродилася природа, прорив у медицині позбавив людство від захворювань».

При цьому не можемо не відзначити, що близькоспорідненість російської та української мов «на руку» перекладачеві, власне трансформацій для передачі адекватного змісту оригінального тексту у фільмі використовується мало.

Субтитри повинні бути коректні, стримані, відповідати за часом тому, що відбувається на екрані. В аналізованому нами фільмі ми також кілька разів спостерігали «відставання субтитрів» від відеоряду, це простежувалося при

різкій зміні дії, був також випадок, коли при швидкій зміні кадру змінювалися і субтитри, що відповідає вимогам коректності та своєчасності субтитрів, але ми не встигали прочитати весь рядок субтитрів до кінця.

Що стосується часових критеріїв, то до недавнього часу вважалося, що середній час знаходження одного дворядкового субтитру на екрані повинно становити 6 секунд. В даний час цей часовий інтервал вважають надмірним і його скорочують до 4 – 4,5 секунд. На наш погляд, час знаходження кожного з субтитрів повинний визначатися індивідуально, залежно від того, наскільки складний для сприйняття текст знаходиться в даний момент на екрані. Даний час знаходження субтитрів на екрані регламентується дослідженнями середньої швидкості читання глядачів (28 – 32 знака в одному рядку субтитрів). Зрозуміло, приписана кількість знаків може змінюватись в ту чи іншу сторону. Якщо ми маємо справу з короткими репліками, то особливих проблем при їх розміщенні в субтитрі немає, основні труднощі виникають при великій кількості тексту, сказаному персонажем в короткий проміжок часу.

Також слід враховувати динамічність дії, яка, немає сумніву, буде відволікати глядача від читання. Обраний нами для аналізу фільм відносять до жанру бойовика, у ньому некваплива дія змінюється динамічною, при цьому на тлі динаміки присутні і діалоги, і це також належна необхідність, на яку перекладач зобов'язаний звертати увагу.

Для здійснення перекладу з субтитрами, фільм, як правило, піддається вимірюванню і кожен субтитр отримує деякий коефіцієнт на розміщення певної кількості знаків. Зазвичай операція перекладу та «укладання» вже готового тексту в субтитри ділиться на 2 етапи. По-перше, з висловлювання видаляються всі надлишкові елементи, якщо це не зумовлено необхідністю додавання нових елементів для адекватного розуміння тексту оригінального висловлювання, а, по-друге, для висловлювання підбираються найбільш ємні форми вираження, що не суперечать граматичному оформленню і стилю реплік кінодіалогу.

Таким чином, основне, що не слід забувати перекладачеві, який займається перекладом фільму з субтитрами, що даний вид перекладу обумовлений багато в чому специфічними психологічними, технічними та естетичними аспектами сприйняття відеоряду фільму поряд з необхідністю одночасного прочитання тексту субтитрів.

Трансформації та помилки при перекладі кінофільмів.

Звернемося до прикладів перекладу субтитрів з російської мови на українську. В якості прикладу ми розглядали фільм Федора Бондарчука «Населений острів» та його переклад українською мовою, який йшов в якості субтитрів до оригінального відеоряду.

Так, вище ми визначили, що найчастіше перекладачеві субтитрів

доводиться вдаватися до компресії, крім того, «укладання» перекладу в субтитри відбувається в 2 етапи: з висловлювання видаляються всі надлишкові елементи, для висловлення підбираються найбільш ємні форми вираження, що не суперечать граматичному оформленню і стилю реплік кінодіалогу.

На першому етапі є небезпека впасти в крайність: при надмірній компресії висловлювання створюється враження можливості передачі значного обсягу інформації кількома словами, що нагадує якусь подібну телеграфного стилю або розмови на платформі напередодні відправлення поїзда.

Наприклад:

Текст оригіналу

«– Ну, что, контакт? – Ага, контакт. – А я думал, что обо мне забыли. Много тут у вас чужих людей? Пришельцев сверху? – Некогда с ними разбираться, некогда».

Текст перекладу

«– Контакт? – Так. – Думає, про мене забули. Багато у вас чужинців? – Ніколи з ними розбиратися».

Зрозуміло, компресія має бути помірною, і не просто передавати саму суть висловлювань, а максимально близько відповідати оригінальному тексту. Оскільки завдання перекладача – не просто стиснути оригінальний текст, а видалити з нього дійсно надмірне, елементи, що ускладнюють сприйняття тексту.

Так, цілком прийнятною вважаємо компресію в наступних субтитрах:

Текст оригіналу

«– Ничего особенного, Ваше Превосходительство! Странник забрал весь департамент информации Дикаря, которого недавно поймали на южной границе. – Дикаря? А зачем ему Дикарь?»

Текст перекладу

«– Нічого важливого. Мандрівник забравши всю інформацію про Дикуну, якого нещодавно піймали на південний кордоні. – А навіщо йому Дикун?»

Порівняльний аналіз тексту кінодіалогу, вимовленого акторами, і субтитрів, наведених в нижній частині екрана, дозволяє констатувати певні розбіжності. Зокрема, до них відносяться розбіжності, зумовлені системними особливостями російської та української мов.

Необхідністю дотримання системних вимог мови перекладу зумовлені також всі трансформації, що застосовуються перекладачем:

Текст оригіналу

«– У него нет ни единого шанса скрыться».

Текст перекладу

«– У нього немає жодного шансу сховатися».

Відбувається заміна аналітичної форми синтетичною.

Текст оригіналу

«– А это мировой свет и вы живете внутри этого шара?»

Текст перекладу

«– А це світове світло і ви живете всередині цієї кулі?»

Конверсія.

Текст оригіналу

«– Смотри, вот планета, а вот звезда, вокруг которой она вращается».

Текст перекладу

«– Дивись, вісь планета, а вісь зірка, планета обертається навколо зірки».

Заміна обороту російської мови більш прийнятним для української.

У тексті субтитрів, як показав аналіз, як правило, відсутній такий ряд лінгвістичних елементів, як вигуки, іноді – звертання, ритуальні форми ввічливості тощо. В першу чергу це стосується вигуків. Насправді, в тексті субтитрів у вигуках немає необхідності, оскільки їх відсутність компенсується грою акторів на екрані.

Текст оригіналу

«– Давай, давай еще! Давай, я сказал! Давай! Давай!»

В тексті перекладу бачимо відсутність повторів:

Текст перекладу

«– Давай же, я сказал!»

Текст оригіналу

«– Поезжайте и привезите его, сейчас же. Успеете? – Да, Странник, успею. – Возьмите мой жетон, на всякий случай».

В тексті перекладу бачимо пропуск звертання та пропуск повторюваного слова.

Текст перекладу

«– Идите та привезіть його, зараз же. Встигнете?»

– Так. – Візьміть мій жетон, про всяк випадок».

Текст оригіналу

«– Эй, Рада, посмотри скорее!»

Текст перекладу

«– Радо, подивися скоріше!»

В тексті перекладу бачимо пропуск вигук «Гей».

Таким чином, аналіз фільму показав, що основними способами перекладу фільму з субтитрами є можливий пропуск надлишкових елементів завдяки опорі на відеоряд. Хоча при цьому перекладач не повинен забувати про те, що можна захопитися усуненням надлишкової інформації і отримати в результаті так звану «телеграфну» мову.

Отже, кіно – це особливий вид сучасного мистецтва, і переклад його, як показало наше дослідження – кропітка і дуже відповідальна праця для перекладача. Виконуючи переклад кінофільму, перекладач повинен дотримуватися певних критеріїв, завдяки чому можна досягти повноцінного еквівалентного та адекватного перекладу.

По-перше, перекладач повинен дотримуватися критеріїв художнього перекладу, по-друге, враховувати діалогічність мови художнього фільму, і, по-третє, не забувати про експресивну забарвленість лексики даних діалогів.

Відповідальність за якість перекладеного фільму повністю лежить на перекладачеві і багато в чому залежить від його професіоналізму, досвіду, прийнятих їм рішень. Тому перекладачеві при виконанні своєї роботи, слід проявляти посидючість, наполегливість, допитливість і креативність, а також володіти неабиякою інтуїцією.

Хоча, іноді, в разі збігу культурних матриць, дослівний переклад може бути кращим рішенням. Істина десь посередині і ніколи не варто впадати в крайнощі. Необхідно пам'ятати, що кожен випадок перекладу індивідуальний і не може бути одного усталеного алгоритму роботи – потрібно кожен раз шукати найбільш оптимальне поєднання.

Нами для аналізу був обраний російськомовний фільм і його переклад у вигляді субтитрів. Тому більш детально нами був розглянутий саме такий вид перекладу фільмів, як субтитри. Даний вибір виду перекладу був, у свою чергу, обумовлений тим, що в більшості своїй російськомовні фільми представлені в нашій країні перекладами з українськими субтитрами, закадровий переклад або дублювання російськомовних фільмів українською мовою практично не використовується.

Аналіз вибраного нами фільму показав, що основними способами перекладу фільму з субтитрами є можливе скасування (пропуск) надлишкових елементів завдяки опорі на відеоряд. Хоча при цьому перекладач не повинен забувати про те, що можна захопитися усуненням надлишкової інформації і отримати в результаті так звану «телеграфну» мову.

Найбільшу складність для перекладача зазвичай представляє прийняття рішення про важливість – другорядність інформації, що міститься у початковому тексті. В першу чергу, відміні підлягають фактичні елементи розмови, звертання, ритуальні форми ввічливості, різноманітні повтори.

Переклад з субтитрами багато в чому обумовлений специфічністю наступних аспектів глядацького сприйняття:

1. Психологічного аспекту: глядач не завжди встигає читати субтитри і стежити за відеорядом, деяким глядачам на читання потрібно дуже багато часу, поява та постійна зміна букв на екрані може викликати подразнення очей.

2. Технічного аспекту: текст субтитрів часто сприймається не як реальний переклад, а як короткий виклад змісту реплік персонажів, до того ж, версія фільму з субтитрами виключає з ряду глядачів неписьменних або малограмотних людей, а також, слабоворих.

3. Естетичного аспекту: поява субтитрів на екрані руйнує гармонійну цілісність фільму, і глядачі змушені сприймати фільм як той, що умовно складається з двох частин, в той час, як аудіо- і відеоряд повинні складати єдине ціле, що пред'являється в єдиному ритмі. При перегляді фільму з інформативно насиченим діалогом глядачі змушені практично абстрагуватися від зображення, щоб встигнути ознайомитися з вмістом субтитрів.

Враховуючи все вищесказане, перекладач зобов'язаний пам'ятати, що береться за переклад фільму, який буде подано на мові перекладу у вигляді субтитрів.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Виконайте письмовий переклад фрагменту художнього фільму (за вибором студента) тривалістю 15 – 20 хвилин з російської мови на українську таким чином, щоб даний переклад можна було використати для створення субтитрів до фільму. Фрагмент повинен містити максимум діалогічного або монологічного мовлення героїв.

2. Виконайте письмовий переклад фрагменту художнього фільму (за вибором студента) тривалістю 15 – 20 хвилин з української мови на російську таким чином, щоб даний переклад можна було використати для створення субтитрів до фільму. Фрагмент повинен містити максимум діалогічного або монологічного мовлення героїв.

3. Виконайте письмовий переклад фрагменту художнього фільму (за вибором студента) тривалістю 15 – 20 хвилин з польської мови на російську або українську таким чином, щоб даний переклад можна було використати для створення субтитрів до фільму. Фрагмент повинен містити максимум діалогічного або монологічного мовлення героїв.

4. Виконайте переклад музикознавчого тексту російською мовою.

Музика в житті людини

Кожна людина звикає з самого народження чути музику. У кожного є улюблений стиль музики, музика, яка розслабляє і та, яка напружує. Всі ми вже давно помітили, що роль музики в нашому житті досить велика, музика може

впливати на наш настрій, заспокоювати нас піднімати настрій і так же погіршувати його.

Чому ж різним людям подобається різна музика і як вона впливає на наше життя? Музика будує особливу субкультуру, змінює погляди людей на багато речей, формує стиль одягу, стиль спілкування, стиль всього життя. Різна музика має різний вплив на людину. Адже деякі мелодії здатні навіть покращувати людську пам'ять, вони також допомагають вибудовувати асоціативний ряд певних подій і моментів життя.

Музика близько пов'язана з медициною. Уже давно виявили, що музика Баха, Бетховена та інших класиків чудово діє на людей, виліковує від хвороб. Існує навіть спеціальна назва, напрямок у сучасній медицині – орнітоterapia. Виявляється, кожна людина безперервно, на генетичному рівні пов'язана з музикою, вірніше зі звуками. Ці звуки можуть виходити від птахів, тварин та самої природи. Сама людина, не помічаючи за собою, розслабляється і оздоровлюється за рахунок цих звуків. Адже голоси тварин і птахів зафіксовані вже давно в нашій підсвідомості, як певний подразник. Він може бути пов'язаний, як з позитивними, так і з негативними емоціями.

Як виявили психологи, мелодія з ритмом 60 ударів на хвилину, діє на людину як медитація, вона цілком здатна відвернути будь-яку людину від будь-якої проблеми, сповільнюючи мозкову діяльність. Якщо слухати таку музику, активно поліпшується пам'ять, працездатність, спокій і впевненість у собі.

Все пояснюється тим, що людський мозок просто припиняє зайве вироблення енергії, яка йде на ті самі негативні емоції, які заважають правильно думати, збивають з пантелику і змушують зайвий раз нервувати. Так само, прослуховування класичної музики сприяє запам'ятовуванню інформації. У боротьбі з безсонними ночами може врятувати «Сумний вальс» Сібеліуса, а п'єси Чайковського просто творять чудеса.

Музика впливає не тільки на моральний і емоційний стан людини, а й на роботу внутрішніх органів, таких як серця і на активність артеріального тиску. Для тих, хто хоче активно збільшити свій тиск, варто слухати музику енергійну, ну а для стабілізації серцевого ритму, рекомендується прослуховування спокійної мелодії. Дуже цікавий факт полягає в тому, що спокійна мелодія може позитивно впливати на кров. Виявляється, що музика має величезний вплив на інтелектуальні здібності і можливості людини, адже мелодія музики сприяє збільшенню емоційної людської активності. І, як виявили, саме в цей період активності, підвищуються інтелектуальні здібності.

За матеріалами ресурсу:

<https://sites.google.com/site/musicinmylife0098/muzika-v-zitti-ludini>

ЛИТЕРАТУРА

1. **Алексеева И. С.** Профессиональный тренинг переводчика. / И. С. Алексеева. – М.: Наука, 2000. – 271 с.
2. **Арнольд И. В.** Стилистика: Современный английский язык. / И. В. Арнольд. – М.: Высшая школа, 2002. – 247 с.
3. **Бархударов Л. С.** Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М.: Русский язык, 1975. – 311 с.
4. **Влахов С., Флорин С.** Непереводимое в переводе / С. Влахов. – М.: Прогресс, 1980. – 260с.
5. **Виноградов В. В.** Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М.: Русский язык, 1963. – 275 с.
6. **Виссон Л.** Синхронный перевод / Л. Виссон. – М.: Прогресс, 1998. – 276 с.
7. **Казакова Т. А.** Практические основы перевода / Т. А. Казакова. – Спб.: Союз, 2001. – 211 с.
8. **Комиссаров В. Н.** Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1974. – 278 с.
9. **Комиссаров В. Н.** Слово о переводе / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1973. – 256 с.
10. **Комиссаров В. Н.** Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Прогресс, 1990. – 250 с.
11. **Крупнов В. Н.** В творческой лаборатории переводчика. / В. Н. Крупнов. – М.: ВШ., 1976. – 157 с.
12. **Латышев Л. К.** Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы её достижения / Л. К. Латышев. – М.: .Прогресс, 1991. – 248 с.
13. **Латышев Л. К.** Технология перевода / Л. К. Латышев. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 452 с.
14. **Ломакина Е. Н.** Редактирование. Основные «хитрости» профессии переводчика / Е. Н. Ломакина. – М.: Просвещение, 1994. – 280 с.
15. **Мигولاتьева И. В.** Теория перевода (курс лекций). – И. В. Мигولاتьева. – Режим доступа: <http://web-local.rudn.ru/web-local/prep/rj/index.php>
16. **Миньяр-Белоручев Р. К.** Общая теория перевода и устный перевод / Р. К Миньяр-Белоручев . – М.:Наука, 1980. – 176 с.
17. **Оболенская Ю. Л.** Диалог культур и диалектика перевода. Судьбы произведений русских писателей XIX века в Испании и Латинской Америке / Ю. Л. Оболенская. – М.: Наука, 1998. – 168 с.

18. Паршин А. Н. Теория и практика перевода / А. Н. Паршин. – М.: Русский язык, 2000. – 161 с.

19. Петрова О. В. Поэтический перевод: миф и реальность (размышления скептика) / О. В. Петрова // Проблемы теории, практики и критики художественного перевода: Сб. науч. тр. / отв. ред. В. В. Сдобников. – Н. Новгород, 2000. – С. 101 – 115.

20. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. М.: ВШ., 1974. – 157 с.

21. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. – М.: Высшая школа, 1983. – 197 с.

22. Чернов Г. В. Теория и практика синхронного перевода / Г. В. Чернов. – М.: Просвещение, 1987. – 137 с.

23. Чужакин А. П., Палажченко П. Н. Мир перевода / А. П. Чужакин. М.: Прогресс, 2000. – 138 с.

24. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. М.: ВШ., 1988. – 194 с.

25. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика / А. Д. Швейцер. М.: ВШ., 1973. – 227 с.

26. Ширяев А. Ф. Синхронный перевод. / М.: ВШ, 1979. – 175 с.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Дані практичні заняття передбачають вивчення студентами запропонованого викладачем матеріалу (з урахуванням того, що в даному Методичному посібнику дається лише база, а студент займається розширеною розробкою кожної з тем в години, відведені для самостійної роботи), крім того, передбачається обговорення проблемних питань на заняттях з викладачем в аудиторії. Обмежити коло розглянутих проблем допомагає план, розроблений до кожного практичного заняття.

Крім того, дані заняття передбачають не тільки роботу з теоретичним матеріалом і обговорення його; кожна з даних тем містить завдання, що передбачають усний або письмовий переклад текстів різних мовних жанрів; теми 12 – 13 – переклад кінофільмів і субтитрів до них.

Особливу увагу слід звернути на практичні заняття 7 та 8, оскільки вони мають структуру, що децю відрізняється від структури інших тем, визначених в даному Методичному посібнику.

Наведені в даних темах вправи показують лише можливі форми і принципи роботи. У плані змісту вправи не є вичерпними, що зумовлено обмеженням обсягом даного навчально-методичного комплексу.

Мовний матеріал для вправ 1-3 груп доцільно доповнювати, поповнювати і вдосконалювати; а для вправ 4 групи – самостійно підбирати відповідно до:

- рівня вмінь та навичок студентів;
- спеціалізації та інтересів студентів;
- наповнюваності групи;
- кількості годин, відведених на опанування перекладацького скоропису в навчальному плані.

Можна і доцільно комбінувати вправи на ведення перекладацької нотації з іншими видами вправ, рекомендованих на початковому етапі навчання перекладу. Наприклад, комбінування перекладацького запису з «ехоповтором» (вправа, що готує до синхронного перекладу: почутий текст повторюється слідом за оратором з інтервалом в 1-3 секунди) буде виглядати наступним чином: Один студент в одному кінці аудиторії читає, другий в центрі аудиторії повторює за ним з інтервалом у кілька секунд (один мінімальний смисловий фрагмент), інші студенти ведуть нотацію за другим студентом.

При цьому в аудиторії створюється постійний «шумовий фон», який заважає студентам зосередитися. Таким чином, вправа на ведення перекладацької нотації стає одночасно і вправою на формування вміння концентрувати увагу на мовленні одного оратора – вміння, важливе в реальній

перекладацькій практиці.

Можливо одночасно з виконанням вправ на ведення перекладацького скоропису формувати навички перемикання з мови оригіналу на мову перекладу.

Наприклад, при виконанні вправи на фіксацію та відновлення чисел вони озвучуються з опорою на записи на різних мовах наступним чином: перше число йдеться рідною мовою, друге – іноземною, третє – рідною, четверте – другою іноземною тощо.

Аналогічним чином можуть виконуватися і інші наведені у темах вправи.

На початковому етапі навчання перекладацького скоропису викладачеві доцільно періодично переглядати записи студентів, давати індивідуальні рекомендації. Крім того, корисним і цікавим буває звернення студентів до своїх старих записів для порівняння, як вони вели запис тиждень / місяць тому і стали робити це тепер: як і чому змінилася пропорція мовних та немовних знаків у процесі фіксації, їх просторове розташування на папері, розмір тощо.

Всі письмові переклади виконуються студентами в позааудиторний час (відведений на самотійну роботу) в машинописному вигляді на аркушах формату А4, шрифт – Times New Roman, кегль – 14, міжрядковий інтервал – 1,5, вирівнювання по ширині, без відступів між абзацами. Абзацний відступ – 1,25.

Усні вправи виконуються студентами у аудиторний час під контролем викладача.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Алексеева И. С.** Введение в переводоведение / И. С. Алексеева. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 352 с.
2. **Алимов В. В.** Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации / В. В. Алимов. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 160 с.
3. **Бабенко Л. Г.** Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: Учебник; Практикум / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин. – 3-е изд., испр. – М.: Флинта: Наука, 2005. – 496 с.
4. **Бархударов Л. С.** Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М.: Международные отношения, 1975. – 190 с.
5. **Бреус Е. В.** Основы теории и практики перевода с русского языка на английский / Е. В. Бреус. – М.: УРАО, 2002. – 208 с.
6. **Ванников Ю. В.** Проблемы адекватности перевода: Типы адекватности, виды перевода и переводческой деятельности / Ю. В. Ванников // Текст и перевод. – М.: Наука, 1988. – С. 34 – 37
7. **Верещагин Е. М.** Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 590 с.
8. **Витренко А. Г.** Может ли перевод быть частично эквивалентным? / А. Г. Витренко // Вестник МГЛУ / Отв. ред. В. К. Ланчиков. – 2005. – Вып. 506: Семантические и стилистические аспекты перевода. – С. 40-52.
9. **Владимилова В. Г.** К проблеме об обучении межкультурной коммуникации с использованием аутентичных пособий. – В. Г. Владимирова. – Режим доступа: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-3429.html?page=11>
10. **Гайдук В. П.** «Тихий» перевод в кино / В. П. Гайдук // Тетради переводчика. – 1978. – №15 – С. 93 – 99.
11. **Гарбовский Н. К.** Теория перевода: учебник / Н. К. Гарбовский. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2004. – 554 с.
12. **Гаччиладзе Г. Г.** Художественный перевод / Г. Г. Гаччиладзе. – М.: Советский писатель, 1980. – 255 с.
13. **Голуб И. Б.** Стилистика русского языка: Учеб. пособие. – И. Б. Голуб. – Режим доступа: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook028/01/>
14. **Горшкова В. Е.** Особенности перевода фильмов с субтитрами / В. Е. Горшкова // Вестник сибирского государственного аэрокосмического университета им. академика М. Ф. Решетнева. Сер. Филология. – 2006. – № 3. – С. 141 – 144
15. **Горшкова В. Е.** Техника перевода в кино: дублирование / В. Е. Горшкова // Вестник Иркутского государственного университета. Вопросы теории и практики перевода. Серия «Лингвистика». – 2005. – № 7. –

16. Гумилев Н. С. Антология английской поэзии / Н. С. Гумилев. – М.: Арт-Флекс, 2000. – 288 с.

17. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English – Russian / Т. А. Казакова. – СПб.: Издательство Союз, 2000. – 320с.

18. Казакова Т. А. Теория перевода (лингвистические аспекты) / Т. А. Казакова. – СПб.: Издательство Союз, 2000. – 296 с.

19. Киплинг Р. Инструменты для работы / Р. Киплинг // Детская литература. – 1986. – № 6. – С. 40 – 41.

20. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Международные отношения, 1980. – 207с.

21. Комиссаров В. Н. Совр. переводоведение / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2001. – 424 с.

22. Комиссаров В. Н. Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с.

23. Комиссаров В. Н. Практикум по переводу с английского языка на русский / В. Н. Комиссаров, А. Л. Коралова – М.: Высшая школа, 1990. – 127с.

24. Латышев Л. К. Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы ее достижения / Л. К. Латышев. – М.: Международные отношения, 1981. – 248 с.

25. Левицкая Т. Р. Пособие по переводу с английского языка на русский / Т. Р. Левицкая, А. М. Фитерман. – М.: Высшая школа, 1973. – 136 с.

26. Левицкая Т. Р. Теория и практика перевода с английского на русский / Т. Р. Левицкая, А. М. Фитерман. – М.: Высшая школа, 1963. – 263 с.

27. Лозинский М. Л. Искусство стихотворного перевода / М. Л. Лозинский // Перевод – средство взаимного сближения народов: сб-к статей. – М.: Прогресс, 1987. – С. 23 – 33.

28. Маршак С. Я. Портрет или копия? Искусство перевода / С. Я. Маршак // Собрание сочинений в 4 т. – М.: Правда, 1990. Т. 4. – 576 с.

29. Масленникова Е. М. Поэтический перевод как сотрудничество – в тексте / Е. М. Масленникова // Вестник Тверского гос. ун-та. Сер. Филология. – 2007. – Вып. 7. – С. 47 – 56.

30. Мигولاتьева И. В. Теория перевода (курс лекций). – И. В. Мигولاتьева. – Режим доступа: <http://web-local.rudn.ru/web-local/prep/rj/index.php>

31. Оболенская Ю. Л. Диалог культур и диалектика перевода. Судьбы произведений русских писателей XIX века в Испании и Латинской Америке / Ю. Л. Оболенская. – М.: Наука, 1998. – 168 с.

32. Паршин А. Н. Теория и практика перевода / А. Н. Паршин. – М.:

Русский язык, 2000. – 161 с.

33. Петрова О. В. Поэтический перевод: миф и реальность (размышления скептика) / О. В. Петрова // Проблемы теории, практики и критики художественного перевода: Сб. науч. тр. / отв. ред. В. В. Сдобников. – Н. Новгород, 2000. – С. 101 – 115.

34. Разова В. Д. Сонеты Шекспира в русских переводах / В. Д. Разова // Шекспир в мировой литературе. – М. – Л.: Художественная литература, 1964. – С. 361 – 381.

35. Райс К. Классификация текстов и методы перевода / К. Райс // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – С. 202 - 228.

36. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М.: Международные отношения, 1974. – 216 с.

37. Розенталь Д. Э. Современный русский язык. – Д. Э. Розенталь, И. Б. Голуб, М. А. Теленкова. – Режим доступа: <http://www.tepka.ru/rozentel/index.html>

38. Сдобников В. В. О переводе В. В. Набоковым одного сонета Шекспира / В. В. Сдобников // Проблемы теории, практики и критики художественного перевода: Сб. науч. тр. / отв. ред. В. В. Сдобников. – Н. Новгород, 2000. – С. 134 – 145.

39. Сдобников В. В. Теория перевода: учебник / В. В. Сдобников, О. В. Петрова. – Н. Новгород.: НГЛУ им. Н. А. Добролюбова, 2001. – 306 с.

40. Скрипов Г. С. О русском стихосложении: пособие для учащихся / Г. С. Скрипов. – М.: Просвещение, 1979. – 64 с.

41. Смирнов А. А. Мастерство литературного перевода / А. А. Смирнов // Литературная энциклопедия. – М., 1934. – Т. 8. – С. 526 – 531.

42. Солодуб Ю. П. Теория и практика художественного перевода: учеб. пособие / Ю. П. Солодуб, Ф. Б. Альбрехт, А. Ю. Кузнецов. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 304 с.

43. Сухарев-Мурьшкин С. Л. Некоторые особенности строфического стиха и стихотворный перевод / С. Л. Сухарев-Мурьшкин // Сб. науч. работ Ленингр. пед. ин-та им. А. И. Герцена. – Л., 1977. – С. 108 – 115.

44. Топер П. М. Перевод и литература: творческая личность переводчика / П. М. Топер // Вопросы литературы. – 1998. – №6. – С. 178 – 199.

45. Топер П. М. Перевод в системе сравнительного литературоведения / П. М. Топер. – М.: Наследие, 2000. – 236 с.

46. Федоров А. В. Искусство и жизнь литературы / А. В. Федоров. – Л.: Советский писатель, 1983. – 352 с.

47. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. – М.: Высшая школа, 1983. – 542 с.

ДЛЯ ПОДАТОК

ДЛЯ ПОДАТОК

ДЛЯ ПОДАТОК

Навчальне видання

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

з усного та письмового перекладу

для студентів ОС «Магістр» спеціальності

035.03 Філологія.

Слов'янські мови та літератури (переклад включно)

Укладач – Неллі Анатоліївна Гайдук

